Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PE12079

[Total No. of Pages : 4

[6573]-1

First Year B.Ed. (General)

BED-101 : CHILDHOOD & GROWING UP

(2015 Pattern) (Credit System)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay type questions carry fifteen marks and answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.***
4) ***Short answer type questions carry five marks and answers of the same are expected to be written in 130 to 150 words.***

Q1) What do you mean by Growth and Development? Write the difference between growth and development. Explain the role of a teacher for overall development of adolescent students. **[15]**

OR

Explain the concept of Heredity and Environment. As a teacher how will you use these concepts in teaching learning process.

Q2) Explain the concept and need of Inclusive Education. Write the characteristics of Inclusive Education. How will you identify mentally retarded students? What remedies you will plan while teaching these students. **[15]**

OR

Explain the concept of Individual differences. Explain with example reasons and teacher's role regarding individual differences with respect to following points.

a) Multiple Intelligence

b) Socio economic background

c) Interest

P.T.O.

Q3) What is learning style? Explain kinesthetic learning style with example. Which programs you will implement as a teacher for developing kinesthetic learning style? **[15]**

OR

Explain the concept of multiculturalism. What differences are created in students due to Multiculturalism? What challenges are faced by teacher while teaching in Multicultural class room?

Q4) What do you mean by Mass Media? What are the various types of Mass Media? Explain with examples the effect of Mass Media on students. **[15]**

OR

Explain the meaning of social dimensions. Explain with example effect of social dimensions such as family, neighbourhood and society on children.

Q5) Write in short (any Four). **[20]**

a) Explain the principles of development.

b) Write the characteristics of blind students.

c) Suggest any five programms for physical development of adolescent students.

d) Effect of internet on school students.

e) What improvements you will suggest as a teacher while teaching the gifted students?

f) Explain with example visual learning style.

Total No. of Questions : 5]

PE12079

[6573]-1

First Year B.Ed. (General)

BED-101 : CHILDHOOD & GROWING UP

(2015 Pattern) (Credit System)

(मराठी रूपांतर)

वेळ *: 3* **तास]** **[एकूण गुण** *: 80*

सूचना :– *1)* सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द.

4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.

प्र.*1)* वाढ व विकास म्हणजे काय? वाढ आणि विकासातील फरक लिहा. कौमार्यावस्थेतील विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासातील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

अनुवंश आणि परिस्थिती या संकल्पना स्पष्ट करा. अध्ययन–अध्यापन प्रक्रियेत या संकल्पनांचा तुम्ही शिक्षक म्हणून कसा उपयोग कराल?

प्र.*2)* 'समावेशक शिक्षण' ही संकल्पना व गरज स्पष्ट करा. समावेशक शिक्षणाची वैशिष्ट्ये लिहा. तुमच्या वर्गातील मतिमंद विद्यार्थी तुम्ही कसे शोधाल? या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करताना तुम्ही कोणत्या उपाय योजना कराल? **[15]**

किंवा

व्यक्तीभेद संकल्पना स्पष्ट करा. व्यक्तीभेदाची कारणे व शिक्षकाची भूमिका खालील मुद्यांच्या आधारे सोदाहरण स्पष्ट करा.

अ) बहुविध बुद्धिमत्ता

ब) सामाजिक आर्थिक पार्श्वभूमी

क) अभिरूची

प्र.*3)* अध्ययन शैली म्हणजे काय? कारक अध्ययन शैली सोदाहरण स्पष्ट करा. कारक अध्ययन शैली विकसनासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणकोणते उपक्रम राबवाल? **[15]**

किंवा

बहुसांस्कृतिकता संकल्पना स्पष्ट करा. बहुसांस्कृतिकतेमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये कोणते भेद निर्माण होतात? बहुसांस्कृतिक वर्गाला अध्यापन करताना शिक्षकाला कोणती आव्हाने पेलावी लागतात?

प्र.4) समूह संपर्क माध्यम म्हणजे काय? समूह संपर्क माध्यमांचे प्रकार कोणते? समूह संपर्क माध्यमाचा बालकावर पडणारा प्रभाव सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

सामाजिक पैलूंचा अर्थ स्पष्ट करा. बालकावर कुटुंब, शेजार व समाज या सामाजिक पैलूंचा होणारा परिणाम सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) विकासाची तत्त्वे स्पष्ट करा.

ब) अंध विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये लिहा.

क) कुमारावस्थेतील विद्यार्थ्यांचा शारीरिक विकास साधण्यासाठी कोणतेही पाच उपक्रम सूचवा?

ड) शालेय विद्यार्थ्यांवर इंटरनेटचा पडणारा प्रभाव.

इ) प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांला शिक्षक म्हणून अध्यापन करताना तुम्ही कोणत्या सुधारणा सूचवाल?

फ) दृक अध्ययन शैली सोदाहरण स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PE-12240

[Total No. of Pages : 4

[6573]-1-CR
First Year B.Ed. (General)
EDUCATION
BED 101 : Childhood & Growing Up
(2015 Pattern) (Credit System)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay type questions carry fifteen marks and answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words each.***
4) ***Short answer type questions carry five marks and answers to the same are expected to be written in 130-150 words.***

Q1) What is mean by Growth and Development? Explain the characteristics of Physical and Emotional development of Adolescent stage with examples. Which precautions will you take while teaching the students from adolescent stage? **[15]**

OR

Explain the concept of Heredity, Environment and Social Heredity, with suitable examples. In what way will you use these concepts as a teacher in teaching learning process.

Q2) What do you mean by Inclusive Education? How will you identify Gifted learners in your classroom? Write the characteristics of such student. What measures will you take to teach gifted learner. **[15]**

OR

What is mean by individual differences? Explain causes of individual differences? What changes will you make in your teaching considering the individual differences in your classroom?

Q3) Explain the concept of learning styles. Elaborate various types of learning styles. How will you teach such students having different learning styles.**[15]**

OR

What is meant by multiculturalism? Explain the importance of multiculturalism as a teacher. Explain your role in multicultural classroom.

P.T.O.

Q4) What is mean by mass media? What are the types of mass media? Explain the role of mass media in students development. **[15]**

OR

Explain the meaning of social dimension. Explain the implication of social dimension on growing up w.r.t. family, friend, neighbourhood and society.

Q5) **Answer the following (Any Four) :** **[20]**

a) Explain the principles of growth and Development.

b) What are the features of Democratic Government.

c) Explain the role of teacher in teaching for slow learners.

d) Elaborate the multicultural Diversity in India.

e) Explain the impact of social values, customs and traditions on the development of students.

f) Explain the characteristics of Hearing impaired students.

Total No. of Questions : 5]

PE-12240

[6573]-1-CR
First Year B.Ed. (General)
EDUCATION
BED 101 : Childhood & Growing Up
(2015 Pattern) (Credit System)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425.

4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150.

प्रश्न 1) वाढ आणि विकास म्हणजे काय? कुमारअवस्थेच्या शारीरिक आणि भावनिक विकासाची वैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा. कुमारअवस्थेतील विद्यार्थ्यांच्या अध्यापनासाठी तुम्ही कोणती काळजी घ्याल? **[15]**

किंवा

अनुवंश, परिस्थिती आणि सामाजिक अनुवंश या संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा. या संकल्पनांचा उपयोग एक शिक्षक म्हणून तुम्ही अध्ययन–अध्यापन प्रक्रियेत कशा प्रकारे कराल?

प्रश्न 2) सर्व समावेशक शिक्षण म्हणजे काय? समावेशक शिक्षणाची वैशिष्ट्ये लिहा. तुमच्या वर्गातील प्रज्ञावान विद्यार्थी तुम्ही कसे शोधाल? या विद्यार्थ्यांना अध्यापन करताना कोणते उपाय योजाल? **[15]**

किंवा

व्यक्तिभेद म्हणजे काय? व्यक्तिभेदाची कारणे स्पष्ट करा. तुमच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांमधील व्यक्तिभेद लक्षात घेऊन तुम्ही तुमच्या अध्यापनात कोणता बदल कराल?

प्रश्न 3) 'अध्ययन शैली' संकल्पना स्पष्ट करा. अध्ययन शैलीचे विविध प्रकार विशद करा. विविध अध्ययनशैली असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना तुम्ही कशाप्रकारे अध्यापन कराल? **[15]**

किंवा

बहुसांस्कृतिकता म्हणजे काय? बहुसांस्कृतिकतेचे महत्व स्पष्ट करा. बहुसांस्कृतिकता असणाऱ्या वर्गात शिक्षक म्हणून तुमची भूमिका स्पष्ट करा.

P.T.O.

प्रश्न 4) समुह संपर्क माध्यमे म्हणजे काय? समुह संपर्क माध्यमांचे विविध प्रकार कोणते? बालकाच्या विकासातील समुह संपर्क माध्यमांची भूमिका स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

सामाजिक पैलूंचा अर्थ स्पष्ट करा. बालकावर कुटुंब, मित्र, शेजार आणि समाज या सामाजिक पैलूंचा होणारा परिणाम स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) वाढ व विकासाची तत्वे स्पष्ट करा.

ब) लोकशाही शासन प्रणालीची वैशिष्ट्ये लिहा.

क) गतिमंद विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनामध्ये शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

ड) भारतातील बहुसांस्कृतिक विविधता विशद करा.

इ) सामाजिक मूल्ये आणि रूढी परंपरांचा विद्यार्थी विकासावर कशाप्रकारे प्रभाव पडतो ते स्पष्ट करा.

फ) मूकबधिर विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

♦ ♦ ♦

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PE12080

[Total No. of Pages : 4

[6573]-2

First Year B.Ed. (General)

EDUCATION

BED 102 : Contemporary Indian Education, Gender & Society

(2015 Pattern) (Annual System)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***

Q1) Explain the concept of education with the help of definitions. Explain the difference between formal and non-formal education. As a teacher, write with examples how you can develop students through Informal Education. **[15]**

OR

What are various agencies of education? How non-government organization (NGO's) school and community helpful for the development of individual. Explain with suitable examples.

Q2) What are the barriers in social change? "Teacher is an important factor of positive social change". Explain this statement with five examples. **[15]**

OR

Explain the concept, meaning, factors and types of social change.

Q3) Explain the difference between gender and sex. Explain with examples five social activities and role of education in promotion of gender education. **[15]**

OR

What are the various issues related to gender inequality in school. Explain with following points.

a) Enrollment

b) Dropout

c) House hold responsibility

P.T.O.

Q4) Explain Ravindranath Tagore's educational thoughts. How will you develop his concepts, "Education through nature" and "Education through Educational trips"? Explain with four examples. **[15]**

OR

Explain the concept of liberalization, privatization and globalization? What is the impact of globalization on contemporary Indian society, Explain with five examples.

Q5) Write any Four answers of the following: **[20]**

a) Write the advantages and disadvantages of Digitalization in contemporary Indian society.

b) Explain the educational thought of Dr. Babasaheb Ambedkar.

c) Explain the concept of sustainable development.

d) Explain the importance of Peer Group.

e) Write the Indian constitutional provision regarding gender equality.

f) Write the main features of Right to education act 2009.

Total No. of Questions : 5]

PE12080

[6573]-2

First Year B.Ed. (General)

EDUCATION

BED 102 : Contemporary Indian Education, Gender & Society

(2015 Pattern) (Annual System)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : *3* तास] [एकूण गुण : *80*

सूचना :– *1)* सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.*1)* शिक्षण ही संकल्पना व्याख्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षण यातील फरक स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणून सहज शिक्षणाच्या माध्यमाने तुम्ही विद्यार्थ्यांचा विकास कशा प्रकारे घडवाल, ते उदाहरणासह लिहा. **[15]**

किंवा

शिक्षणाच्या वेगवेगळ्या वाहिन्या कोणत्या ? व्यक्ती विकासासाठी अशासकीय संघटना, शाळा आणि समूदाय कशा सहाय्यभूत ठरतात, ते योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्र.*2)* सामाजिक बदलातील अडथळे कोणते आहेत ? ''शिक्षक हा सकारात्मक सामाजिक बदलातील महत्वाचा घटक आहे'' हे विधान पाच उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

सामाजिक बदलाची संकल्पना, अर्थ, घटक व प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.*3)* लिंग व लिंगभाव यातील फरक स्पष्ट करा. लिंगसमभाव शिक्षणाच्या वाढीसाठी पाच सामाजिक उपक्रम व शिक्षणाची भूमिका उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

शाळेतील लिंगभाव असमानते बाबतच्या वेगवेगळ्या समस्या खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) प्रवेश प्रक्रिया

ब) गळती

क) कौटुंबिक जबाबदारी

प्र.4) रविंद्रनाथ टागोर यांचे शैक्षणिक विचार स्पष्ट करा. ''निसर्गाद्वारे शिक्षण'' व ''शैक्षणिक सहली द्वारे शिक्षण'' हि त्यांची संकल्पना तुम्ही एक शिक्षक म्हणून कशी विकसित कराल? चार उदाहरणांसह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

उदारीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरण ह्या संकल्पना स्पष्ट करा. जागतिकीकरणाचा समकालिन भारतीय समाजावर कसा प्रभाव पडला, हे पाच उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्र.5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) समकालीन भारतीय समाजात डिजिटलायझेशन चे फायदे व तोटे लिहा.

ब) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक विचार स्पष्ट करा.

क) शाश्वत विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा.

ड) समवयस्क गटाचे शैक्षणिक महत्त्व लिहा.

इ) लिंग समानते बाबतच्या भारतीय संविधानातील तरतुदी लिहा.

फ) शिक्षण अधिकार कायदा 2009 ची मुख्य वैशिष्ट्ये लिहा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PE12081

[Total No. of Pages : 4

[6573]-3
F.Y. B.Ed. (General)
EDUCATION
BED-103 : Learning and Teaching
(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates :

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Word limit for questions of 15 marks is about 400-425 words.***
4) ***Word limit for questions of 05 marks is about 150-175 words.***
5) ***Student should strictly follow the words limit given.***

Q1) What is transfer of learning? Explain the types of transfer of learning. How will you use these types of transfer of learning for teaching? **[15]**

OR

Explain Trial and Error theory of learning with respect to following points.

a) Need and Importance.

b) Laws of Learning.

c) Education Implication.

Q2) What is concept mapping? Explain steps of developing concept map with suitable example. Draw a concept map of the same. **[15]**

OR

Explain the concept of Brain Based Learning. Explain principles of brain based learning with example.

Q3) How will you use the following methods of teaching for managing diversity in the classroom? Explain with examples. **[15]**

a) Group work

b) Seminars

c) Flipped classroom

OR

P.T.O.

What is Microteaching? Which are the microteaching skills you have practiced? Explain any two microteaching skills with respect to following points.

a) Concept

b) Advantages

c) Applications

Q4) What is maxims of teaching? Which are the maxims of teaching? How will you use any four maxims of teaching in your teaching method? **[15]**

OR

Explain Inquiry training model. Explain steps of model with example. Write its educational implication.

Q5) Answer the following questions. (Any Four) **[20]**

a) What are the features of learning through observation & imitation?

b) Write pavio's dual coding theories - merits & limitation.

c) Explain the steps of jurispreudential inquiry model.

d) Explain the activities for effective teaching.

e) Write any five factors affecting on learning.

f) What is remedial teaching.

Total No. of Questions : 5]

PE12081

[6573]-3

F.Y. B.Ed. (General)

EDUCATION

BED-103 : Learning and Teaching

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : *3* तास] [एकूण गुण : *80*

सूचना :– *1)* सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400-425 शब्द आहेत.

4) 05 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 150-175 शब्द आहेत.

5) परीक्षार्थींनी शब्द मर्यादेचे बंधन पाळावे.

प्र.*1)* अध्ययन संक्रमण म्हणजे काय? अध्ययन संक्रमणाचे प्रकार स्पष्ट करा. अध्ययन संक्रमणाच्या प्रकारांचा वापर तुम्ही अध्यापनासाठी कसा कराल? **[15]**

किंवा

अध्ययनाची प्रयत्न प्रमाद पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) गरज आणि महत्त्व

ब) अध्ययनाचे नियम

क) शैक्षणिक उपयोजन

प्र.*2)* संकल्पना चित्रण म्हणजे काय? संकल्पना चित्रण विकसनाच्या पायऱ्या योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा. आणि त्या संकल्पना चित्रणाचे रेखाटन करा. **[15]**

किंवा

मेंदू आधारित अध्ययनाची संकल्पना सांगून मेंदू आधारित अध्ययनाची तत्वे सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्र.*3)* वर्गातील विविधतेचे व्यवस्थापन करण्यासाठी शिक्षक म्हणून अध्यापनात तुम्ही खालील पद्धतीचा वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

अ) गट कार्य

ब) परिसंवाद

क) फ्लिप्ट वर्ग

किंवा

सूक्ष्म अध्यापन म्हणजे काय? तुम्ही सराव केलेली सूक्ष्म अध्यापन कौशल्ये कोणती? कोणतीही दोन सूक्ष्म अध्यापन कौशल्ये खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना

ब) फायदे

क) उपयोजन

प्र.4) अध्यापनाची सूत्रे म्हणजे काय? अध्यापनाची सूत्रे कोणती? तुम्ही तुमच्या अध्यापन पद्धतींसाठी अध्यापनाची कोणतीही चार सूत्रे कशी वापराल? **[15]**

किंवा

पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमान स्पष्ट करा. त्यांच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करून शैक्षणिक उपयोजन लिहा.

प्र.5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) निरीक्षण व अनुकरणाद्वारे अध्ययनाची वैशिष्ट्ये कोणती?

ब) पॉव्हिओची द्वि–सांकेतिक उपपत्ती लिहा – गुण आणि मर्यादा.

क) न्यायतत्व शास्त्रीय अन्वेषण प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

ड) प्रभावी अध्यापनासाठी उपक्रम स्पष्ट करा.

इ) अध्ययनावर परिणाम करणारे 5 घटक लिहा.

फ) उपचारात्मक अध्यापन म्हणजे काय?

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PE12082

[Total No. of Pages : 4

[6573]-4
F.Y. B.Ed. (General)
EDUCATION
BED-104 : Assessment and Evaluation for Learning
(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidate:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay type questions carry fifteen marks of the answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.***
4) ***Word limit for short answer questions is expected to be written in 130-150 words.***
5) ***Only single memory calculator is allowed.***

Q1) Write the importance of Dr. Benjamine Bloom's revised taxonomy of educational objectives. How will you attain the objectives in psychomotor domain from your day to day teaching? Explain with examples. **[15]**

OR

Write the criteria of a good learning experience. Explain the types of learning experience. Illustrate their uses in teaching.

Q2) Write the aspects you will consider while preparing the blue print of the unit test prepare a blue print for one unit from the school subject. Write the importance of the blue print. **[15]**

OR

Explain characteristics of good evaluation tool. Explain what efforts will you take to increase validity of the unit test in your subject.

Q3) a) Explain 'self-assessment' concept. Develop any one tool for self-assessment of poster presentation. **[8]**

b) Explain the concept of 'Feed back' & its types with examples. **[7]**

OR

P.T.O.

a) Explain the concept of continuous comprehensive evaluation (CCE) How you will use this concept effectively in your classroom? **[8]**

b) Explain nature, merits and limitations of 'open book examination'. **[7]**

Q4) a) Compute Quartile Deviation of the following distribution and interprete it **[10]**

C.I.	87-98	75-86	63-74	51-62	39-50	27-38	15-26	3-14
f	02	02	05	05	15	04	02	05

b) Which are the different measures of central tendency? Explain characteristics of median. **[5]**

OR

a) Compute mean of the following distribution by using. Assume mean method and interprete it. **[10]**

C.I.	80-84	75-79	70-74	65-69	60-64	55-59	50-54	45-49	40-44
f	05	06	08	05	04	10	04	05	03

b) Explain characteristics of 'Normal Probability Curve' (NPC) with the help of diagram. **[5]**

Q5) Answer any four of the following : **[20]**

a) Explain with example principles of evaluation.

b) What care you will take to conduct good oral test in your class?

c) Write short note on percentile and percentile rank.

d) Explain histogram and frequency polygon with the help of diagram.

e) Write short note on cumulative records.

f) Develop five questions for conducting interview of experienced teacher.

Total No. of Questions : 5]

PE12082

[6573]-4
F.Y. B.Ed. (General)
EDUCATION
BED-104 : Assessment and Evaluation for Learning
(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] **[एकूण गुण : 80**

सूचना :–
1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) निबंधवजा प्रश्नांसाठी 15 गुण 400 ते 425 शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहेत.
4) लघुत्तरी प्रश्नांसाठी प्रत्येकी 130 ते 150 शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहेत.
5) फक्त साधे गणकयंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.

प्र.1) डॉ. बेंजामिन ब्लूम यांच्या सुधारित शैक्षणिक उद्दिष्टांच्या श्रेणीबद्ध वर्गीकरणाचे महत्त्व सांगून त्यातील क्रियात्मक क्षेत्रातील उद्दिष्टे तुम्ही दैनंदिन अध्यापनातून कशी साध्य कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा? **[15]**

किंवा

चांगल्या अध्ययन अनुभवांचे निकष स्पष्ट करा. अध्ययन अनुभवांचे प्रकार सांगून त्यांचा अध्यापनातील उपयोग स्पष्ट करा.

प्र.2) चाचणीचा संविधान तक्ता तयार करताना तुम्ही कोणत्या बाबींचा विचार कराल ते लिहा. शालेय विषयातील एका घटकासाठी संविधान तक्ता तयार करून संविधान तक्त्याचे महत्व लिहा. **[15]**

किंवा

चांगल्या मूल्यमापन साधनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. तुमच्या विषयातील घटक चाचणीची सप्रमाणता वाढविण्यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ते स्पष्ट करा.

प्र.3) अ) 'स्वयं–मूल्यनिर्धारण' ही संकल्पना स्पष्ट करा. भित्तीपत्रक सादरीकरणाच्या स्वयं–मूल्यनिर्धारणासाठी कोणतेही एक साधन तयार करा. **[8]**

ब) 'प्रत्याभरण' ही संकल्पना स्पष्ट करून प्रत्याभरणाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) 'सातत्यपूर्ण सर्वंकष मूल्यमापन' ही संकल्पना स्पष्ट करून, ही संकल्पना तुम्ही तुमच्या वर्गात प्रभावीपणे कशी वापराल ते सांगा? **[8]**

ब) 'मुक्त पुस्तक परीक्षेचे' स्वरूप, गुण आणि मर्यादा स्पष्ट करा. **[7]**

प्र.4) अ) खालील वितरणाचे चतुर्थक विचलन काढून अर्थनिर्वचन करा. **[10]**

वर्गांतरे	87-98	75-86	63-74	51-62	39-50	27-38	15-26	3-14
वारंवारिता	02	02	05	05	15	04	02	05

ब) केंद्रीय प्रवृत्तीची विविध परिमाणे कोणती आहेत? मध्यगेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. **[5]**

किंवा

अ) खालील वितरणाचे गृहीत मध्यमान पद्धतीने मध्यमान काढून त्याचे अर्थनिर्वचन करा. **[10]**

वर्गांतरे	80-84	75-79	70-74	65-69	60-64	55-59	50-54	45-49	40-44
वारंवारिता	05	06	08	05	04	10	04	05	03

ब) प्रसामान्य संभव वक्राची वैशिष्ट्ये आकृतीसह स्पष्ट करा. **[5]**

प्र.5) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[20]**

अ) मूल्यमापनाची तत्त्वे सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) तुमच्या वर्गामध्ये चांगल्या पद्धतीने तोंडी परीक्षा घेण्यासाठी तुम्ही कोणती काळजी घ्याल?

क) शततमक आणि शततमक क्रम यावर टिप लिहा.

ड) स्तंभालेख आणि वारंवारिता बहुभुज आकृतीसह स्पष्ट करा.

इ) 'संकलित नोंदपत्रके' यावर टिप लिहा.

फ) अनुभवी शिक्षकाची मुलाखत घेण्यासाठी पाच प्रश्न विकसित करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PE12083

[Total No. of Pages : 4

[6573]-5
First Year B.Ed. (General)
EDUCATION
BED-105 : Advanced Pedagogy and Application of ICT
(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates :

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay type questions carry fifteen marks and the answer of the same are expected to be written in 400 to 425 words.***
4) ***Short answer the type questions carry five marks and answer to the same are expected to be written in 130-150 words.***
5) ***Student should strictly follow word limit while writing answer.***

Q1) Explain the concept of following pedagogies with examples. **[15]**

a) Student voice

b) Differentiation

c) Student's engagement in teaching-learning.

OR

Explain the step of development of 'E' content with an appropriate example. How will you use advanced pedagogy for developing 'E' content?

Q2) Explain the following approaches of advanced pedagogy and write it's uses for teachers. **[15]**

a) Problem based learning

b) Scenario based learning

OR

What is system approach? Explain the following components of system approach with appropriate examples.

a) Input

b) Processing

c) Out put

P.T.O.

Q3) What are qualities and skills essential for ICT teacher? As a teacher how will you develop these skills in your students? **[15]**

OR

What is ICT? Write the uses of ICT in following educational processes.

a) Teaching - learning

b) Research

Q4) What is 'Collaborative Learning'? Write the characteristics of collaborative learning. How will you use social networking tools for collaborative learning? **[15]**

OR

Explain the concept of 'M-learning'. How will you use mobile and its applications. (Apps) for making your teaching – learning process more effective?

Q5) Write answers in brief. (Any four) **[20]**

a) Write any five principles of advanced pedagogy.

b) Explain the concept of 'plagiarism'. What measures can be taken to avoid plagiarism?

c) How will you use 'Whatsapp' and 'Facebook' in educational process?

d) Which precautions will you take to become net safety.

e) Explain the role of teacher in experiential learning.

f) Write the features of Webinar. (any five)

Total No. of Questions : 5]

PE12083

[6573]-5
First Year B.Ed. (General)
EDUCATION
BED-105 : Advanced Pedagogy and Application of ICT
(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : *3* तास] [एकूण गुण : *80*

सूचना :– *1)* सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) निबंधवजा प्रश्न 15 गुण व शब्दमर्यादा 400 ते 425 आहे.

4) लघुत्तरी प्रश्न 5 गुण व शब्दमर्यादा 130 ते 150 आहे.

5) परीक्षार्थ्यांनी शब्दमर्यादा पाळावी.

प्र.*1)* खालील अध्यापनशास्त्रांची संकल्पना उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) विद्यार्थी आवाज

ब) भेदाभेद (Differentiation)

क) अध्ययन–अध्यापन प्रक्रियेतील विद्यार्थ्यांची गुंतवणूक

किंवा

'इ' आशय विकसनाच्या पायऱ्या उदाहरणासह स्पष्ट करा. प्रगत अध्यापनशास्त्राचा 'इ' आशय विकसनासाठी तुम्ही कसा उपयोग कराल?

प्र.*2)* प्रगत अध्यापनशास्त्राचे खालील दृष्टीकोन स्पष्ट करा व त्यांचे शिक्षकांसाठी असणारे उपयोग लिहा. **[15]**

अ) समस्या आधारित अध्ययन

ब) दृश्य आधारित अध्ययन

किंवा

प्रणाली उपागम म्हणजे काय? प्रणाली उपागमाचे खालील घटक उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

अ) अदान माध्यम (इनपुट)

ब) प्रक्रिया

क) बाध्योत्पती (आऊटपुट)

प्र.3) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या शिक्षकाची कौशल्ये व गुणवैशिष्ट्ये कोणती? शिक्षक म्हणून विद्यार्थ्यांमध्ये त्या कौशल्याचा विकास करण्यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल? **[15]**

किंवा

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान म्हणजे काय? खालील शैक्षणिक प्रक्रियेमध्ये माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे उपयोग लिहा.

अ) अध्ययन–अध्यापन

ब) संशोधन

प्र.4) 'सहयोगी अध्ययन' म्हणजे काय? सहयोगी अध्ययनाची वैशिष्ट्ये लिहा. सहयोगी अध्ययनासाठी सोशल नेटवर्किंगच्या (social networking) विविध साधनांचा तुम्ही कशा प्रकारे वापर कराल? **[15]**

किंवा

'मोबाईल अध्ययन' (M-learning) संकल्पना स्पष्ट करा. तुमची अध्ययन–अध्यापन प्रक्रिया अधिक प्रभावी होण्यासाठी मोबाईलचा व त्याच्या ॲप्सचा (Applications) वापर तुम्ही कशा प्रकारे कराल?

प्र.5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) प्रगत अध्यापनशास्त्राची कोणतीही पाच तत्त्वे लिहा.

ब) वाङ्मयचौर्य ही संकल्पना स्पष्ट करा. वाङ्मयचौर्य टाळण्यासाठी कोणत्या उपाययोजना करता येतील?

क) वॉटसॲप व फेसबुकचा वापर शैक्षणिक प्रक्रियांमध्ये तुम्ही कशा प्रकारे कराल?

ड) तुम्ही नेट सुरक्षित असण्यासाठी कोणती काळजी घ्याल?

इ) अनुभवाधिष्ठित अध्ययनामध्ये शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

फ) वेबिनारची वैशिष्ट्ये लिहा. (कोणतेही पाच)

SEAT No. :

PE-12084 [Total No. of Pages : 33

[6573]-6

F.Y. B.Ed. (General)

BED 106 : UNDERSTANDING DISCIPLINES AND SCHOOL SUBJECTS

(Any two from : Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History, Geography, General Science, Mathematics, Economics & Information and Communication Technology)

(106 - 01 to 106 - 11)

(2015 Pattern) (CBCS)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***

2) ***Answers of the two subjects should be written on the separate answer sheets.***

3) ***Figures to the right indicate full marks.***

4) ***Write answers in about 400-425 words for 15 marks questions.***

5) ***Write answers in about 150 words for 5 marks questions.***

सूचना :

1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*

2) *दोन्ही विषयांच्या प्रश्नपत्रिका या स्वतंत्र उत्तर पत्रिकेमध्ये सोडवणे अपेक्षित आहे.*

3) *उजव्या बाजूकडील संख्या गुण दर्शवितात.*

4) *15 गुणांच्या प्रश्नाची सुमारे 400-425 शब्दांत उत्तरे लिहा.*

5) *5 गुणांच्या प्रश्नाची सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा.*

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

BED 106(1) : Understanding Disciplines and School Subject - Marathi (मराठी)

[एकूण गुण : 40

प्रश्न 1) अ) 'ओवी' या छंद प्रकाराची वैशिष्ट्ये व उदाहरणे लिहा. **[7]**

ब) उपसर्गघटित शब्द म्हणजे काय? खाली दिलेले उपसर्ग वापरून प्रत्येकी एक–एक शब्द तयार करा व त्याचा वाक्यात उपयोग करा. **[8]**

बद, पड, उन

किंवा

अ) संधी म्हणजे काय? संधीचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. **[8]**

ब) अलंकार म्हणजे काय? कोणतेही दोन शब्दालंकाराचे प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 3) **[15]**

अ) नाम म्हणजे काय? नामाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) समास म्हणजे काय? समासाचे दोन प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) रस म्हणजे काय? कोणत्याही एका रस प्रकाराची वैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा.

ड) वृत्त म्हणजे काय? कोणत्याही एका वृत्ताची वैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा.

इ) तुमच्या महाविद्यालयाच्या नियतकालिकाची जाहिरात तयार करा.

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. **[5]**

i) मराठी वर्णमालेत एकूण ..... व्यंजने आहेत.

अ) 26 ब) 27

क) 41 ड) 32

ii) 'राम अभ्यास करत आहे,' या वाक्यात ..... काळ आहे.

अ) पूर्णकाळ ब) अपूर्ण वर्तमानकाळ

क) रीतीकाळ ड) भविष्यकाळ

iii) लेखन नियमानुसार अचूक शब्द निवडून लिहा.

अ) पुलिस ब) पोलीस

क) पोलिस ड) पुलीस

iv) भुंजगप्रयात हा ..... वृत्ताचा प्रकार आहे.

अ) अक्षरगण ब) मात्रावृत्त

क) छंद ड) दिंडी

v) खालील वाक्याचा प्रकार ओळखून लिहा.

अजय आजारी होता म्हणून तो शाळेत गैरहजर राहिला.

अ) केवल वाक्य ब) संयुक्त वाक्य

क) मिश्र वाक्य ड) यापैकी नाही

ब) गट 'अ' व गट 'ब' यांच्या योग्य जोड्या जुळवा. **[5]**

'अ' गट	'ब' गट
i) वि. वा. शिरवाडकर	अ) कोसला
ii) वसंत कानेटकर	ब) झोंबी
iii) रणजीत देसाई	क) नटसम्राट
iv) आनंद यादव	ड) पानिपत
v) विश्वास पाटील	इ) रायगडाला जेव्हा जाग येते
	फ) स्वामी

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(2) : Understanding Disciplines and School Subject - Hindi (हिंदी)

[पूर्णांक : 40

प्रश्न 1) वाक्य की परिभाषा बताकर वाक्य के अर्थ के आधार पर तथा रचना के आधार पर होनेवाले भेद सोदाहरण स्पष्ट कीजिए । **[15]**

अथवा

अ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर 250 से 300 शब्दों में निबंध लिखिए । **[10]**

i) संचार माध्यमः जन से जनहित तक

ii) प्रकृति की रक्षा : एक दायित्व

iii) 21 वी सदी में अध्यापक की बदलती भूमिका

ब) जल की अशुद्धता के बारे में शिकायत करने हेतु एक शिक्षक के नाते महानगर निगम अधिकारी को पत्र लिखिए । **[5]**

अथवा

आपके शहर में एक नया 'पुस्तकालय' खुला है, इसकी जानकारी लोगों तक पहुँचाने के लिए विज्ञापन का प्रारूप तैयार कीजिए । **[5]**

प्रश्न 2) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्ही तीन प्रश्नों के उत्तर लगभग 130 से 150 शब्दों में लिखिए । **[15]**

अ) हिंदी साहित्य के आधुनिक काल की विशेषताएँ लिखिए ।

ब) हिंदी साहित्य के 'कहानी' इस विधा की विशेषताएँ लिखिए ।

क) 'मैथिलिशरण गुप्त' जी का साहित्यिक परिचय लिखिए ।

ड) 'डॉ. धर्मवीर भारती' जी के साहित्य की विशेषताएँ लिखिए ।

इ) निम्नलिखित दोहे का अर्थ स्पष्ट कीजिए :

हम घर जारा अपना, लिया मुराड़ा हाथ ।

अब घर जारों तासु का, जो चलै हमारे साथ ।

प्रश्न 3) अ) उचित जोडियाँ मिलाइए । **[5]**

'अ' गट		'ब' गट	
i)	महाराष्ट्र	अ)	उपसर्ग
ii)	सरकारी	ब)	गुणवाचक विशेषण
iii)	चमकीला	क)	संज्ञा
iv)	'वह'	ड)	प्रत्यय
v)	अज्ञात	इ)	संख्यावाचक विशेषण
		फ)	सर्वनाम

ब) एक वाक्य में उत्तर लिखिए । **[5]**

i) 'सुरसागर' के रचयिता का नाम लिखिए ।

ii) 'सूर्यकांत त्रिपाठी' जी को किस नाम से जाना जाता है?

iii) '84' इस संख्या को शब्दों में लिखिए ।

iv) 'अज्ञेय' जी का पूरा नाम लिखिए ।

v) 'मात देना' इस मुहाँवरे का अर्थ बताकर वाक्य में प्रयोग कीजिए ।

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(3) : Understanding Disciplines and School Subject - English

[Max. Marks : 40

Q1) Write an essay on any one of the following in about 400 words : **[15]**

a) Social media and its uses.

b) Contribution of technology in education

c) Education policy 2020

OR

a) Write a letter to your father seeking his permission to join an educational tour organized by your college. **[8]**

b) Read the following extract and answer the questions given below. **[7]**

Man is the wisest of all animals by virtue of only one thing his extraordinary power of thinking and emoting. Stripped of this power he will be no better species than other multitude animals. Except knowledge, all other animals have the same basic necessities as man has - food, shelter and clothing. The third, of course, is naturally provided to animals in the form of long hair and fur to enable them to face adverse weather conditions.

Man's basic necessities are four in number - food, shelter, clothing and education. As the modern world is completely propelled by knowledge acquired by all means, education to all has become the focus of attention all over the world. Those countries which cannot provide it equitably, to all their citizens, are considered backward however affluent and resourceful they may be materially. Illiteracy is identified as the root cause of most number of social evils.

Questions :

i) What protects the animals from the adverse weather conditions? **[1]**

ii) Mention the basic necessities of man? **[1]**

iii) How is man different from other animal? **[1]**

iv) What is the root cause of all social evils? **[1]**

v) Which countries are considered backward? **[1]**

vi) Find out from the passage the word which means 'great in number'. **[1]**

vii) Pick out from the passage the word which is opposite of 'Favourable'. **[1]**

Q2) Answer the following (Any Three) **[15]**

a) Write a short note on Intonation with suitable examples.

b) Write a short note on vowels and consonants.

c) Use the verb 'to grow' in the given tense

i) Present continuous tense

ii) Simple past tense

iii) Future perfect tense

iv) Past perfect continuous tense

v) Future continuous tense

d) What are the parts of speech? Explain any two with relevant examples.

e) Write a dialogue between Aryan and his friend, prashant, about vacation plans.

Q3) Do as directed. **[10]**

a) "We are orphans", they answered. (Direct to indirect speech)

b) I wondered. (Add question tag)

c) Suresh is too fat to run. (Remove too)

d) No sooner does my father come than I shall wake you ups. (As soon as)

e) It would be wise. It would be safe, too. (Not only .... but also)

f) He did not steal my pen. (Change the voice)

g) Mother is not as tall as he is. (Change the degree of comparison)

h) _____ opposite of love is not hate. (a, an, the)

i) i am writing a letter. (punctuate the mark)

j) _____ I know who is calling, please? (can / may)

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(4) : Understanding Disciplines and School Subject - Sanskrit

[Max. Marks : 40

Q1) a) Explain the rules of Sanskrit Writing with examples. **[8]**

b) Explain the rules of Sanskrit reading with examples. **[7]**

OR

a) What is Varna (Sanskrit Alphabets)? Explain the places of accentuation of Sanskrit alphabets. **[8]**

b) Explain Various **कारकार्थ** with examples. **[7]**

Q2) Write the answers of any three questions of the following in brief. **[15]**

a) Explain the concept of **विसर्ग संधी** with examples.

b) What is Compound? Explain **अव्ययीभाव** Compound with examples.

c) Explain the types and rules of **विभक्ती–तत्पुरुष** compound with examples.

d) Explain the characteristics of the structure of Absolute Locative **(सति–सप्तमी)** with examples.

e) Explain the characteristics of Impersonal Voice with examples.

Q3) a) Match the pairs : **[5]**

A		B	
i)	**मालविकाग्निमित्रम्**	a)	**ईश्वरदत्तः**
ii)	**रत्नावली**	b)	**विशाखदत्तः**
iii)	**मुद्राराक्षसम्**	c)	**भासः**
iv)	**मृच्छकटिकम्**	d)	**कालिदासः**
v)	**स्वप्नवासवदत्तम्**	e)	**शूद्रकः**
		f)	**हर्षः**

b) Recognise the forms : **[5]**

i) **जगति**

ii) **मरुता**

iii) **आयाहि**

iv) **राधिके**

v) **अस्तु**

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(4) : Understanding Disciplines and School Subject - संस्कृत

[एकूण गुण : 40

प्रश्न 1) अ) संस्कृत लेखन नियम सोदाहरण स्पष्ट करा. **[8]**

ब) संस्कृत वाचन नियम सोदाहरण स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) वर्ण म्हणजे काय? वर्णांची उच्चारणस्थाने स्पष्ट करा. **[8]**

ब) कारकार्थ सोदाहरण स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. **[15]**

अ) विसर्ग संधी ही संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) समास म्हणजे काय? अव्ययीभाव समासाचे नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) विभक्ती तत्पुरूष समासाचे प्रकार व नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.

ड) सति सप्तमी वाक्य रचनेची वैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा.

इ) भावे वाक्य प्रयोगाची लक्षणे सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) जोड्या जुळवा : **[5]**

अ	ब
i) मालविकाग्निमित्रम्	अ) ईश्वरदत्तः
ii) रत्नावली	ब) विशाखदत्तः
iii) मुद्राराक्षसम्	क) भासः
iv) मृच्छकटिकम्	ड) कालिदासः
v) स्वप्नवासवदत्तम्	इ) शूद्रकः
	फ) हर्षः

ब) रूप परिचय लिहा. **[5]**

i) जगति

ii) मरुता

iii) आयाहि

iv) राधिके

v) अस्तु

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(5) : Understanding Disciplines and School Subject - Urdu

Max. Marks : 40]

a1 فعل کی تعریف وقسمیں مع مثال لکھیے۔ 08

b1 اسم کی تعریف وقسمیں مع مثال لکھیے۔ 07

OR

a1 مندرجہ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر 250 الفاظ پر مشتمل مضمون لکھیے۔ 08

1۔ اقدار کی تعلیم آج کی ضرورت 2۔ تعلیمی ٹکنالوجی کی اہمیت 3۔سوشل میڈیا اور نوجوان نسل

b1 میونسپل کارپوریشن افسر کو خط لکھکر اپنے علاقے کی گندگی کی شکایت درج کرے۔ 07

2 مندرجہ ذیل سوالات کے جواب 130 تا 150 الفاظ میں لکھیے۔(کوئی تین) 15

1- اردو ادب اور دور قدیم پر روشنی ڈالیے۔

2- علامہ اقبال کے انداز بیان واضح کیجیے۔

3- دور وسطی میں شاعری کے عروج پر روشنی ڈالیے۔

4- الطاف حسین حالی کی ادبی شخصیت پر روشنی ڈالیے۔

5- کرشن چندر کی افسانہ نگاری بیان کیجیے۔

(a)3 جوڑیاں لگائیں۔ 05

الف	ب
1۔غزل کا پہلا شعر	1۔کہاوت
2۔دور جدید کے مصنف	2۔مشابہ قرار دینا
3۔تشبیہہ	3۔اے۔پی۔جے عبدالکلام
4۔ناچ نہ جانے آنگن تیڑھا	4۔ابوالکلام آزاد
5۔غبار خاطر	5۔مطلع
	6۔اصناف سخن

(b)3 ایک جملے میں جواب لکھیے۔ 05

1۔ضمیر کی تعریف لکھیے۔

2۔ڈرامہ کسے کہتے ہیں؟

3۔چار مصرعوں والی نظم کو کیا کہتے ہیں؟

4۔افسانہ کسے کہتے ہے؟

5۔ناول کسے کہتے ہے؟

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(6) : Understanding Disciplines and School Subject - History

[Max. Marks : 40

Q1) Explain the language and literature during Ancient India? **[15]**

OR

Explain the concept and functions of election commission. As a teacher which remedies will you suggest to conduct an election process smoothly?

Q2) Answer in brief (any three) : **[15]**

a) Explain the role of Panchayat Samiti in the progress of village?

b) Write the Mahatma Gandhi's Contribution of Indian movement.

c) Explain in details, the fundamental Rights mentioned in Indian Constitution.

d) Why Dr. A.P.J.Abdul Kalam is known as missile man?

e) Explain in details the functions of Union Government Legislature.

Q3) a) Fill in the Blanks. **[5]**

i) The first person to launch individual satyagraha was _____ (Mahatma Gandhi, Vinoba Bhave, Maulana Azad)

ii) Harappa Culture is Considered as _____ Culture (Urban, Rural, Industrial)

iii) The father of History is _____ (Socreates, Thucididij, Herodotus)

iv) The _____ looks after local administration of the village. (Gram Panchayat, Panchayat Samiti, Zilla Parishad)

v) Between 1848 to 1856 lord _____ annexed move seates. (Lord Dalhouse, Lord Bentinne, Lord Cornwallis)

b) Match the following: **[5]**

'A'	'B'
i) Poona Pact	a) Chandra Shekhar Azad
ii) Darvin	b) Theory of Separation of Power
iii) Kakori Kat	c) Dr. B.R Ambedkar
iv) The Aryasatyas	d) The theory of revolution
v) Montesquieu	e) The Principles of Buddha
	f) Bhawarth Deepika

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(6) : Understanding Disciplines and School Subject - इतिहास

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) प्राचीन भारतातील भाषा आणि साहित्य यांची माहिती सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

निवडणूक आयोगाची संकल्पना व त्यांची कार्ये स्पष्ट करा. तुम्ही एक शिक्षक म्हणून निवडणूक प्रक्रिया सुकर होण्यासाठी कोणते उपाय सूचवाल.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) गावाच्या विकासामध्ये पंचायत समितीची भूमिका विशद करा.

ब) भारतीय चळवळीत महात्मा गांधीचे योगदान लिहा.

क) भारतीय राज्यघटनेत नमूद केलेले मूलभूत अधिकार स्पष्ट करा.

ड) डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांना मिसाईल मॅन म्हणून का ओळखले जाते.

इ) संघशासनाच्या कायदेमंडळाची कार्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. **[5]**

i) वैयक्तीक सत्याग्रहाचे पहिले सत्याग्रही ..... हे होते.
(महात्मा गांधी, विनोबा भावे, मौलाना आझाद)

ii) हडप्पा संस्कृती ही ..... संस्कृती होय.
(नागरी, ग्रामीण, औद्योगिक)

iii) इतिहासाचा जनक ..... यास म्हटले जाते.
(सॉक्रेटिस, ट्यूसिडिडिज, हेरोडॉटस)

iv) प्रत्येक गावाचा स्थानिक कारभार ..... करते.
(ग्रामपंचायत, पंचायत समिती, जिल्हा परिषद)

v) 1848 ते 1856 या दरम्यान ..... यांनी अनेक राज्य खालसा केली.
(लॉर्ड डलहौसी, लॉर्ड बेंटिन, लॉर्ड कॉर्नवॉलिस)

ब) जोड्या जुळवा. **[5]**

'अ'	'ब'
i) पुणे करार	अ) चंद्रशेखर आझाद
ii) डार्विन	ब) सत्ता विभाजनाचा सिद्धांत
iii) काकोरी कट	क) डॉ. बी. आर. आंबेडकर
iv) आर्य सत्य	ड) उत्क्रांतीवादाचा सिद्धांत
v) माँटेस्क्यू	इ) गौतम बुद्धांचे तत्व
	फ) भावार्थ दिपीका

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(7) : Understanding Disciplines and School Subject - Geography

[Max. Marks : 40

Instructions to the candidates:

1) ***Draw neat diagrams wherever necessary.***
2) ***Use of stencils of map is allowed.***

Q1) a) Explain the Causes and effects of Volcano. **[8]**

b) Explain the types of forest in Maharashtra. **[7]**

OR

a) What are the temperature? Explain the affecting factors on temperature **[8]**

b) What are Graticule? Explain Graticule with suitable diagram. **[7]**

Q2) Write short answers of the following. (any 3) **[15]**

a) Explain the causes of noise pollution.

b) What are the Tertiary Occupation? Explain the Characteristics of Tertiary Occupation.

c) What is meant by Solar Eclipse? Explain any one type of Solar Eclipse with diagram.

d) Explain the types of Maps.

e) Explain the natural factors affecting the location of human settlements.

Q3) a) Complete the following sentences by using words from the brackets **[5]**

i) The _____ is the largest Ocean.
(Atlantic, Arctic, Pacific, Indian)

ii) The convectional rain falls mainly in the _____ region
(Equatorial, Polar, Subpolar, Monsoon)

iii) A line on a map joing places of equal elevation on is called a/an _____.
(Contour, Isophyte, Isotherm, Equal pressure)

iv) _____ Occupation depends entirely on natural resources.
(Primary, Secondary, Tertiary, Quaternary)

v) _____ is India's Southernmost point.
(Lakshadweep, Kanyakumari, Rameshwar, Indira point)

b) Match the following : **[5]**

Column 'A'	Column 'B'
i) Jayakwadi	a) Mining
ii) Desert	b) Indigenous cow
iii) Devni	c) Godawari
iv) Dabhol	d) Fishing centre
v) Manganese	e) Camel
	f) Yak

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(7) : Understanding Disciplines and School Subject - भूगोल

[एकूण गुण: 40

सूचना : *1) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.*

2) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

प्रश्न 1) अ) ज्वालामुखीची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा. **[8]**

ब) महाराष्ट्रातील वनांचे प्रकार स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) तापमान म्हणजे काय? तापमानावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. **[8]**

ब) वृत्तजाळी म्हणजे काय? वृत्तजाळी आकृतीसह स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **[15]**

अ) ध्वनी प्रदूषणाची कारणे स्पष्ट करा.

ब) तृत्तीयक व्यवसाय म्हणजे काय? तृत्तीयक व्यवसायाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

क) सुर्यग्रहण म्हणजे काय? सुर्यग्रहणाचा कोणताही एक प्रकार आकृतीसह स्पष्ट करा.

ड) नकाशाचे प्रकार स्पष्ट करा.

इ) मानवी वस्तीच्या स्थानावर परिणाम करणाऱ्या प्राकृतिक घटक स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) कंसातील योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. **[5]**

i) ..... महासागर हा सर्वात मोठा महासागर आहे.
(अटलांटिक, आर्क्टिक, पॅसिफिक, हिंदी)

ii) आरोह पर्जन्य प्रामुख्याने ..... प्रदेशात पडतो.
(विषुववृत्तीय, ध्रुवीय, उपध्रुवीय, मोसमी)

iii) नकाशामधील समान उंचीवरील बिंदूना जोडणाऱ्या रेषांना ..... रेषा म्हणतात.
(समपर्जन्य, समोच्यता, समताप, समदाब)

iv) नैसर्गिक घटकावर ..... व्यवसाय पूर्णपणे अवलंबून असतात.
(प्राथमिक, द्वितीयक, तृतीयक, चतुर्थक)

v) ..... हे भारतातील सर्वात दक्षिणेकडील टोक आहे.
(लक्षद्वीप, कन्याकुमारी, रामेश्वर, इंदिरा पॉईंट)

ब) योग्य जोड्या लावा. **[5]**

गट 'अ'		गट 'ब'
i)	जायकवाडी	अ) खानकाम
ii)	वाळवंट	ब) देशी गाय
iii)	देवणी	क) गोदावरी
iv)	दाभोळ	ड) मासेमारी केंद्र
v)	मॅगेनीज	इ) उंट
		फ) याक

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(8) : Understanding Disciplines and School Subject - General Science

[Max. Marks : 40

Q1) a) Explain the structure of leaf with neat labelled diagram. **[7]**

b) Describe the physical properties of non-metals with two example. **[8]**

OR

a) Explain the anomalous behaviour of water with diagram. **[7]**

b) Write the difference between distance and displacement with examples. **[8]**

Q2) Answer any three of the following : **[15]**

a) Describe electrostatic potential.

b) Explain chemical bond with examples.

c) What are the functions of blood vessels.

d) Describe the dry cell with diagram.

e) Give functions of Nucleus & Cytoplasm.

Q3) A) Complete the following sentence by choosing correct option. **[6]**

i) Air, water, minerals & soil are _____ factors of ecosystem

a) Chemical b) Physical

c) Organic d) Inorganic

ii) Salt is _____ type of food preservation.

a) Dehydrative b) Natural

c) Chemical d) None of Above

iii) Pushing forward the food that has been chewed in function of the _____

a) Mouth b) Esophagus

c) Stomach d) Diaphragm

iv) Cardiac muscles are _____ in nature.

a) Voluntry b) Involuntry

c) Smooth d) Skeletal

v) Rusting of Iron is _____ change.

a) Physical b) Slow

c) Fast d) Chemical

vi) _____ soil has pH-7.

a) Acidic b) Basic

c) Neutral d) Alkaline

B) Match the following : **[4]**

Group 'A' (Producers)	Group 'B' (Ecosystem)
i) Cactus	a) Forest
ii) Aquatic plant	b) Creek
iii) Mangroves	c) Aquatic
iv) Pine	d) Desert
	e) Terrestrial

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(8) : Understanding Disciplines and School Subject - सामान्य विज्ञान

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) अ) पानाचे नामनिर्देशक आकृती काढा आणि संरचना स्पष्ट करा. **[7]**

ब) अधांतूचे भौतिक गुणधर्म दोन उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[8]**

किंवा

अ) पाण्याचे असंगत वर्तन नामनिर्देशक आकृती काढून स्पष्ट करा. **[7]**

ब) आंतर आणि विस्थापन या मधील फरक उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[8]**

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[15]**

अ) विद्युतस्थिकि विभव म्हणजे काय?

ब) रासायनिक बंध उदाहरणसह स्पष्ट करा.

क) रक्त धमन्या चे कार्य स्पष्ट करा.

ड) कोरडा विद्युतघत आकृतीस स्पष्ट करा.

इ) कार्ये लिहा – केंद्रक आणि पेशीद्रव्य

प्रश्न 3) अ) खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. **[6]**

i) हवा, पाणी, खनिज व मृदा ही परिसंस्थेची ..... घटक आहे.

अ) रासायनिक ब) भौतिक

क) सेंद्रिय ड) असेंद्रिय

ii) मीठ हे ..... परिरक्षक आहे.

अ) निर्जलीकरण ब) नैसर्गिक

क) रासायनिक ड) वरील पैकी एकही नाही

iii) बारीक झालेले अन्न पूढे ढकलणे हे ..... चे कार्य आहे.

अ) तोड ब) अन्ननली

क) ग्रासिक ड) ग्रासनलिका

iv) हृदय स्नायू ..... असतात.

अ) ऐच्छिक ब) अनैच्छिक

क) गुळगुळीत ड) कंकाल

v) लोखंडाचे गंजणे हा ..... बदल आहे.

अ) भौतिक ब) सावकाश

क) जलद ड) रासायनिक

vi) ..... मृदेचा pH-7 असतो.

अ) आम्लीय ब) आम्लारी

क) उदासिन ड) अल्कधर्मी

ब) योग्य जोड्या जुळवा. **[4]**

गट 'अ' (उत्पादक)	गट 'ब' (परिसंस्था)
i) निवंडुग	अ) जंगल
ii) पाण्वनस्पती	ब) खाडी
iii) खारफुटी	क) जलिय
iv) पाईन	ड) वाळवंटीय
	इ) स्थलीय

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(9) : Understanding Disciplines and School Subject - Mathematic

[Max. Marks : 40

Q1) Solve the following **[15]**

a) Simplify : $\left(\frac{-90}{11}\right) \times \left(\frac{-77}{72}\right)$

b) Check whether the number 1764 is a perfect square? If yes, what is the square root of 1764?

c) The cost of 6kg of rice is Rs. 665.40. How much rice can be bought for Rs. 499.05?

d) Find the product : $(2p^2 - 3r^2)\ (p^2 + 4r^2)$

e) Factorize : $z^2 + 9z + 20$

OR

a) Simplify : $\left(\frac{-5}{6}\right) \times \left(\frac{9}{20}\right) + \left(\frac{-5}{6}\right) \times \left(\frac{7}{25}\right)$

b) Find the square of 75 by using expansion formula of $(a + b)^2$

c) Add the following :

$(2a + 5b - 8c + abc)$, $(3a + 3b - 2c - 7abc)$ and $(a - 2b - 4c - 6abc)$

d) Divide : $(p^2 + 2p + 10) \div (p + 5)$

e) 12, 15, 36 and x are in proportion, then find the value of x.

Q2) Solve the following : **[15]**

a) Sandesh sold 15 kg of apples for Rs. 2100 and made a profit of 12%. At what price per kg should he sell to gain profit of 20%?

b) Construct a parallelogram PQRS, such that PQ = 7 cm QR = 5 cm & $\angle SPQ = 75°$.

c) A swimming pool is 15 m in length, 12 m in breadth and 2 m in depth. Find the cost of cementing the floor and walls at the rate of Rs. 15 per sq.m.

OR

a) Sameena gave a loan of Rs. 55,000 to Deepak for a period of two years at 16 p.c.p.a. compounded yearly. How much interest will Sameena earn?

b) TRUE is a rectangle. It's diagonals meet at 'O'. Find x if OR = $2x + 3$ and OT = $4x + 1$.

c) If the three angles of a triangle are in the ratio 1 : 2 : 3. Find the measure of each angle of that triangle.

Q3) Solve the following : **[10]**

a) The common factor of $3a^2b^3$ and $12a^4b^2c$ is _____

b) Express 150% as a ratio.

c) True or false : If an angle of a rhombus measures 90°, then the rhombus is a square.

d) A rectangle has _____ pairs of equal sides.

e) If the base of a cuboid is 12 cm^2 and it's height is 3 cm, what will be it's volume?

f) What is the x coordinate of all the points on y axis?

g) Write the multiplicative inverse of $\left(\frac{-5}{-7}\right)$.

h) What is the square of 25?

i) Find the value of : $2° + 3° + 4°$.

j) Which of the following number is divisible by 2?

i) 11015 ii) 25812

iii) 43125 iv) 43891

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(9) : Understanding Disciplines and School Subject - गणित

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) खालील प्रश्न सोडवा. **[15]**

अ) सोपे रूप द्या : $\left(\frac{-90}{11}\right)\times\left(\frac{-77}{72}\right)$

ब) 1764 ही संख्या पूर्ण वर्ग संख्या आहे का? असल्यास, 1764 चे वर्गमूळ काढा.

क) 6 किलो तांदूळाची किंमत 665.40 रु आहे. तर 499.05 रु मध्ये किती किलो तांदूळ विकत घेता येईल?

ड) गुणाकार करा : $(2p^2 - 3r^2)\ (p^2 + 4r^2)$

इ) अवयव पाडा : $z^2 + 9z + 20$

किंवा

अ) सोपे रूप द्या : $\left(\frac{-5}{6}\right)\times\left(\frac{9}{20}\right)+\left(\frac{-5}{6}\right)\times\left(\frac{7}{25}\right)$

ब) $(a + b)^2$ च्या विस्तार सूत्राचा वापर करुन 75 चा वर्ग काढा.

क) बेरीज करा :

$(2a + 5b – 8c + abc)$, $(3a + 3b – 2c – 7abc)$ आणि $(a – 2b – 4c – 6abc)$

ड) भागाकार करा : $(p^2 + 2p + 10) \div (p + 5)$

इ) 12, 15, 36 व x प्रमाणात असतील तर x ची किंमत काढा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्न सोडवा. **[15]**

अ) संदेशने 15 किलो सफरचंद 2100 रु. ना विकून 12% नफा मिळविला. जर त्याला 20% नफा मिळवायचा असेल तर ती सफरचंदे त्याने किती रुपयांना विकावयास हवी?

ब) समांतरभुज PQRS असा काढा की, PQ = 7 cm, QR = 5 cm आणि $\angle SPQ = 75°$.

क) एका जलतरण तलावाची लांबी 15 m, रुंदी 12 m व खोली 2 m आहे. रु. 15 मी. प्रति चौ.मी. या दराने त्या तलावाचा तळ व भिंती यांना सिमेंटींग करण्यासाठीचा एकूण खर्च काढा.

किंवा

अ) समीनाने दिपकला द.सा.द.शे. 16 दराने दोन वर्षासाठी 55,000 रु. कर्जाऊ दिले. जर व्याज आकारणी चक्रवाढ पद्धतीने केली तर समीनाला एकूण किती रक्कम मिळेल?

ब) TRUE हा एक आयत आहे. त्याचे कर्ण पस्परांना 'O' या बिंदूत छेदतात. जर OR = $2x+3$ व OT = $4x + 1$ तर 'x' ची किंमत काढा.

क) त्रिकोणाच्या तीन कोणांच्या मापांचे प्रमाण 1 : 2 : 3 आहे. तर त्या त्रिकोणाच्या कोणांची मापे काढा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्न सोडवा : **[10]**

अ) $3a^2b^3$ आणि $12a^4b^2c$ चा सामाईक अवयव ..... आहे.

ब) 150% चे गुणोत्तरात रूपांतर करा.

क) चूक की बरोबर : जर समभुज चौकोनाच्या एका कोणाचे माप $90°$ असेल तर तो चौरस असतो.

ड) आयताच्या बाजूंच्या ..... जोड्या एकरूप असतात.

इ) एका इष्टिकाचितीच्या तळाचे क्षेत्रफळ 12 cm^2 व उंची 3 cm आहे तर तिचे घनफळ किती असेल?

फ) y अक्षावरील सर्व बिंदूचा x निर्देशक किती असतो?

य) $\left(\frac{-5}{-7}\right)$ चा गुणाकार व्यस्त लिहा.

र) 25 चा वर्ग किती?

ल) $2° + 3° + 4°$ ची किंमत काय?

व) पुढीलपैकी कोणत्या संख्येस 2 ने निःशेष भाग जातो?

i) 11015 ii) 25812

iii) 43125 iv) 43891

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(10) : Understanding Disciplines and School Subject - Economics

[Max. Marks : 40

Q1) a) State modern defination of Economics & Explain the importance of study of Economics. **[7]**

b) What is human wants and explain its characteristics. **[8]**

OR

a) What is Baluta system? Explain its features. **[7]**

b) Why is agricultural development necessary in India? **[8]**

Q2) Write short answers (any three) : **[15]**

a) Explain the drawbacks of Public Distribution system.

b) Write factors responsible for increase in demand for goods and services.

c) 'By Whom to produce?' Explain this problem .

d) Explain 'sectoral distribution' as a feature of economy.

e) What are the most common business malpractices?

Q3) a) State whether the following statements are true or false. **[5]**

i) Economics studies man's social behaviour in the society.

ii) Man's wants are infinite.

iii) 'Cyber cafe' is a modern source of income.

iv) The main motive of producers is to maximise profit in mixed economy.

v) In a capatalist economy, means of production are owned, controlled operated by government.

b) Complete and write the following statements by choosing appropriate alternatives given below : **[5]**

i) _____ trade means import and export of goods.

(Local, Internal, International)

ii) When the in come of the family is more than expenditure it is called _____

(Surplus, deficit, balanced)

iii) Inflation _____ saving and capital formation.

(reduces,increases,constants)

iv) Public Distribution system helps to put check on the prices of _____ goods.

(essential, luxury, prestige)

v) Goods and services are produced and supplied by _____ sector on the basis of 'No profit, No Loss'

(joint, private, public)

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(10) : Understanding Disciplines and School Subject - अर्थशास्त्र

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) अ) अर्थशास्त्राची आधुनिक व्याख्या सांगून अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाचे महत्व स्पष्ट करा. **[7]**

ब) मानवी गरजा म्हणजे काय? ते सांगून मानवी गरजांची वैशिष्टे स्पष्ट करा. **[8]**

किंवा

अ) बलुतेदारी पद्धती म्हणजे काय? तिची वैशिष्टे स्पष्ट करा. **[7]**

ब) भारतात शेती विकासाची आवश्यकता का आहे? **[8]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) सार्वजनिक वितरण प्रणालीतील उणीवा स्पष्ट करा.

ब) वस्तू आणि सेवांच्या मागणीत वाढ होण्यास कारणीभूत असलेले घटक लिहा.

क) 'उत्पादन कोणाकडून करावे?' ही समस्या स्पष्ट करा.

ड) 'क्षेत्रीय विभाजन' हे अर्थव्यवस्थेचे एक वैशिष्ट्य, स्पष्ट करा.

इ) व्यापारातील सर्वसामान्य गैर प्रकार कोणते?

प्रश्न 3) अ) खालील वाक्य चूक की बरोबर ते ओळखा. **[5]**

i) अर्थशास्त्र मानवाच्या सामाजिक वर्तणुकीचा अभ्यास करते.

ii) मानवी गरजा अमर्यादीत असतात.

iii) 'सायबर कॅफे' हा उत्पन्नाचा एक आधुनिक मार्ग आहे.

iv) कमाल नफा मिळविणे हा मिश्र अर्थव्यवस्थेतील उत्पादकांचा मुख्य हेतू असतो.

v) भांडवलशाही अर्थव्यवस्थेत उत्पादन साधनांचे स्वामित्त्व नियंत्रण आणि व्यवस्थापन सरकारद्वारे केले जाते.

ब) खाली दिलेल्या पर्यायामधून योग्य पर्याय निवडून वाक्ये पुर्ण करा व लिहा. **[5]**

i) ..... व्यापार म्हणजे वस्तूंची आयात–निर्यात होय.

(स्थानिक, देशांतर्गत, आंतरराष्ट्रीय)

ii) जेव्हा कुटुंबाचे उत्पन्न खर्चापेक्षा जास्त असते तेव्हा त्यास ..... अंदाजपत्रक म्हणतात.

(शिलकीचे, तुटीचे, संतुलित)

iii) भाववाढीमुळे बचत आणि भांडवल उभारणी .....

(घटते, वाढते, स्थिर राहते)

iv) सार्वजनिक वितरण प्रणाली ..... वस्तूंच्या किंमतीवर नियंत्रण ठेवण्यास मदत करते.

(जीवनावश्यक, चैनीच्या, प्रतिष्ठेच्या)

v) 'ना नफा, ना तोटा' या तत्वावर वस्तू व सेवांचे उत्पादन व त्यांचा पुरवठा ..... क्षेत्राद्वारे केला जातो.

(संयुक्त, खाजगी, सार्वजनिक)

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(11) : Understanding Disciplines and School Subject - Information and Communication Technology

[Max. Marks : 40

Q1) Explain the concept of ICT. Write the advantages of ICT. As a teacher, how will you use following internet facilities in your teaching. **[15]**

a) Blog

b) e-maps

OR

Explain the concept of Operating system. Write its types and functions in detail.

Q2) Answers the following (Any Three) : **[15]**

a) Prepare a flowchart for sending an e-mail.

b) Explain the concept of World Wide Web.

c) Explain the concept of copyright act.

d) Write different generations of computer.

e) Explain different uses of Word Processor.

Q3) Fill in the blanks with correct option from the bracket. **[10]**

a) _____ is the brain of any computer system.
(ALU, Memory, CPU, Software)

b) _____ is LOGO
(Programming Language, Program, Command, Instructions)

c) e-mail means _____.
(electronic mail, electric mail, electric made, electronic made)

d) The base of the e-map is _____.
(VOIP, GPS, ATM, EDI)

e) Ctrl + V is used for _____.
(Copy, Paste, Save, Control)

f) Pictorial presentation of information in MS. Excel is known as _____.
(Sorting, Chart, Filtering, Design)

g) Deleted files and folders are stored in _____.
(Status bar, Menu bar, Desktop, Recycle bin)

h) _____ is the engine of computer.
(Mouse, Scanner, Monitor, Processor)

i) _____ is used to connect telephone line to the computer.
(Modem, Wire, Bluetooth, Infrared)

j) CC Stands for _____ When sending an email.
(color copy, concern copy, combine copy, carbon copy)

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 3]

BED 106(11) : Understanding Disciplines and School Subject - माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची संकल्पना स्पष्ट करा. माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे फायदे लिहा. एक शिक्षक म्हणून खालील आंतरजाल सुविधांचा अध्यापनात तुम्ही कसा उपयोग कराल. **[15]**

अ) ब्लॉग

ब) ई–मॅप्स

किंवा

ऑपरेटिंग सिस्टीमची संकल्पना स्पष्ट करा. ऑपरेटिंग सिस्टीमचे प्रकार आणि कार्ये सविस्तर लिहा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे द्या (कोणतेही तीन) : **[15]**

अ) ई–मेल पाठविण्यासाठीच्या पायऱ्याची प्रवाह आकृती तयार करा.

ब) वर्ल्ड वाईड वेब (World Wide Web) संकल्पना स्पष्ट करा.

क) कॉपीराईट ॲक्ट स्पष्ट करा.

ड) संगणकाच्या विविध पिढ्या लिहा.

इ) वर्ड प्रोसेसरचे (Word Processor) विविध उपयोग स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) कंसातील योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. **[10]**

अ) ..... हा कोणत्याही संगणकाचा मेंदू असतो.

((ALU) ए एल यू, मेमरी, सी पी यू, सॉफ्टवेअर)

ब) ..... लोगो आहे.

(प्रोग्रामिंग लॅग्वेज, प्रोग्राम, आज्ञा, सूचना)

क) ई–मेल म्हणजे .....

(इलेक्ट्रॉनिक मेल, इलेक्ट्रिक मेल, इलेक्ट्रिक मेड, इलेक्ट्रॉनिक मेड)

ड) इ–नकाशाचा आधार ..... आहे.

(व्ही ओ आय पी (VOIP), जी पी एस (GPS), ए टी एम (ATM), इ डि आय(EDI))

इ) Ctrl + V ..... करिता वापरले जाते.

(कॉपी, पेस्ट, सेव्ह, कंट्रोल)

फ) एम. एस. एक्सेल माहितीचे सचित्र सादरीकरण ..... म्हणून ओळखले जाते.

(क्रमवारी, आलेख, फिल्टरींग, डिझाइन)

य) डिलीट केलेल्या फाईल्स आणि फोल्डर ..... मध्ये जमा होतात.

(स्टेटसबार, मेन्यूबार, डेस्कटॉप, रिसायकलबिन)

र) ..... हे संगणकाचे इंजिन आहे.

(माऊस, स्कॅनर, मॉनिटर, प्रोसेसर)

ल) टेलिफोन लाईन संगणकाला जोडण्यासाठी ..... वापर केला जातो.

(मोडेम, वायर, ब्लूटूथ, इन्फ्रारेड)

व) ई–मेल पाठवताना CC चा अर्थ ..... आहे.

(कलरकॉपी, कन्सर्नकॉपी, कंबाईनकॉपी, कार्बनकॉपी)

⌘⌘⌘

SEAT No. :

PE-12085 [Total No. of Pages : 19

[6573]-7

F.Y. B.Ed. (General)

BED 107 : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECTS

(Any two from : Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History, Geography, General Science, Mathematics, Economics and Information and Communication Technology)

(2015 Pattern) (CBCS)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Answers of the two subjects should be written on the separate answer sheets.***
3) ***Figures to the right indicate full marks.***
4) ***Write answers in about 400-425 words for 15 marks questions.***
5) ***Write answers in about 150 words for 5 marks questions.***

सूचना :

1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
2) *दोन्ही विषयाच्या प्रश्नपत्रिका या स्वतंत्र उत्तर पत्रिकेमध्ये सोडवणे अपेक्षित आहे.*
3) *उजव्या बाजूकडील संख्या पूर्ण गुण दर्शवितात.*
4) *15 गुणांच्या प्रश्नाची उत्तर सुमारे 400-425 शब्दांत उत्तरे लिहा.*
5) *5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 150 शब्दांत उत्तरे लिहा.*

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (1) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : मराठी

[एकूण गुण : 40

प्रश्न 1) उदगामी व अवगामी पद्धती म्हणजे काय? व्याकरणातील कोणत्याही एका घटकाच्या आधारे या दोन्ही पद्धतीचा वापर कसा कराल ते लिहा. **[15]**

किंवा

'समवाय' म्हणजे काय? ते सांगून अध्यापनातील समवायाचे महत्त्व स्पष्ट करून मराठीचा हिंदी व इतिहास विषयाशी समवाय कसा साधाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) विविध जीवन कौशल्याची नांवे सांगून कोणतेही दोन जीवन कौशल्ये विकसित करण्यासाठी कोणते उपक्रम राबवाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

आशय विश्लेषणाची गरज व उद्दिष्टे लिहा. मराठी विषयातील एका घटकाचे आशय विश्लेषण करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) 'सर्वधर्म सहिष्णुता' या मूल्याचा अर्थ सांगून त्याकरीता उपक्रम लिहा.

ब) मराठी भाषा शिक्षकाची गुण वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

क) मराठी अध्यापनासाठी वापरल्या जाणाऱ्या पारंपारिक अध्ययन स्त्रोतांचे विवेचन करा.

ड) गद्य अध्यापनाची पाच उद्दिष्टे लिहा.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (2) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : हिंदी

[पूर्णांक : 40

प्रश्न 1) समवाय का अर्थ लिखते हुए हिंदी विषय का किन्ही दो विषयों के साथ समवाय सोदाहरण स्पष्ट कीजिए । **[15]**

अथवा

व्याकरण अध्यापन का महत्व लिखकर व्याकरण की किन्ही दो अध्यापन पद्धतियों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए ।

प्रश्न 2) 'आशय विश्लेषण' यह संकल्पना स्पष्ट करते हुए आशय विश्लेषण का महत्व स्पष्ट कीजिए । कक्षा 6 वी से 10 तक के किसी एक पाठ का आशय विश्लेषण कीजिए । **[15]**

अथवा

हिंदी अध्यापन में अध्ययन स्त्रोतों की आवश्यकता लिखिए । हिंदी अध्यापन को रोचक बनाने के लिए आप विविध स्त्रोतों का उपयोग कैसे करोगे सोदाहरण स्पष्ट कीजिए ।

प्रश्न 3) निम्नलिखित प्रश्नों के संक्षिप्त उत्तर दिजिए । (किन्ही 2) **[10]**

अ) माध्यमिक स्तर पर हिंदी भाषा अध्यापन के उद्देश्य लिखिए ।

ब) मौखिक रचना कौशल्य विकसित करने हेतू आप कौन – कौन से उपक्रमों का आयोजन करोगे ।

क) मूल्य शिक्षा का महत्व सोदाहरण लिखिए ।

ड) हिंदी का कुशल अध्यापक बनने के लिए आप कौन – कौन से प्रयास करोगे ।

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (3) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : ENGLISH

[Max. Marks : 40

Q1) What are the objectives of teaching English as a 1st language at secondary level? English has become one of the major languages of the world & Indians can neglect its study at their own risk. Discuss this statement with examples. **[15]**

OR

Explain the importance of values & life skills. How will you inculcate any three values & any three life skills with co-curricular & extra curricular activities among the students in your school? Explain with examples.

Q2) How will you introduce the structure 'Not only but also' in the class of 8th? Structural approach of teaching English give more emphasis on the study of structural items & neglects comprehension & pronunciation. Do you agree with this statement? What are your suggestions to overcome the limitations of structural approach? Explain with examples. **[15]**

OR

What is diagnostic testing? What is the importance of diagnostic testing in teaching of English? You have organized a diagnostic test to evaluate writing ability of your students of std. VII you found ten of them are weak in writing correct spellings? What remedial teaching plan will you make to improve their spellings? Explain with proper steps & examples.

Q3) Answer the following questions in short - (any 02) **[10]**

a) Write a short note on correlation of English subject with education.

b) Which activities will you conduct in your class for implementation of the core element India's common cultural heritage & Equality of sexes while teaching English?

c) How will you make use of vocabulary games to make teaching of English interesting & enjoyable? Explain with examples.

d) How will you use English language lab for improving pronunciations of your students?

♦ ♦ ♦

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (4) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : SANSKRIT

[Max. Marks : 40

Q1) For effective Sanskrit teaching explain the Importance of classification of teaching aids in Sanskrit for which teaching points charts are used as teaching aids in Sanskrit explain it with suitable examples. **[15]**

OR

How is the consideration of core elements and values important in Sanskrit language teaching? By saying that, what efforts will you make to cultivate the values of national integration and tolerance of all religions? Write it in detail.

Q2) What are the features of translation method and Inductive method of Sanskrit teaching? How are translation method and Inductive method useful for Sanskrit teaching? **[15]**

OR

Explain the importance of teaching Sanskrit language Explain the correlation of Sanskrit subject with Marathi and Mathematics in Sanskrit language teaching? Explain it with suitable examples of secondary level.

Q3) Answer the following questions in short - (Any 2) **[10]**

a) Write the usefulness of Sanskrit language laboratory.

b) Explain the place of Sanskrit in secondary education.

c) Write nature of the Grammar teaching method in Sanskrit.

d) Write Characteristics of the structure of Sanskrit subject

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (4) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : संस्कृत

[एकूण गुण : 40

प्रश्न 1) संस्कृत अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी वर्ग अध्यापनातील शैक्षणिक साधनाचे वर्गीकरण करुन महत्व स्पष्ट करा. ''तक्ते'' या शैक्षणिक साधनाचा वापर संस्कृतमध्ये कोणत्या घटकासाठी करता येईल ते लिहा. **[15]**

किंवा

संस्कृत भाषा अध्यापनात गाभाघटक व मूल्यांचा विचार महत्वाचा कसा आहे? ते सांगून राष्ट्रीय एकात्मता व सर्वधर्मसहिष्णुता ही मूल्ये आहे जोपासण्यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल? ते सविस्तर लिहा.

प्रश्न 2) संस्कृत अध्यापनाच्या अनुवाद पद्धती व उद्‌गामी पद्‌धतीची वैशिष्ट्ये कोणती आहेत? संस्कृत अध्यापनासाठी अनुवाद पद्धती व उद्‌गामी पद्धती कशाप्रकारे उपयुक्त आहेत? ते लिहा. **[15]**

किंवा

संस्कृत भाषा अध्यापनाचे महत्व सांगा संस्कृत भाषा अध्यापनात मराठी आणि गणित विषयाचा समवाय कसा साधाल? ते माध्यमिक स्तरावरील उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) संस्कृत भाषा कक्षाची उपयुक्तता लिहा.

ब) माध्यमिक शिक्षणात संस्कृतचे स्थान स्पष्ट करा.

क) संस्कृत व्याकरण अध्यापन पद्धतीचे स्वरूप लिहा.

ड) संस्कृत विषयाच्या संरचनेची वैशिष्ट्ये लिहा.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (5) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : URDU

Max. Marks : 40]

-1 اردو زبان کی اہمیت وافادیت بیان کیجیے۔ دیگر مضامین سے اردو کا ربط بتائیے۔ اردو زبان کے فروغ کے لیے آپ کون سی ہم نصابی سرگرمیوں کا انعقاد کرو نگے۔ 15

OR

تدریس نظم کے مختلف طریقے لکھیے۔ ثانوی سطح پر تدریس نظم کو موثر و دلچسپ بنانے کے لیے آپ کن طریقوں کو اپناو نگے۔ 15

-2 کتاب کے تجزیے کی اہمیت وضرورت لکھیے۔ نہم جماعت کی کتاب کا تجزیہ کرتے ہوئے بیرونی واندرونی خوبیاں لکھیے۔ 15

اردو کی معیاری کتاب کی تیاری کرتے وقت کن اصولوں وضوابط کو مدنظر رکھنا چاہیے۔

OR

معلم اردو کی بنیادی خصوصیات لکھیے۔ معلم کی پیشہ وارانہ ترقی کے لیے کن اصولوں وضوابط کی پابندی کرنا ضروری ہے۔ 15

-3 مختصر جواب لکھیے۔ (کوئی دو) 10

(a) تدریس قواعد کے طریقے مع مثال لکھیے۔

(b) اردو زبان کی ساخت بتائیے۔

(c) اردو لیبارٹری کی اہمیت لکھیے۔

(d) مواد کے تجزیے کی اہمیت

◆ ◆ ◆

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (6) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : HISTORY

[Max. Marks : 40

Q1) Explain the types of History as per place, period and content with example. **[15]**

OR

Explain the nature of source method. As a History teacher how will you use source method for teaching History at secondary level. Explain with example.

Q2) Explain the need of content analysis of History. Which things have to be considered while analyzing the content of History? **[15]**

OR

What is mean by curriculum? Explain the concentric and chronological method of curriculum construction with merits and demerits.

Q3) Answer the following questions in short - (Any - 02) **[10]**

a) Explain the meaning and nature of History.

b) What are the criteria of good History textbook?

c) Explain the difference between syllabus and curriculum.

d) Write the merits of Narration method.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (6) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : इतिहास

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) इतिहासाचे स्थळ, काळ व आशयानुसार प्रकार सोदारहण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

आधार पद्धतीचे स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करून एक इतिहास शिक्षक म्हणून तुम्ही माध्यमिक स्तरावर इतिहास विषय शिकविण्यासाठी आधार पद्धतीचा वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) इतिहास आशय विश्लेषणाची आवश्यकता सांगा. इतिहासाचे आशय विश्लेषण करताना कोणकोणत्या गोष्टींचा विचार करावा लागतो? **[15]**

किंवा

अभ्यासक्रम म्हणजे काय? अभ्यासक्रम रचनेतील समकेंद्री व कालक्रम पद्धती गुण – दोषासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) इतिहासाचा अर्थ व स्वरूप स्पष्ट करा.

ब) इतिहासाच्या चांगल्या पाठयपुस्तकाचे निकष कोणते?

क) पाठयक्रम व अभ्यासक्रम यातील फरक सांगा.

ड) कथन पद्धतीचे फायदे लिहा.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (7) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : GEOGRAPHY

[Max. Marks : 40

Q1) What is correlation? Write importance of correlation. Explain correlation of Geography with suitable examples for following subject. **[15]**

a) Economics

b) History

c) Science

OR

Write the importance of content Analysis of Geography. Which internal & external factors will be considered while analysing any one textbook of Geography. Explain with example.

Q2) What are the various methods of teaching Geography? Explain the difference between Journey and Excursion method. Explain the merits and demerits of Discussion method. As a teacher how will you make effective use of Discussion method at secondary level? Illustrate with examples. **[15]**

OR

Explain the concept need and importance of learning resources of Geography. As a teacher how will you make effective use of technology based learning resources for Geography teaching. Explain with suitable examples.

Q3) Answer the following questions in short - (Any - 02) **[10]**

a) Explain the merits and demerits of question answer methods.

b) Explain the place of Geography in school curriculam.

c) Write the need and importance of Geography Room.

d) Explain any two Core - elements of teaching Geography with suitable examples.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (7) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : भूगोल

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) समवाय म्हणजे काय? समवायाचे महत्व लिहा. भूगोलाचा खालील विषयांशी असणारा समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

अ) अर्थशास्त्र

ब) इतिहास

क) विज्ञान

किंवा

भूगोल आशय विश्लेषणाचे महत्व लिहा. कोणत्याही एका भूगोल पाठयपुस्तकाचे विश्लेषण करतांना कोणकोणत्या अंतर्गत व बाह्य घटकांचा विचार करावा लागतो सोदाहरण लिहा.

प्रश्न 2) भूगोल अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? प्रवास व सहल पद्धती यातील फरक स्पष्ट करा. चर्चा पद्धतीचे गुण – दोष सांगून एक शिक्षक म्हणून माध्यमिक स्तरावर या पद्धतीचा प्रभावी वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

भूगोल अध्ययन साधने – संकल्पना, गरज व महत्व स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणून तंत्रज्ञानावर आधारित अध्ययन साधनाचा तुम्ही प्रभावी वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) प्रश्नोत्तर पद्धतीचे गुण – दोष स्पष्ट करा.

ब) भूगोल विषयांचे अभ्यासक्रमातील स्थान स्पष्ट करा.

क) भूगोल खोलीची गरज व महत्व लिहा.

ड) भूगोल अध्यापनातील कोणतेही दोन गाभा घटक सोदाहरण स्पष्ट करा.

♦ ♦ ♦

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (8) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : GENERAL SCIENCE

[Max. Marks : 40

Q1) Explain in detail Nature, Scope & place of general science at Higher Secondary level. **[15]**

OR

What is syllabus? Write the principles of construction of syllabus. Explain with example different methods of construction of syllabus at secondary level.

Q2) What are the methods of teaching of science? Explain Demonstration method with the help of following points. **[15]**

a) Nature

b) Merits

c) Demerits

d) Role of the Teacher

OR

Explain 'Science Laboratory' in a secondary school with the help of following points.

a) Planning with structure

b) Required Equipments & its maintenance

c) Importance

Q3) Answer the following questions in short - (Any 02) **[10]**

a) Write any five objectives of Teaching of Science of Secondary level.

b) Explain advantages of content analysis of General Science.

c) Explain steps of 5E learning model.

d) Write any five uses of Internet in General Science.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (8) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : सामान्य विज्ञान

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) उच्च माध्यमिक स्तरावरील सामान्य विज्ञानाचे स्वरूप, व्याप्ती आणि स्थान सविस्तर स्पष्ट करा.**[15]**

किंवा

पाठ्यक्रम म्हणजे काय? पाठ्यक्रम रचनेची तत्वे लिहा माध्यमिक स्तरावरील पाठ्यक्रम रचनेच्या विविध पद्धती सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) विज्ञान अध्यापनाच्या पद्धती कोणत्या? खालील मुद्यांच्या आधारे दिग्दर्शन पद्धती स्पष्ट करा.**[15]**

अ) स्वरूप

ब) फायदे

क) मर्यादा

ड) शिक्षणाची भूमिका

किंवा

खालील मुद्यांच्या आधारे माध्यमिक शाळेतील विज्ञान प्रयोगशाळा स्पष्ट करा.

अ) आराखडयासहित नियोजन

ब) आवश्यक साधने आणि त्यांची देखभाल

क) महत्व

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) माध्यमिक स्तरावरील विज्ञान अध्यापनाची कोणतेही पाच उद्दिष्टे लिहा.

ब) सामान्य विज्ञानाचे आशयविश्लेषणाचे फायदे स्पष्ट करा.

क) 5-E- अध्ययन प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

ड) सामान्य विज्ञानातील 'आंतरजालाचे' कोणतेही पाच उपयोग लिहा.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (9) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : MATHEMATICS

[Max. Marks : 40

Q1) What is curriculum? What are the types of curriculum? Explain with example which factors will you consider for preparation of good curriculum. **[15]**

OR

Explain the difference between syllabus and textbook. Explain in detail the criteria of good mathematics textbook.

Q2) Explain the project method for teaching mathematics with respect to following points. **[15]**

a) Concept

b) Principles

c) Role of teacher

d) Advantages

e) Limitations

OR

Explain the difference between methods of teaching and models of teaching. Explain 5E learning model in mathematics with relevant learning experiences.

Q3) Answer the following questions in short - (Any 02) **[10]**

a) Explain the objectives of Mathematics subject at secondary level.

b) How will you use Mathematics laboratory in teaching and learning?

c) Explain the importance of learning resources in Mathematics teaching.

d) Explain the importance of content analysis for Mathematics.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (9) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : गणित

[एकूण गुण : 40

प्रश्न 1) अभ्यासक्रम म्हणजे काय? अभ्यासक्रमाचे प्रकार कोणते? चांगला अभ्यासक्रम तयार करतांना तुम्ही कोणत्या बाबी विचारात घ्याल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

पाठ्यक्रम व पाठयपुस्तकातील फरक स्पष्ट करा. गणिताच्या चांगल्या पाठयपुस्तकाचे निकष सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) गणित अध्यापनाची दिग्दर्शन पद्धती खालील मुद्दयांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) तत्वे

क) शिक्षकाची भूमिका

ड) फायदे

इ) मर्यादा

किंवा

अध्यापन पद्धती व अध्यापन प्रतिमाने यातील फरक स्पष्ट करा. गणित अध्ययनाचे 5E प्रतिमान समर्पक अध्ययन अनुभवांच्या माध्यमातून स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) गणित विषयाची माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

ब) गणित प्रयोगशाळेचा अध्ययन – अध्यापनात तुम्ही कसा उपयोग कराल?

क) गणित अध्यापनातील अध्ययन स्त्रोतांचे महत्व स्पष्ट करा.

ड) गणित आशय विश्लेषणाचे महत्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (10) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : ECONOMICS

[Max. Marks : 40

Q1) What are the various method of teaching economics? Explain the 'problem solving method' using the following points. **[15]**

a) Concept

b) Steps

c) Role of Teacher

OR

Explain the concept, nature and scope of Economics. Explain the place of Economics at higher secondary level.

Q2) What are the criteria of Economics textbook? Analyse of Economics textbook of any on standard. **[15]**

OR

What is meant by learning resources? Explain the need and importance of traditional and technology based learning resources.

Q3) Answer the following questions in short - (Any - 02) **[10]**

a) Objectives of teaching the subject economics at secondary.

b) Role of teacher in Observation method.

c) Importance of values in Economics teaching.

d) Qualities an Ideal Economics Teacher.

♦ ♦ ♦

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (10) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : अर्थशास्त्र

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) अर्थशास्त्र अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? खालील मुद्दयांच्या आधारे 'समस्या निराकरण पद्धती' स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) पायऱ्या

क) शिक्षकाची भूमिका

किंवा

अर्थशास्त्र विषयाची संकल्पना, स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा. अर्थशास्त्र विषयाचे उच्च माध्यमिक स्तरावरील स्थान स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) अर्थशास्त्र पाठयपुस्तकाचे निकष कोणते? अर्थशास्त्र विषयाच्या कोणत्याही एका इयत्तेचे पाठयपुस्तक विश्लेषण करा. **[15]**

किंवा

अध्ययन स्त्रोत म्हणजे काय? पारंपारिक व तंत्रज्ञानाधारित अध्ययन स्त्रोतांची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) माध्यमिक स्तरावरील अर्थशास्त्र विषयाच्या अध्यापनाची उद्दिष्टे.

ब) निरीक्षण पद्धतीमध्ये शिक्षकाची भूमिका.

क) अर्थशास्त्र अध्यापनात मूल्यांचे महत्त्व.

ड) अर्थशास्त्र विषय शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (11) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT : INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

[Max. Marks : 40

Q1) Write the nature and Scope of ICT. Explain the place of ICT at Secondary level. **[15]**

OR

Write the Criteria of ICT textbook. Analyse ICT textbook of any one standard.

Q2) Explain 'Project based learning' approach of subject ICT with special reference to the following points. **[15]**

a) Concept

b) Characteristics

c) Advantages

d) Educational implications

e) Role of teacher

OR

Write the methods of teaching in ICT. Explain an Experimental method of ICT with reference to the following points.

a) Meaning

b) Concept

c) Characteristics

d) Advantages

e) Role of teacher

f) Educational implications

Q3) Answer the following questions in short - (Any 2) **[10]**

a) Explain the stages of Computer Assisted Instructions.

b) Write an objectives of ICT subject at secondary level.

c) Explain the difference between syllabus and curriculum.

d) Write the characteristics of ICT subject teacher.

Total No. of Questions : 3]

BED 107 (11) : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECT :
माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान

[एकूण गुण: 40

प्रश्न 1) माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाची स्वरूप व व्याप्ती लिहा. माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाचे माध्यमिक स्तरावरील स्थान स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाच्या पाठयपुस्तकाचे निकष लिहा. कोणत्याही एका इयत्तेच्या माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाच्या पाठयपुस्तकाचे परीक्षण करा.

प्रश्न 2) 'प्रकल्प आधारित अध्ययन' दृष्टीकोणाचे माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाच्या अनुषांगाने खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) वैशिष्ट्ये

क) फायदे

ड) शैक्षणिक उपयोजन

इ) शिक्षकाची भूमिका

किंवा

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाच्या अध्यापन पद्धती लिहा. यामधील प्रायोगिक पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) अर्थ

ब) संकल्पना

क) वैशिष्ट्ये

ड) फायदे

इ) शिक्षकांची भूमिका

फ) शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) **[10]**

अ) 'संगणक सहाय्यित' अनुदेशनाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

ब) माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाचे माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.

क) अभ्यासक्रम आणि पाठयक्रमातील फरक स्पष्ट करा.

ड) माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषय शिक्षकांची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

♦ ♦ ♦

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PE-12086

[Total No. of Pages : 4

[6573]-8

S.Y. B.Ed. (General)

EDUCATION

BED201 : Quality and Management of School Education

(2015 Pattern) (Credit System) (10915)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Word limit for essay types questions is 400 to 425.***
4) ***Word limit for short answers is 150 to 175.***

Q1) Explain the concept of management. Explain the function of management with examples. **[15]**

OR

What is meant by management? Explain the management theories of henry fayol and peter drucker in detail.

Q2) What is in-service training? Explain the need of in-service training and write the problems of in-service training suggest various activities in in-service training to make it more effective. **[15]**

OR

Explain with Proper examples the infrastructural facilities of secondary school with reference to

a) School furniture
b) Library
c) Laboratory
d) Computer Lab
e) Special Room

P.T.O.

Q3) What is meant by wastage and stagnation? What are the causes of wastage and stagnation? At the stage of secondary education, Suggest remedies overcome these problems. **[15]**

OR

Explain the current problems of the higher secondary stage. Suggest remedial measures to solve the problems of the higher secondary stage.

Q4) Explain the need and importance of school records explain the various types of school records. **[15]**

OR

Explain the set -up of Education administration in Maharashtra state. Explain the functions of education officer with examples.

Q5) **Write short notes on the following (Any Four) :** **[20]**

a) Explain the Concept of S.W.O.T. with examples .

b) Explain the role of the parents in 21 century.

c) State the Need of Event Management.

d) Explain the Importance of Cocurricular activities.

e) What are the functions of S.C.E.R.T.?

f) State the advantages of democratic leadership.

Total No. of Questions : 5]

PE-12086

[6573]-8

S.Y. B.Ed. (General)

EDUCATION

BED201 : Quality and Management of School Education

(2015 Pattern) (Credit System) (10915)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना : *1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.*

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या उत्तरांसाठी शब्द मर्यादा 400 ते 425 शब्द आहेत.

4) 5 गुणांच्या उत्तरांसाठी शब्द मर्यादा 150 ते 175 शब्द आहेत.

प्रश्न 1) व्यवस्थापनाची संकल्पना स्पष्ट करा. व्यवस्थापनाची कार्ये उदाहरणांसह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

व्यवस्थापन म्हणजे काय? हेनरी फेयॉल आणि पीटर ड्रकरची उपपत्ती सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) सेवांतर्गत प्रशिक्षण म्हणजे काय? शिक्षकांसाठी सेवांतर्गत प्रशिक्षणाची गरज स्पष्ट करा? सेवांतर्गत प्रशिक्षणाच्या समस्या लिहा. सेवांतर्गत प्रशिक्षण अधिक परिणामकारक होण्यासाठी उपक्रम सुचवा. **[15]**

किंवा

खालील मुद्यांच्या संदर्भात शाळेचे भौतिक घटक सोदाहरण स्पष्ट करा.

अ) शाळेचे फर्निचर

ब) ग्रंथालय

क) प्रयोगशाळा

ड) संगणक कक्ष

इ) विशेष खोल्या

प्रश्न 3) गळती व स्थगन म्हणजे काय? गळती व स्थगनाची कारणे कोणती आहेत? माध्यमिक शिक्षण स्तरावर या समस्या निराकरणासाठी उपाय सुचवा. **[15]**

किंवा

उच्च माध्यमिक स्तराच्या सद्यस्थितीतील समस्या स्पष्ट करा. उच्च माध्यमिक स्तरावरील समस्या निराकरण करण्यासाठी उपाययोजना सुचवा.

प्रश्न 4) शालेय दप्तराची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा. शालेय दप्तराचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक प्रशासनाचा आराखडा सांगून शिक्षणाधिकाऱ्यांची कामे सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) : **[20]**

अ) SWOT विश्लेषणाची संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) 21 व्या शतकात पालकांची भूमिका स्पष्ट करा.

क) प्रसंग व्यवस्थापनाची गरज सांगा.

ड) सहशालेय उपक्रमांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

इ) S.C.E.R.T. चे कार्ये कोणती?

फ) लोकशाही नेतृत्वाचे फायदे सांगा.

Total No. of Questions : 5] **SEAT No. :**

PE-12241 **[Total No. of Pages : 4**

[6573]-8CR

S.Y. B.Ed. (General)

EDUCATION

201 : Quality and Management of School Education

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Word limit for questions of 15 marks is about 400 to 425 words.***
4) ***Word limit for questions of 5 marks is about 130 to 150 words.***
5) ***Student should strictly follow the word limit.***

Q1) Explain the concept of total quality management in Education. As a teacher how will you use total quality management successfully in your school? **[15]**

OR

What is meant by classroom management? Explain the factors affecting on classroom management. As a teacher which techniques will you use for effective classroom management.

Q2) Write about types of leadership giving suitable examples. What are the characteristics of good leadership? **[15]**

OR

Explain the need of pre-service training for teachers. Write the advantages and limitations of pre-service teacher's training.

Q3) What do you mean by crowded classes? What are the problems of crowded classes and how to deal with those problems. **[15]**

OR

What is school discipline? Explain causes of indiscipline and suggest remedies to overcome the problems of indiscipline.

P.T.O.

Q4) Define the co-curricular activities in school. Write the need and importance of organizing co-curricular activities in school on the basis of your experiences during the internship. **[15]**

OR

Write about types of school board in detail. Which board is best for future?

Q5) **Write the answer in short (Any Four) :** **[20]**

a) Explain the meaning and functions of management.

b) What are the techniques of time management?

c) What are the issues of Education at Higher secondary level?

d) State the duties of Teacher.

e) Write about the types of school records with its importance.

f) Write the functions of SCERT.

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 5]

PE-12241

[6573]-8CR
S.Y. B.Ed. (General)
EDUCATION
201 : Quality and Management of School Education
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना : *1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.*

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या उत्तरांसाठी शब्द मर्यादा 400 ते 425 शब्द आहेत.

4) 5 गुणांच्या उत्तरांसाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150 शब्द आहेत.

5) विद्यार्थ्यांनी शब्द मर्यादेचे काटेकोरपणे केले पाहिजे.

प्रश्न 1) संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन ही संकल्पना स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणून तुम्ही तुमच्या शाळेत संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन यशस्विरित्या कसे वापराल ते लिहा. **[15]**

किंवा

वर्ग व्यवस्थापन म्हणजे काय? वर्ग व्यवस्थापनावर परिणाम करणारे घटक कोणते? एक शिक्षक म्हणून परिणामकारक वर्ग व्यवस्थापनासाठी तुम्ही कोणती तंत्रे वापराल?

प्रश्न 2) नेतृत्वाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. तसेच शिक्षकांना नेतृत्व गुणांची गरज का आहे ते लिहा. **[15]**

किंवा

शिक्षकांच्या सेवापूर्व प्रशिक्षणाची आवश्यकता स्पष्ट करा. सेवापूर्व प्रशिक्षणाचे फायदे आणि मर्यादा लिहा.

प्रश्न 3) जास्त विद्यार्थीसंख्या असलेले वर्ग म्हणजे काय? या वर्गाच्या समस्या स्पष्ट करुन त्या कमी करण्यासाठी उपाययोजना लिहा. **[15]**

किंवा

शालेय शिस्त म्हणजे काय? शालेय बेशिस्तीची कारणे सांगून त्यावर उपाययोजना सूचवा.

प्रश्न 4) शाळेतील अभ्यासपूरक कार्यक्रमाची व्याख्या लिहा. तुमच्या छात्रसेवाकालातील अनुभवाच्या आधारे अभ्यासपूरक कार्यक्रमाच्या आयोजनाची गरज व महत्व लिहा. **[15]**

किंवा

शाळेच्या बोर्डाच्या प्रकारांबद्दल सविस्तर माहिती लिहा. भविष्यात कोणता शालेय बोर्ड सर्वोत्तम असेल ते लिहा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) : **[20]**

अ) व्यवस्थापनाचा अर्थ आणि कार्य स्पष्ट करा.

ब) वेळेच्या व्यवस्थापनाची तंत्रे कोणती ते लिहा.

क) उच्च माध्यमिक स्तरावरील शिक्षणाच्या समस्या कोणत्या ते लिहा.

ड) शिक्षकांची कार्य लिहा.

इ) शालेय नोंदीचे प्रकार लिहा व त्याचे महत्व स्पष्ट करा.

फ) एस सी ई आर टी ची कार्य लिहा.

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PE-12087

[Total No. of Pages : 4

[6573]-9
S.Y. B.Ed. (General)
BED 202 : Knowledge and Curriculum and Language Across Curriculum
(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay type questions carry fifteen marks answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words each.***
4) ***Short answer type questions which carry five marks should be answered in about 150-175 words each.***
5) ***Write in neat and legible hand writing.***

Q1) a) What is data? Explain the similarity and difference between knowledge information and skill with the help of examples. **[15]**

OR

b) What are the principles of Experiential learning? Write merits and limitations of experiential learning. Enlist and explain any two activities you will organize for your students to teach them using experiential learning.

Q2) Explain Tyler model of curriculum development with respect to following points. **[15]**

a) Planning of curriculum
b) Curriculum design
c) Curriculum Transaction

OR

Explain the interrelationship between curriculum, syllabus and textbook. Illustrate.

Q3) What are the aims of education according to Mahatma Gandhi? Explain with examples how they are reflected through the current education. **[15]**

OR

What is Multiculturalism? Explain the role of a teacher in the context of Multiculturalism with reference to-

a) Role in the classroom
b) Skills required
c) Teaching learning strategies

P.T.O.

Q4) What is language? Write importance of language in learning. Explain need and importance of learning foreign language in today's context. **[15]**

OR

Explain discussion and questioning method with respect to following points-

a) Concept

b) Merits and limitations

c) Use in classroom teaching

Q5) **Answer in brief (Any Four)** **[20]**

a) What efforts will you take as a teacher to develop vocabulary amoung students?

b) Explain the sources of knowledge.

c) Explain Principles of curriculum with examples.

d) Write Ravindranath Tagor's thoughts on secondary education.

e) Explain importance of learning through activities.

f) Explain the concept of Language Across the curriculum?

Total No. of Questions : 5]

PE-12087

[6573]-9
S.Y. B.Ed. (General)
BED 202 : Knowledge and Curriculum and Language Across Curriculum
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

2) प्रश्नांच्या उजवीकडे अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर सुमारे 400 ते 425 शब्दांत लिहा.

4) 5 गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर सुमारे 150 ते 175 शब्दात लिहा.

5) स्वच्छ व वाचनीय लेखन करावे.

प्रश्न 1) अ) प्रदत्त (Data) म्हणजे काय? ज्ञान, माहिती व कौशल्य यातील साम्यभेद सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

ब) अनुभवजन्य अध्ययनाची तत्त्वे कोणती? अनुभवजन्य अध्ययनाचे फायदे व मर्यादा लिहा. विद्यार्थ्यांना अनुभवजन्य अध्ययन करण्यासाठी तुम्ही कोणत्या कृती आयोजित कराल? स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) टायलर यांचे अभ्यासक्रम विकसनाचे प्रतिमान खालील मुद्दयांद्वारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) अभ्यासक्रमाचे नियोजन

ब) अभ्यासक्रम आराखडा

क) अभ्यासक्रमाची कार्यवाही

किंवा

अभ्यासक्रम पाठयक्रम व पाठ्यपुस्तक यातील सहसंबंध सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) महात्मा गांधी यांच्या मते शिक्षणाची ध्येये कोणती? ही ध्येये आजच्या शैक्षणिक धोरणातून कशी प्रतिबिंबित होतात ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

बहुसांस्कृतिकता म्हणजे काय? बहुसांस्कृतिकतेमध्ये शिक्षकाची भूमिका खालील मुददयांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) वर्गातील भूमिका

ब) आवश्यक कौशल्य

क) अध्ययन – अध्यापन कार्यनिती

P.T.O.

प्रश्न 4) भाषा म्हणजे काय? भाषेचे अध्ययनातील महत्व लिहा. आजच्या युगात विदेशी भाषा शिकण्याची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

चर्चा व प्रश्न पद्धती पुढील मुददयांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना

ब) फायदे व मर्यादा

क) वर्ग अध्यापनात वापर

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) विदयार्थ्यांमध्ये शब्दसंग्रह वाढविण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल?

ब) ज्ञानाचे स्त्रोत स्पष्ट करा.

क) अभ्यासक्रमाची तत्त्वे सोदाहरण स्पष्ट करा.

ड) रविंद्रनाथ टागोर यांचे माध्यमिक शिक्षणविषयक विचार लिहा.

इ) कृतियुक्त अध्ययनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

फ) अभ्यासक्रमांतर्गत भाषेची संकल्पना स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PE-12088

[Total No. of Pages : 4

[6573]-10

S.Y. B.Ed. (General)

EDUCATION

BED203 : School and Inclusive School

(2015 Pattern) (CBCS)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Word limit for essay type questions is 400 to 425.***
4) ***Word limit for short answers is 150 to 175.***

Q1) Explain the concept of Inclusive Education. Differentiate between special and Integrated Education. Explain various educational programs for implementing Inclusive Education in Schools. **[15]**

OR

Name the different National Policies for Inclusive Education in India. Describe the RTE Act and Sarva Shiksha Abhiyan (SSA) regarding Inclusive Education.

Q2) Explain the concept and types of Learning Disabilities. State the characteristics of Learning Disabled students. As a teacher, which instructional strategies you will use for the inclusion of learing disabled students? **[15]**

OR

How will you use the following Inclusive Instructional strategies for the Inclusion of Differently abled students?

a) Remedial Teaching

b) Circle of friends

c) Team teaching

P.T.O.

Q3) What are the issues regarding Inclusion in India? Explain with example, any five activities that you will implement for developing an Inclusive culture in your school. **[15]**

OR

What are the challenges faced by Inclusive school? Which activities will you implement to overcome these challenges?

Q4) What are the qualities of an Inclusive Teacher? Explain the role of Teacher Educator for Inclusive Education, with examples. **[15]**

OR

What is assistive technology for Inclusive Education? How will you use assistive technologies for catering to the following differently abled students?

a) Autistic students

b) Orthopedically challanged

c) Hearing impaired students

Q5) **Answer the following (any five) :** **[20]**

a) Explain the need of Inclusive Education.

b) State the characteristics of ADHD students.

c) How will you use Blended teaching for learning disabled students?

d) Which infrastructural facilities are necessary for Inclusive School?

e) Explain Individualized Educational Plan (IEP) with steps for Learning Disabled Students.

f) How positive attitude of Headmaster and teacher can support for Inclusion?

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 5]

PE-12088

[6573]-10
S.Y. B.Ed. (General)
EDUCATION
BED203 : School and Inclusive School
(2015 Pattern) (CBCS)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना : *1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.*

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या उत्तरांसाठी शब्द मर्यादा 400 ते 425 शब्द आहे.

4) 5 गुणांच्या उत्तरांसाठी शब्द मर्यादा 150 ते 175 शब्द आहे.

प्रश्न 1) समावेशक शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. विशेष शाळा व एकात्मिक शाळा यातील फरक स्पष्ट करा. शाळेमध्ये समावेशक शिक्षणासाठी विविध शैक्षणिक उपक्रम कशा प्रकारे राबवाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

भारतातील समावेशक शिक्षणासाठी असणारे राष्ट्रीय धोरणे लिहा. समावेशक शिक्षणाशी संबंधित शिक्षणहक्क कायदा (RTE ACT) आणि सर्व शिक्षा अभियान (SSA) स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) अध्ययन अक्षमता ही संकल्पना प्रकारासहित स्पष्ट करा. अध्ययन अक्षम असणाऱ्या विद्यार्थ्याची वैशिष्ट्ये सांगा. शिक्षक म्हणून या विद्यार्थ्याच्या समावेशनासाठी कोणत्या अनुदेशन योजनांचा अवलंब कराल ते उदाहरणासहित स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

असाधारण क्षमता असलेल्या विद्यार्थ्याच्या समायोजनासाठी खालील अनुदेशन योजनांचा कशा प्रकारे उपयोग कराल?

अ) उपचारात्मक अध्यापन

ब) मित्र वर्तुळ

क) सांघिक अध्यापन

प्रश्न 3) भारतातील समावेशनाशी संबंधित महत्वाचे मुद्दे (issues) कोणते? शाळेमध्ये समावेशक संस्कृतीचा विकास करण्यासाठी कोणतेही पाच कृतिकार्यक्रम सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

समावेशक शाळेसमोरील आव्हाने कोणती? या आव्हानांवर मात करण्यासाठी आपण कोणते उपक्रम राबवाल? सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) समावेशक शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये कोणती? समावेशक शिक्षणासाठी शिक्षक प्रशिक्षकाची असणारी भूमिका उदाहरणासहित स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

समावेशक शिक्षणासाठी सहायक तंत्रज्ञान म्हणजे काय? सहायक तंत्रज्ञानाचा उपयोग खालील असाधारण क्षमता असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी कसा कराल?

अ) स्वमग्न विद्यार्थी

ब) अस्थिव्यंग विद्यार्थी

क) श्रवणदोष विद्यार्थी

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) : **[20]**

अ) समावेशक शिक्षणाची गरज स्पष्ट करा.

ब) ए.डी.एच.डी. (ADHD) विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये सांगा.

क) मिश्रीत अध्यापनाचा वापर अध्ययन अक्षम विद्यार्थ्यासाठी कसा कराल?

ड) समावेशक शाळेसाठी कोणत्या भौतिक सुविधांची गरज आहे?

इ) अध्ययन अक्षम विद्यार्थ्यासाठी व्यक्तिगत शैक्षणिक कार्यक्रमाचा (IEP) वापर पायऱ्यांसहित स्पष्ट करा.

फ) समावेशनासाठी मुख्याध्यापक व शिक्षक यांचा सकारात्मक दृष्टिकोन कसा सहाय्य करु शकेल?

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PE-12089

[Total No. of Pages : 41

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 01

GUIDANCE AND COUNSELLING

(2015 Pattern)

204- 01 Guidance and Counselling

02 Education for Human Rights and Peace Education

03 Women Education

04 Life Long Education

05 Population Education and Family Life Education

06 Education for Sustainable Development and Environmental Education

07 Disaster Management

08 Inclusive Education

09 Introduction to Educational Research

10 Water, Air and Energy Education

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:-

1) *All questions are compulsory.*

2) *Figures to the right indicate full marks.*

3) *Essay type questions carry 15 marks and answers of the same are expected to be written in 400 - 425 words.*

4) *Short answer type questions carry 5 marks and answers of the same are expected to be written in 130 - 150 words.*

P.T.O.

Q1) Explain the concept and need of guidance. Describe the role of school in guidance with suitable examples. **[15]**

OR

Write the need and importance of vocational guidance. Explain the procedure of guidance at school level with suitable examples.

Q2) Differentiate between guidance and counselling. Illustrate any five principles of counselling with suitable examples. **[15]**

OR

Write the concept of counselling. Explain the steps of counselling with suitable examples.

Q3) Explain the sociometry technique used in guidance and counselling with the help of the following points : **[15]**

a) Concept and types

b) Uses

c) Limitations

OR

Explain Rating scales used in guidance and counselling according to the following points :

a) Concept and types

b) Uses

c) Limitations.

Q4) Write the qualities of a school counsellor. Describe the different roles of a school counsellor with examples. **[15]**

OR

Write the types of children with special needs. Explain how will you counsel physically challenged students and their parents.

Q5) Write short notes on (Any Four) : **[20]**

a) Problems in guidance and counselling.

b) Characteristics of Directive counselling.

c) Interview technique.

d) Seven point plan.

e) Psychological tests.

f) Differences between Individual and group counselling.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 01

मार्गदर्शन आणि समुपदेशन

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :– 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या दीर्घोत्तरी प्रश्नासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425.

4) 5 गुणांच्या लघुत्तरी प्रश्नासाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150.

प्रश्न 1) मार्गदर्शनाची संकल्पना आणि गरज स्पष्ट करा. मार्गदर्शनामध्ये शाळेची भूमिका योग्य उदाहरणासहित स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

व्यावसायिक मार्गदर्शनाची गरज व महत्व लिहा. शालेय स्तरावरील मार्गदर्शन प्रक्रिया उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) मार्गदर्शन आणि समुपदेशनातील फरक स्पष्ट करा. समुपदेशनाची कोणतीही पाच तत्वे उदाहरणांसह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

समुपदेशनाची संकल्पना लिहा. समुपदेशनाच्या पायऱ्या उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) मार्गदर्शन व समुपदेशनात वापरण्यात येणारे समाजमिती तंत्र खालील मुद्दयांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना व प्रकार

ब) उपयोग

क) मर्यादा

किंवा

मार्गदर्शन व समुपदेशनात वापरण्यात येणारी पदनिश्चयन श्रेणी हे साधन खालील मुद्दयांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना व प्रकार

ब) उपयोग

क) मर्यादा

प्रश्न 4) शालेय समुपदेशकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा. शालेय समुपदेशकाच्या विविध भूमिका उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

विशेष गरजा असणाऱ्या बालकांचे प्रकार लिहा. शारीरिक अपंग विद्यार्थी आणि त्यांच्या पालकांचे समुपदेशन आपण कसे कराल?

प्रश्न 5) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[20]**

अ) मार्गदर्शन आणि समुपदेशनातील समस्या

ब) दिशादर्शक समुपदेशनाची वैशिष्ट्ये

क) मुलाखत तंत्र

ड) सप्तसूत्री योजना

इ) मानसशास्त्रीय चाचण्या

फ) वैयक्तिक समुपदेशन आणि समूह समुपदेशनातील फरक

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 02

EDUCATION FOR HUMAN RIGHTS AND PEACE EDUCATION

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***

2) ***Figures to the right indicate full marks.***

Q1) Explain the concept of human rights. Also explain the characteristics of human rights. **[15]**

OR

Explain the term child Right with it's Need and Importance.

Q2) Write with suitable example how women Right useful in Indian Environment.**[15]**

OR

Describe in detail Constitutional rights and provisions for minorities in India.

Q3) Explain the term 'Peace Education'. Why peace education get's importance in India? **[15]**

OR

Explain the Thought's of Mahatma Gandhi and Ravindranath Tagore about Peace Education.

Q4) As a teacher how will you inculcate democratic Perceptive in your student's. **[15]**

OR

Explain Pedagogical Skills and Strategies to develop peaceful education.

Q5) Write answers for any four : **[20]**

a) Write Short Note on Maharashtra State Human Right Commission.

b) Write any two laws for disable Person in India.

c) Write Short Note on Global Citizenship.

d) Write any five qualities of peaceful teacher.

e) Write any three teaching skill to control crime among society.

f) Write Short Note on Swami Vivekanand's thought about Peaceful Education.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 02

मानवी हक्कांचे शिक्षण व शांततामय शिक्षण

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :– 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) 'मानवी हक्काचे शिक्षण' ही संकल्पना स्पष्ट करा. आणि मानवी हक्काच्या शिक्षणाची वैशिष्टे सविस्तर लिहा. **[15]**

किंवा

'बालकांचे हक्क' ही संकल्पना त्याची गरज व महत्व या सह सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) भारतात 'स्त्री हक्क' कसे उपयुक्त ठरतील ते योग्य उदाहरणांच्या साहयाणे लिहा. **[15]**

किंवा

भारतात अल्पसंख्यांकासाठी उपलब्ध असलेल्या घटनात्मक तरतुदी स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) 'शांततामय शिक्षण' ही संकल्पना स्पष्ट करा. भारतात या शांततामय शिक्षणाचे महत्व विशद करा.**[15]**

किंवा

'शांततामय शिक्षणाच्या संदर्भात महात्मा गांधी व रविंद्रनाथ टागोर यांचे विचार स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) एक शिक्षक म्हणून लोकसंख्या शिक्षणाचा दृष्टीकोन तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये कसा विकसीत कराल? **[15]**

किंवा

शांततामय शिक्षण विकसीत करण्यासाठी अध्यापनाची कोण कोणती कौशल्य उपयुक्त ठरतील ते लिहा.

प्रश्न 5) कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **[20]**

अ) 'महाराष्ट्रा राज्य मानवी हक्क कमीशन' यांवर टिप लिहा.

ब) भारतीय संविधानानुसार दिव्यांगासाठी चे कोणतेही दोन कायदे लिहा.

क) 'जागतिक नागरीकत्व' यांवर टिप लिहा.

ड) शांत शिक्षकाचे कोणतेही पाच गुण वैशिष्टे लिहा.

इ) समाजातील गुन्हेगारी नियंत्रीत करण्यासाठी अध्यापनाची कोणतेही तीन कौशल्य स्पष्ट करा.

फ) स्वामी विवेकानंदाचे शांततामय शिक्षण विणयक विचार लिहा.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 03

WOMEN EDUCATION

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay type questions carry 15 marks and answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.***
4) ***Short answer type questions carry 5 marks and answer of the same are expected to be written in 130 to 150 words.***

Q1) What is meant by Women Education? Explain the Current issues in Women Education? Suggest remedies for women education? **[15]**

OR

State the Objectives of Women Education at Higher Secondary level. Explain the advantages and effects of Women Education.

Q2) Write in detail about the women education in Pre-Independence and Post - Independence India. **[15]**

OR

Explain the Development of women education during the medieval times. State the obstacles for women education during the Mughal Regime.

Q3) Explain the thoughts of Dr.Babasaheb Ambedkar towards the education of girls. How did it help towards the cause of women's education today? **[15]**

OR

Explain in detail Mahatma Phule's contribution to the Field of women education.

Q4) What is meant by women empowerment? Discuss the various issues of women empowerment in our country. **[15]**

OR

Explain National Action Plan / Programe and National Policy of women education 1986 with reference to women education.

Q5) Answer the following (Any Four) : **[20]**

a) Contribution of Rajaram Mohan Roy's to women education.

b) How will you Celebrate 8th March Women's Day in your school.

c) Role of Mahatma Gandhi and Girl Education.

d) Need of Gender equality.

e) Write down the Constitutional Provision for women education.

f) Tarabai Shindes efforts towards Women Education.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 03

WOMEN EDUCATION

स्त्री शिक्षण

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :– 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द आहे.

4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द आहे.

प्रश्न 1) स्त्री शिक्षण म्हणजे काय? सद्यस्थितीतिल स्त्री शिक्षणातील समस्या स्पष्ट करा? स्त्री शिक्षणातील समस्या सोडविण्यासाठी उपाय सूचवा. **[15]**

किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावरील स्त्री शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा. स्त्री शिक्षणाचा प्रभाव आणि फायदे स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) स्वातंत्र्यपूर्व आणि स्वातंत्र्योत्तर भारतातील स्त्री शिक्षणाविषयी सविस्तर लिहा. **[15]**

किंवा

मध्ययूगीन काळातील स्त्री शिक्षणाचा विकास स्पष्ट करा. मुघल साम्राज्यातील स्त्री शिक्षण विषयक अडथळे सांगा.

प्रश्न 3) मुलींच्या शिक्षणाबाबत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार स्पष्ट करा. त्यांचे विचार आजच्या स्त्री शिक्षणामध्ये कसे उपयुक्त आहेत? **[15]**

किंवा

महात्मा फुले यांचे स्त्री शिक्षण क्षेत्रातील योगदान स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) महिला सबलीकरण म्हणजे काय? आपल्या देशातील महिला सबलीकरणातील विविध प्रश्नांविषयी चर्चा करा. **[15]**

किंवा

स्त्री शिक्षणाबाबत राष्ट्रीय कृती कार्यक्रम व राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1986 स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) राजाराम मोहन रॉय यांचे स्त्री शिक्षणातील योगदान.

ब) 8 मार्च महिला दिन तुम्ही तुमच्या शाळेत कसा साजरा कराल?

क) मुलींचे शिक्षण आणि महात्मा गांधींची भूमिका

ड) लिंग समानतेची गरज

इ) स्त्री शिक्षणाबाबतच्या संविधानातील विविध तरतूदी लिहा.

फ) ताराबाई शिंदे यांनी स्त्री शिक्षणाविषयी केलेले प्रयत्न

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 04

LIFE LONG EDUCATION

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***

Q1) What is meant by Lifelong Learning? As a teacher which efforts will you take for developing skills of students for lifelong learning? Explain it with examples. **[15]**

OR

Write the concept of lifelong learning which are the developing skills for lifelong learning. Explain it with examples.

Q2) What is the need of continuous improvement in school? As a teacher which efforts will you take for how keeping everybody up to date. Explain with examples. **[15]**

OR

Explain the impact of following factors for creating positive atmosphere & learning in school with examples.

a) Guidance

b) Support

c) Counselling

Q3) Which are the tools & techniques for lifelong learning? Explain any two techniques with examples. **[15]**

OR

Explain the following tools and techniques for lifelong learning.

a) Personal learning action plan

b) Empowering the learner

c) Active citizenship

Q4) Explain the Carl Roger's learning theory with examples. **[15]**

OR

Explain the Paulo's learning theory. Write the educational importance of it.

Q5) Answer the following questions in brief (Any 4) : **[20]**

a) Explain the basic skills for Lifelong Learning.

b) Write the need of workforce learning.

c) Explain the importance of Robert Gagne's learning theory.

d) Explain the tool of Active Citizenship.

e) How will you bring the community in the school?

f) Explain the personal learning action plan.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 04

LIFE LONG EDUCATION (आजीवन शिक्षण)

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :– 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) आजीवन अध्ययन म्हणजे काय? आजीवन अध्ययनाच्या विकसनासाठी शिक्षक म्हणून तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये कौशल्ये विकसीत करण्यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल? ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

आजीवन अध्ययनाची संकल्पना लिहा. आजीवन अध्ययनासाठी कोणती कौशल्ये विकसित कराल? ते उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) शाळेमध्ये सातत्यपूर्ण सुधारणेची गरज का आहे? तुम्ही शिक्षक म्हणून सर्वजण परिपूर्ण कसे होतील यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल? ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

शाळेमध्ये शिकण्यासाठी व वातावरण निर्मिती करण्यासाठी खालील घटकांचा प्रभाव उदाहरणासह स्पष्ट करा.

अ) मार्गदर्शन

ब) आधार

क) समुपदेशन

प्रश्न 3) आजीवन अध्ययनातील साधने व तंत्रे कोणती? कोणतीही दोन तंत्रे उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

खालील आजीवन अध्ययनाची साधने व तंत्रे स्पष्ट करा.

अ) वैयक्तिक अध्ययनाचा कृतीयुक्त आराखडा

ब) अध्ययनार्थीची सक्षमता

क) नागरिकत्वासाठी सक्रियता

प्रश्न 4) कॉर्ल रॉजर्स यांची अध्ययन उपपत्ती उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

पावलॉव्ह यांची अध्ययन उपपत्ती स्पष्ट करुन त्याचे शैक्षणिक महत्व लिहा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) आजीवन अध्ययनासाठी मूलभूत कौशल्ये स्पष्ट करा.

ब) कार्यशक्ती अध्ययनाची गरज लिहा.

क) रॉबर्ट गॅने यांच्या अध्ययन उपपत्तीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

ड) 'नागरिकत्वासाठी सक्रियता' हे साधन स्पष्ट करा.

इ) तुम्ही समुदायाला शाळेमध्ये कसे आणाल?

फ) वैयक्तिक अध्ययनाचा कृतीयुक्त आराखडा स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 05

POPULATION EDUCATION AND FAMILY LIFE EDUCATION

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***

Q1) Define the term 'Population Education'. Explain Need and Importance of Population Education in India. **[15]**

OR

Explain Scope and Characteristics of Indian Population.

Q2) Define the term 'Population Control', Explain various ways to control population in India, with suitable Examples. **[15]**

OR

Define the term HRD. Explain Role of HRD in India

Q3) What is family life education? Explain how this term discuss in your class as a teacher. **[15]**

OR

Explain, How value education inculcate among your students as a teacher.

Q4) Prepare a lesson plan to teach 'Sexually Transmitted Diseases' Unit in your class. **[15]**

OR

Prepare a teaching aid to teach 'Role of NGO in Sexual Education' In India

Q5) Answer any four : **[20]**

a) Write any three Challenges in family communication.

b) Write Short Note on 'Structure of Indian Population'.

c) Write Short Note on Value Education In India.

d) Explain the term 'Family Planning'.

e) Write Short Note on HIV/AIDS.

f) Explain in Short 'Teachers Role in Population Education'.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 05

लोकसंख्या शिक्षण व कौटुंबिक जीवन शिक्षण

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :– 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) 'लोकसंख्या शिक्षण' व्याख्या लिहा. लोकसंख्या शिक्षणाची गरज व महत्व स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

भारतीय लोकसंख्येची ठळक वैशिष्टे व व्याप्ती स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) लोकसंख्या नियंत्रण ही संकल्पना स्पष्ट करा. भारतासारख्या देशात लोकसंख्या नियंत्रणासाठी विविध उपाययोजना स्पष्ट करा. उदाहरण द्या. **[15]**

किंवा

HRD ही संकल्पना स्पष्ट करा भारतासारख्या देशात HRD ची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) कौटूंबिक शिक्षण ही संकल्पना स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणून तुमच्या वर्गात ही संकल्पना कशी शिकवाल. **[15]**

किंवा

एक शिक्षक म्हणून तुमच्या वर्गात मुल्य शिक्षण ही संकल्पना कशी शिकवाल.

प्रश्न 4) 'लैंगिक संक्रमण रोग' हा घटक घेऊन पाठ घेण्यासाठी पाठटाचण तयार करा. **[15]**

किंवा

'लैंगीक शिक्षणात NGO ची भूमिका' या घटकाचे. अध्यापन करण्यासाठी शैक्षणिक साहित्य तयार करा.

प्रश्न 5) कोणतेही चारांची उत्तरे लिहा. **[20]**

अ) कौटूंबिक संभाषणातील कोणतेही तीन आव्हाणे लिहा.

ब) 'भारतीय लोकसंख्येची रचना' यांवर टिप लिहा.

क) 'भारतातील मुल्य शिक्षण' यांवर टिप लिहा.

ड) 'कुटूंब नियोजन' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

इ) 'एडस्' रोग यांवर टिप लिहा.

फ) 'लोकसंख्या शिक्षणात शिक्षकांची भूमिका' थोडक्यात लिहा.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 06

EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ENVIRONMENTAL EDUCATION

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Word limit for 15 marks questions is 350 - 400 words.***
4) ***Word limit for 5 marks questions is 150 - 200 words.***

Q1) Write the concept of Sustainable Agriculture. Explain need and role of biological control regarding sustainable agriculture. **[15]**

OR

What is Sustainable Development? Explain the role of teacher for promoting Sustainable Development.

Q2) Explain the concept of Greening the Textbook. Explain with example the need and importance of greening the textbook for Sustainable Development. **[15]**

OR

What is Environmental degradation? Explain the impact of Environmental degradation on health of people.

Q3) Explain Ecosystem with respect to following points **[15]**

a) Concept
b) Structure
c) Functions

OR

Explain the Concept of Evolution, Adaptation and diversity in detail.

Q4) What is Natural Resource Management? Explain with examples the importance of personal and community involvement in Natural Resource Management. **[15]**

OR

What is Pollution? Explain the role of individuals in Prevention of Air and Water Pollution.

Q5) Answer in short (Any Four) : **[20]**

a) Explain the uses of forest produces.

b) Explain the role of teacher as an Environmental Education.

c) Project tiger

d) Explain Wild Life Protection Act.

e) Effect of deforestation on Human Life.

f) Earth : the living planet.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 06

EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND ENVIRONMENTAL EDUCATION

शाश्वत विकास आणि पर्यावरण शिक्षण

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :– *1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.*

2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 350 ते 400.

4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 150 ते 200.

प्रश्न 1) शाश्वत शेतीची संकल्पना लिहा. शाश्वत शेती बाबतीत जैवनियंत्रणाची गरज व भूमिका स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

शाश्वत विकास म्हणजे काय? शाश्वत विकासाच्या वृद्धीसाठी शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) पाठ्यपुस्तकाचे हरितिकीकरण ही संकल्पना स्पष्ट करा. शाश्वत विकासासाठी हरित पाठ्यपुस्तकाची गरज व महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

पर्यावरणाचा ऱ्हास म्हणजे काय? पर्यावरण ऱ्हासाचा मानवी आरोग्यावर होणारा परिणाम स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) परिसंस्था (Ecosystem) खालील मुद्दयांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) रचना

क) कार्य

किंवा

उत्क्रांती, अनुकूलन आणि विविधता या संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) नैसर्गिक साधन स्त्रोतांचे व्यवस्थापन म्हणजे काय? नैसर्गिक साधनस्त्रोतांच्या व्यवस्थापनात व्यक्तिगत व सामाजिक सहभाग महत्त्वपूर्ण ठरतो हे उदाहरणांद्वारे स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

प्रदूषण म्हणजे काय? हवा व पाणी प्रदुषण नियंत्रणासाठी व्यक्तिगत भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) वन्य उत्पादनाचे उपयोग स्पष्ट करा.

ब) पर्यावरण प्रशिक्षक म्हणून शिक्षकाची भूमिका लिहा.

क) व्याघ्र प्रकल्प

ड) वन्य जीव संरक्षण कायदा स्पष्ट करा.

इ) जंगलतोडीचे मानवी जीवनावर होणारे परिणाम.

फ) पृथ्वी: एक सजीव गृह

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 07

DISASTER MANAGEMENT

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Write answers in about 400 - 425 words for 15 marks questions.***
4) ***Write answers in about 130-150 words for 5 marks questions.***

Q1) What do you meant the term disaster Management? Explain the need of disaster management. Write the steps of disaster management. **[15]**

OR

Explain detailed information of disaster management act 2005 with reference to following points.

a) Provisions of Disaster Management act 2005

b) Implementation

c) Advantages

d) Criticism.

Q2) Explain the importance of disaster Mitigation. How will you match available resources and fulfillment of new resources with the reference to following Points. **[15]**

a) Medical team

b) Forming and deploying rescue team

c) Casualty evacuation

OR

Explain the process of disposal of 'dead' and maintaining the records with suitable examples in disaster management.

Q3) Explain the role of the Community in disaster management with suitable examples. **[15]**

OR

Explain factors incorporated in curriculum for disaster risk reduction. Explain the role of teacher in disaster management with suitable examples.

Q4) Suggest Long time activities for following disaster's management **[15]**

a) Flood

b) Earthquake

c) Draught

d) Tsunami

OR

Write the State and Central government Policies for disaster management. Explain the role of school in disaster management.

Q5) Write short Notes (Any Four) : **[20]**

a) Disaster Preparedness for social welfare

b) Cycle of disaster management.

c) Long term remedies for earthquake.

d) Write Steps of disaster management.

e) Explain types of disaster.

f) Explain an utility activities at ground zero.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 07

आपत्ती व्यवस्थापन

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :– 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द.

4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150 शब्द.

प्रश्न 1) आपत्ती व्यवस्थापन म्हणजे काय? आपत्ती व्यवस्थापनाची गरज स्पष्ट करा. आपत्ती व्यवस्थापनाच्या पायऱ्या लिहा. **[15]**

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापन कायदा 2005 ची खालील मुद्यांच्या आधारे सविस्तर माहिती लिहा.

अ) कायद्यातील तरतुदी

ब) अंमलबजावणी

क) फायदे

ड) समिक्षा

प्रश्न 2) आपत्ती उपशमनाचे महत्त्व स्पष्ट करा. तुम्ही उपलब्ध साधन सामग्री व नविन आवश्यक साधन सामग्रीची पुर्तता खालील मुद्याला अनुसरून जुळवा–जुळव कशी कराल? **[15]**

अ) वैद्यकिय संघ

ब) बचाव दलाची निर्मिती व कार्यवाही

क) जखमिंची व मृतांची सुटका

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये मृतांची विल्हेवाट व त्यांच्या नोंदी कशा प्रकारे केल्या जातात ते उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये समुहाची भूमिका उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

आपत्तीची जोखीम कमी करण्यासाठी अभ्यासक्रमात अंतर्गत होणारे घटक स्पष्ट करा. आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये शिक्षकाची भूमिका उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील आपत्तीचे व्यवस्थापन करण्यासाठी दिर्घकालीन उपक्रम सूचवा. **[15]**

अ) पूर

ब) भूकंप

क) दुष्काळ

ड) त्सुनामी

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापनाविषयी राज्य आणि केंद्र शासनाची धोरणे लिहा. आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये शाळेची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) समाजकल्याणासाठी आपत्ती सज्जता

ब) आपत्ती व्यवस्थापनाचे चक्र

क) भूकंप या आपत्ती व्यवस्थापनासाठी दिर्घकालीन उपाययोजना

ड) आपत्ती व्यवस्थापनाच्या पायऱ्या लिहा.

इ) आपत्ती व्यवस्थापनाचे प्रकार स्पष्ट करा.

फ) संपूर्ण सुरक्षिततेसाठी उपयुक्त उपक्रम स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 08

INCLUSIVE EDUCATION

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***

Q1) Explain following Policies of Inclusive Education **[15]**

a) Universal Declaration of Human Rights (1948)

b) World Declaration for Education for all (1990)

c) Dakar Framework for Action (2000)

OR

Explain the Concept of disability, Explain in detail the medical and social models of disability with respect to

a) Concept

b) Importance

Q2) What are the Philosophical approaches to Inclusive Education? As a teacher, How will you use them in your teaching learning process? **[15]**

OR

Write down the principles of Inclusive education. How these principles will help you while teaching in an Inclusive Classroom?

Q3) Explain the following competencies for Inclusive education with suitable examples. **[15]**

a) Knowledge

b) Self efficacy

c) Skill regarding Inclusion

OR

Write the importance of positive attitude for Inclusive education. As a teacher how will you develop positive attitude regarding in students and parents?

Q4) Explain effective collaboration among Policy makers teacher educators and school administration for successful inclusion of students. **[15]**

OR

'Inclusive school can create Inclusive society' Discuss the statement with respect to effective collaboration among policy makers; teacher educators, teacher & parents.

Q5) Write short Answer (Any 4) : **[20]**

a) Explain the Concept Mainstreaming?

b) What are Social Skills for Inclusive Education?

c) Explain the Concept of Integrated Education.

d) Role of PWD in Inclusive school.

e) Role of Parents for Successful inclusion of Students.

f) Importance of attitude for Inclusive Education.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 08

सर्वसमावेशक शिक्षण

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :– 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) सर्वसमावेशक शिक्षणाची खालील धोरणे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) मानवी हक्काचा वैश्विक जाहिरनामा (1948)

ब) सर्वांसाठी शिक्षणाचा जागतिक जाहिरनामा (1990)

क) डाकरची कृती संरचना (2000)

किंवा

दिव्यांग (Disability) संकल्पना स्पष्ट करा. समावेशनाचे वैद्यकीय आणि सामाजिक प्रतिमान खालील मुददयांच्या आधारे सविस्तर स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना

ब) महत्व

प्रश्न 2) समावेशक शिक्षणाची तात्वीक मार्ग (approaches) कोणती आहेत? एक शिक्षक म्हणून तुम्ही त्या तात्वीक मार्गांचा अध्यापन – अध्ययनात कसा उपयोग कराल? **[15]**

किंवा

सर्वसमावेशक शिक्षणाची तत्त्वे लिहा. ही तत्वे समावेशक वर्गात शिकविण्यासाठी तुम्हाला कशी मदत करतील.

प्रश्न 3) सर्वसमावेशक शिक्षणाच्या विकासासाठी शिक्षकांतील खालील क्षमता (competencies) स्पष्ट करा. **[15]**

अ) ज्ञान

ब) स्व–सामर्थ्य

क) समावेशना संदर्भातील कौशल्ये

किंवा

समावेशक शिक्षणासाठी सकारात्मक अभिवृत्तीचे महत्व लिहा. शिक्षक म्हणून तुम्ही विद्यार्थी आणि पालकांमध्ये समावेशना संबंधी सकारात्मक अभिवृत्ती कशी विकसित कराल?

प्रश्न 4) विद्यार्थ्यांच्या यशस्वी समावेशनासाठी धोरणकर्ते, शिक्षक प्रशिक्षक आणि शालेय प्रशासन यांच्यातील परिणामकारक सहकार्य स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

'समावेशक शाळा, समावेशक समाज निर्माण करु शकतात.' या विधानावर धोरणे बनविणारे घटक, शिक्षक प्रशिक्षक, शाळा, शिक्षक आणि पालक यांच्यातील परिणामकारक सहभाग (collaboration) यावर चर्चा करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) **[20]**

अ) 'मुख्य प्रवाह' समावेशन संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) समावेशक शिक्षणासाठी कोणती सामाजिक कौशल्य आहेत

क) एकात्म शिक्षकाची संकल्पना स्पष्ट करा.

ड) समावेशक शिक्षणामध्ये PWD ची भूमिका

इ) विद्यार्थ्याच्या यशस्वी समावेशनासाठी पालकांची भूमिका

फ) सर्वसमावेशक शिक्षणासाठी दृष्टीकोनांचे महत्व

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 09

INTRODUCTION TO EDUCATIONAL RESEARCH

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Essay types questions carry 15 marks and the answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.***
4) ***Short answer type questions carry five marks and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.***
5) ***Students should strictly follow word limit while writing answers.***

Q1) What is Educational Research? Which are the different areas of Educational research? Explain any three Priority areas with one research problem in each area **[15]**

OR

What is review of related literature? What are the sources of review of related literature? Explain the need and importance of review of related literature in the field of research.

Q2) what is the meaning of fundamental, Applied and action research? Explain how action research is useful to a teacher with suitable example **[15]**

OR

What are the three approaches of educational research? Explain the concept and need of applied research in education. What are the different areas of applied research in education.

Q3) Write the concept of historical and experimental research methods. What is the need of experimental research method in the field of education? Explain it with examples. **[15]**

OR

Explain the concept and steps of survey research method. How survey method is useful in the field of education. Explain with examples.

Q4) What is population and sample? What are the difference between probabilistic and non probalistic techniques? What is the need of selection of population and sample in research. **[15]**

OR

What is Rating Scale? What are the types of Rating scale, write merits and limitations of Rating scale.

Q5) Answer in short (Any four) : **[20]**

a) Explain importance of achievement test in research.

b) What are the types of variables in research? Explain with reference to one statement of problem.

c) Write the concept and steps of historical research.

d) Use of hypothesis in experimental research.

e) Write the merits and limitations of observation.

f) Explain two types of research designs with an example for each.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 204 : Elective - 09

INTRODUCTION TO EDUCATIONAL RESEARCH

शैक्षणिक संशोधनाची ओळख

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :– *1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.*

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी सुमारे 400 ते 425 शब्दांत उत्तर लिहावे.

4) 5 गुणांच्या प्रश्नांसाठी सुमारे 130 ते 150 शब्दांत उत्तर लिहावे.

5) विद्यार्थ्यांनी उत्तरे लिहिताना शब्दमर्यादेचे काटेकोरपणे पालन केले पाहिजे.

प्रश्न 1) शैक्षणिक संशोधन म्हणजे काय? शैक्षणिक संशोधनाची विविध क्षेत्रे कोणती? प्राधान्यतेनुसार शैक्षणिक संशोधनाची कोणतीही तीन क्षेत्रे प्रत्येकी एक संशोधन समस्येसह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

संबंधित साहित्याचा आढावा म्हणजे काय? संबंधित साहित्याचे वेगवेगळे स्त्रोत कोणते? संशोधन क्षेत्रात संबंधित साहित्याची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) मुलभूत, उपयोजित व कृती संशोधन म्हणजे काय? कृती संशोधन शिक्षकाला कसे उपयुक्त ठरते ते स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

शैक्षणिक संशोधनांचे तीन दृष्टिकोन कोणते? शिक्षणातील उपयोजित संशोधनाची संकल्पना व गरज स्पष्ट करा? शिक्षणातील उपयोजित संशोधनाची विविध क्षेत्रे कोणती?

प्रश्न 3) ऐतिहासिक आणि प्रायोगिक संशोधन पद्धतीची संकल्पना लिहा. शैक्षणिक क्षेत्रात प्रायोगिक संशोधनाची गरज का आहे हे उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

सर्वेक्षण संशोधन पद्धतीची संकल्पना व पायऱ्या स्पष्ट करा शिक्षणक्षेत्रात सर्वेक्षण पद्धती कशी उपयोगी ठरते ते उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) जनसंख्या आणि नमुना म्हणजे काय? संभाव्यता व असंभाव्यता तंत्रातील फरक काय? संशोधनात जनसंख्या व नमुना निवडण्याची गरज का आहे. **[15]**

किंवा

पदनिश्चयन श्रेणी म्हणजे काय? पदनिश्चयन श्रेणीचे प्रकार कोणते? पदनिश्चयन श्रेणीचे गुण व मर्यादा लिहा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) शैक्षणिक संशोधनात संपादन चाचणीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

ब) संशोधनातील चलाचे प्रकार कोणते? एका समस्याविधानाच्या आधारे हे प्रकार स्पष्ट करा.

क) ऐतिहासिक संशोधनाची संकल्पना व पायऱ्या लिहा.

ड) प्रायोगिक संशोधनात परिकल्पनेचे उपयोग लिहा.

इ) निरीक्षण पद्धतीचे फायदे व मर्यादा लिहा.

फ) संशोधन अभिकल्पाचे दोन प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11
S.Y. B.Ed. (General)
BED - 204 : Elective - 10
WATER, AIR AND ENERGY EDUCATION
(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 80***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Write answers in about 400 - 425 words for 15 marks questions.***
4) ***Write answers in about 130 - 150 words for 5 marks questions.***

Q1) Which are the Teaching Methods of water, air and energy education, Explain the role of teacher in water, air and energy Education. **[15]**

OR

State the Concept of Water Education. Which approaches will you use to impart Water Education.

Q2) State the role of students and teacher about water education, which activities will you conduct in your school to bring literacy about water? **[15]**

OR

What is water pollution? Write the causes of water pollution. Which activities will you arrange to prevent water pollution?

Q3) Explain the concept of air education. Explain the significance of air for living Organism. Which efforts will you take to protect air pollution? **[15]**

OR

What are the components of air? Which activities will you arrange to increase proportion of Oxygen? Explain with suitable examples.

Q4) Explain the need and Importance of energy Sources. Explain which energy resources is most usable in present scenario.

[15]

OR

What is energy? Explain the various types of energy with suitable examples.

Q5) Write Short Notes (Any four) : **[20]**

a) Role of society in water conservation.

b) Difference between conventional and non-conventional energy.

c) Importance of solar energy.

d) Concept and Causes of water Crisis.

e) Explain the Concept of thermal Power Plant

f) Explain the uses of air in Industry.

Total No. of Questions : 5]

PE-12089

[6573]-11
S.Y. B.Ed. (General)
BED - 204 : Elective - 10
जल, वायु आणि उर्जा शिक्षण
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 80*

सूचना :– 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांसाठीच्या प्रश्नाचे उत्तर 400-425 शब्दांमध्ये लिहावे.

4) 5 गुणांसाठीच्या प्रश्नाचे उत्तर 130-150 शब्दांत लिहावे.

प्रश्न 1) जल, वायु आणि उर्जा शिक्षणाच्या अध्यापन पद्धती कोणत्या? जल, वायू आणि उर्जा शिक्षणामध्ये शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

जल शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा? जल शिक्षणासाठी कोणकोणत्या दृष्टीकोणाचा वापर कराल?

प्रश्न 2) विद्यार्थी आणि शिक्षकाची जल शिक्षणाविषयीची भूमिका स्पष्ट करा जलसाक्षरता आणण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही शाळेमध्ये कोण–कोणत्या उपक्रमांचे आयोजन कराल ते लिहा. **[15]**

किंवा

जल प्रदूषण म्हणजे काय? जल प्रदुषणाची कारणे लिहा. जल प्रदूषण थांबविण्यासाठी तुम्ही कोणते उपक्रम राबवाल?

प्रश्न 3) वायू शिक्षण ही संकल्पना स्पष्ट करा. जैविक घटकांसाठी वायूचे महत्त्व विषद करा. वायूप्रदूषण रोखण्यासाठी तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ते स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

वायूचे घटक कोणते? प्राणवायूचे प्रमाण वाढविण्यासाठी तुम्ही कोणते उपक्रम राबवाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) उर्जा स्त्रोतांची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा. सद्यस्थितीमध्ये उर्जेच्या वापरासाठी अधिक महत्त्वाचा स्त्रोत कोणता ते स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

उर्जा म्हणजे काय? उर्जेचे विविध प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) जल संवर्धनामध्ये समाजाची भूमिका लिहा.

ब) पारंपारिक आणि अपारंपारिक उर्जामधील फरक लिहा.

क) सौर उर्जेचे महत्त्व स्पष्ट करा.

ड) जल संकटाची संकल्पना आणि कारणे लिहा.

इ) औष्णिक उर्जा केंद्र संकल्पना स्पष्ट करा.

फ) औद्योगिक क्षेत्रात वायूचा वापर स्पष्ट करा.

SEAT No. :

PE12090 [Total No. of Pages : 108

[6573]-12

Second Year B.Ed. (General)

EDUCATION

BED 205 - Additional Pedagogy Course : Understanding Disciplines and Pedagogy of School Subject

(205 - 01 to 205 - 28)

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 80*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***

2) ***Figures to the right indicate full marks.***

3) ***Answer to the essay type questions (15 Marks) is expected in 400 to 425 words.***

4) ***Answer to the short answer type questions (5 Marks) is expected in 130 to 150 words.***

5) ***Students should Strictly adhere to word limit.***

विद्यार्थ्यांसाठी सूचना :

1) *सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.*

2) *उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.*

3) *निबंधवजा (15 गुण) प्रश्नांचे उत्तर 400 ते 425 शब्दांमध्ये अपेक्षित आहे.*

4) *लघुत्तरी प्रश्नांचे (5 गुण) उत्तर 130 ते 150 शब्दांमध्ये अपेक्षित आहे.*

5) *उत्तरे लिहिताना शब्दमर्यादा पाळणे आवश्यक आहे.*

P.T.O.

Total No. of Questions : 6]

मराठी

[एकूण गुण : 80

प्रश्न 1) अ) प्रयोगाची व्याख्या लिहा. प्रयोगाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. **[8]**

ब) वाक्य म्हणजे काय? वाक्याचे विधानानुसार पडणारे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) संधी म्हणजे काय? संधीचे मुख्य प्रकार स्पष्ट करा. **[8]**

ब) साहित्य म्हणजे काय? साहित्याचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) वृत्त म्हणजे काय? कोणतेही एक अक्षरगणवृत्त सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) रस म्हणजे काय? कोणत्याही एका रस प्रकारची माहिती सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) अलंकार म्हणजे काय? अतिशयोक्ती अलंकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

ड) तुमच्या एका मित्राला वक्तृत्व स्पर्धेचे प्रथम पारितोषिक मिळाले आहे. त्याचे अभिनंदन करणारे पत्र लिहा.

इ) अनुदिनी (ब्लॉग) लेखनाची गरज स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. **[5]**

i) लेखन नियमानुसार अचूक शब्द ..... आहे.

अ) पुलिस ब) पोलीस

क) पोलिस ड) पुलीस

ii) पोटापुरता पसा पाहिजे नको पिकाया पोळी! या वाक्यातील अलंकार ..... आहे.

अ) अनुप्रास ब) यमक

क) रूपक ड) दृष्टांत

iii) मराठी वर्णमालेत एकूण ..... स्वरादी आहेत.

अ) बारा ब) दोन

क) चौतीस ड) एक

iv) जवळची किंवा दूरची वस्तू दाखवताना ..... या सर्वनामाचा वापर करतात.

अ) संबंधीवाचक ब) पुरूषवाचक

क) दर्शक ड) आत्मवाचक

v) 'वर्म' या शब्दाचा समानार्थी शब्द ..... आहे.

अ) रहस्य ब) घाव

क) तपास ड) घात

ब) योग्य जोड्या जुळवा. **[5]**

'अ' गट	'ब' गट
i) कुसुमाग्रज	अ) प्रल्हाद केशव अत्रे
ii) अनिल	ब) कृष्णाजी केशव दामले
iii) केशवकुमार	क) राम गणेश गडकरी
iv) ठणठणपाळ	ड) विष्णू वामन शिरवाडकर
v) बाळकराम	इ) आत्माराम रावजी देशपांडे
	फ) जयवंत दळवी

प्रश्न 4) मराठी पद्य अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? कुसुमाग्रजांची 'कणा' ही कविता शिकविण्यासाठी तुम्ही कोणत्या अध्यापन पद्धतीचा वापर कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा? **[15]**

किंवा

मातृभाषा मराठीची वैशिष्ट्ये लिहा. मातृभाषा अध्यापनाचे महत्व स्पष्ट करा. मातृभाषेचे अध्यापन करताना मराठी विषय शिक्षकाला कोणत्या समस्या भेडसावतात/येतात?

प्रश्न 5) आशय विश्लेषण म्हणजे काय? आशय विश्लेषण करताना कोणकोणत्या बाबी विचारात घेतल्या जातात? कोणत्याही एका घटकाचे आशय विश्लेषण लिहा. **[15]**

किंवा

अध्ययन स्त्रोत म्हणजे काय? अध्ययन स्त्रोतांची संकल्पना, गरज सांगून मराठी शिक्षक म्हणून वर्गात अध्यापन करताना तुम्ही कोणकोणत्या अध्ययन स्त्रोतांचा वापर कसा कराल ते सोदाहरण लिहा?

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) माध्यमिक स्तरावर नाट्यीकरण पद्धतीचा अध्यापनात वापर कसा कराल ते सोदाहरण लिहा?

ब) मराठी विषयाचे शालेय अभ्यासक्रमातील स्थान उंचावण्यासाठी मराठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा?

क) मराठी विषयाच्या अध्यापनात तंत्रज्ञानाचा वापर कसा कराल ते स्पष्ट करा?

ड) विद्यार्थ्यांमध्ये 'पर्यावरण संवर्धन' हे गाभाघटक रूजविण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते उपक्रम राबवाल?

Total No. of Questions : 6]

हिंदी

[एकूण गुण : 80

प्रश्न 1) अ) 'सर्वनाम' की परिभाषा लिखिए। सर्वनाम के किन्हीं चार भेदों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। **[10]**

ब) संकल्प प्रकाशन को हिंदी विषय के पुस्तकों की माँग हेतु पत्र का प्रारूप लिखिए। **[5]**

अथवा

अ) 'विशेषण' की परिभाषा लिखिए। विशेषण के चार भेदों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। **[10]**

ब) संजय/संजना गुप्ता, प्रकृति सोसाइटी, संभाजीनगर, सातारा से प्रधानाचार्य, ज्ञानप्रबोधनी, पुणे को पत्र लिखकर हिंदी अध्यापक के पद के लिए आवेदन करता/करती है। **[5]**

प्रश्न 2) किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर 150 से 175 शब्दों में लिखिए। **[15]**

अ) आधुनिक काल की विशेषताएँ लिखिए।

ब) 'कबीरदास' के काव्य की विशेषताएँ लिखिए।

क) 'हजारी प्रसाद द्विवेदी' का साहित्यिक परिचय लिखिए।

ड) 'प्रेमचंद' को 'उपन्यास सम्राट' क्यों कहा जाता है?

इ) जयशंकर प्रसादजी का साहित्यिक परिचय लिखिए।

प्रश्न 3) अ) उचित जोडियाँ मिलाइए। **[5]**

'अ' गट		'ब' गट	
i)	वाक्य	अ)	पढ़ना
ii)	क्रिया	ब)	संयुक्त
iii)	विसर्ग संधि	क)	ज्ञानी
iv)	सर्वनाम	ड)	नि:र्भय
v)	प्रत्यय	इ)	प्रश्नवाचक

ब) एक वाक्य में उत्तर लिखिए। **[5]**

i) 'गुनाहों का देवता' इस उपन्यास के रचनाकार कौन है?

ii) 'चिदंबरा' इस काव्य के कवि का नाम लिखिए।

iii) 'ऐरे गैरे नत्थू खैरे' इस कहावत का अर्थ लिखिए।

iv) 'आँखे चार होना' इस मुहावरें का अर्थ लिखिए।

v) '81' इस अंक को शब्द में लिखिए।

प्रश्न 4) पाठ्यपुस्तक अध्यापक का मित्र स्पष्ट कीजिए। कक्षा 9 से 12 वीं तक की किसी भी एक कक्षा के पाठ्यपुस्तक का विश्लेषण कीजिए। **[15]**

अथवा

उच्च माध्यमिक स्तर की पाठ्यचर्या में हिंदी विषय का स्थान स्पष्ट कीजिए। हिंदी विषय की रचना के आधार पर संरचना तैयार कीजिए।

प्रश्न 5) हिंदी भाषा के पद्य अध्यापन के पाँच उद्देश्य स्पष्ट कीजिए। गद्य अध्यापन की किन्हीं दो पद्धतियों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। **[15]**

अथवा

हिंदी अध्यापक के सामान्य और विशेष गुण लिखिए। हिंदी का कुशल अध्यापक बनने के लिए किन्हीं सात प्रयासों का सोदाहरण स्पष्टीकरण कीजिए।

प्रश्न 6) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर 150 से 175 शब्दों में लिखिए। **[10]**

अ) व्याकरण अध्यापन के पाँच उद्देश लिखिए।

ब) हिंदी अध्ययन स्त्रोत की आवश्यकता स्पष्ट कीजिए।

क) आशय विश्लेषण का महत्त्व लिखिए।

ड) हिंदी भाषा प्रयोगशाला के नियोजन के बारे में लिखिए।

Total No. of Questions : 6]

ENGLISH

[Max. Marks : 80

Q1) Explain the concept of stress & intonation with suitable examples. **[15]**

OR

Write down the kinds of sentences? Explain each kind of sentences with suitable examples.

Q2) Answer the following: (Any three) **[15]**

a) Draft questions for an interview of 'Sports Person'.

b) Prepare a speech on 'International Women's Day'.

c) Describe an event of your school gathering.

d) Write an article on 'Indian Education System'.

e) Write a book review on any one book.

Q3) Do as directed. **[10]**

a) Change the voice. (Change the voice)

b) He put the pen on the table. (Identify tense)

c) All student stoodup. Teacher entered in the class room. (Use as soon as)

d) Ramesh loves tea. Ramesh loves coffee. (use not only but also)

e) I am going to Mumbai (Add a question tag)

f) He is too fat to run. (Remove 'too')

g) Gopal plays football, cricket & hockey. (Give proper punctuation marks)

h) Smart Ganesh walks slowly. (Identify Adverb)

i) Satish asked "What is your name?". (Turn into indirect speech)

j) Stand up. (Identify kinds of sentence)

Q4) What is the place of English in Higher Secondary curriculum. Explain objectives of Teaching of English subject at higher secondary school level. **[15]**

OR

Which qualities & competencies are necessary for English Teacher.

Q5) Which method is best for teaching English at higher secondary school levels? Why? **[15]**

OR

Write features, merits, limitations? Educational implication of structural approach.

Q6) Answer the following: (Any Two) **[10]**

a) Inductive & Deductive method.

b) Mobile Apps.

c) Merits of Dr. West Method.

d) Semantics.

x x x

Total No. of Questions : 6]

SANSKRIT

[Max. Marks : 80

Q1) a) Write various alphabets of Sanskrit Language and their types. **[7]**

b) Explain the places of accentuation of Sanskrit characters (alphabets). **[8]**

OR

a) Explain the rules of Sanskrit reading in detail. **[7]**

b) Explain the rules of Sanskrit writing in detail. **[8]**

Q2) Solve any three of the following : **[15]**

a) What is Euphony? Which are the types of Euphony? Explain them with examples.

b) What is Compound? Explain द्वंद्व Compound with examples.

c) What is Karaka? Explain it with examples.

d) Explain Absolute Locative structure of Sanskrit sentence.

e) Explain Casual structure of Sanskrit sentence.

Q3) A) Recognize the forms: **[5]**

i) **विदुराय**

ii) **जनस्य**

iii) **लिखाम:**

iv) **कथय**

v) **आगमिष्यति**

B) Match the pairs: **[5]**

A		B	
i)	**कर्णभार:**	a)	**भवभूति:**
ii)	**मुद्राराक्षसम्**	b)	**कालिदास:**
iii)	**अभिज्ञानशाकुन्तलम्**	c)	**विशाखदत्त**
iv)	**नाट्यशास्त्रम्**	d)	**भास:**
v)	**उत्तररामचरितम्**	e)	**भरतमुनि:**
		f)	**मम्मट:**

Q4) Explain the coordination of Sanskrit with other school subjects. **[15]**

OR

Analyze the syllabus and curriculum of Sanskrit.

Q5) Analyze the Sanskrit text book of 12th STD. **[15]**

OR

What are the objectives of Sanskrit Teaching at higher secondary level? Explain them in detail.

Q6) Answer the following questions in short. **[10]**

a) Explain the characteristics of Good Sanskrit Teacher.

b) Explain the traditional sources of Sanskrit learning.

c) Explain the place of Sanskrit subject in higher secondary level education.

d) How do various values reflect through the Sanskrit textbooks of 11th STD?

Total No. of Questions : 6]

संस्कृत

[एकूण गुण : 80

प्रश्न 1) अ) संस्कृत भाषेतील विविध वर्ण व त्यांचे प्रकार लिहा. **[7]**

ब) संस्कृत वर्णांची उच्चारणस्थाने स्पष्ट करा. **[8]**

किंवा

अ) संस्कृत वाचनाचे नियम सविस्तर स्पष्ट करा. **[7]**

ब) संस्कृत लेखनाचे नियम सविस्तर स्पष्ट करा. **[8]**

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. **[15]**

अ) संधी म्हणजे काय? संधीचे प्रकार कोणते? ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) समास म्हणजे काय? द्वंद्व समास सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) कारक म्हणजे काय? ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

ड) संस्कृत सतिसप्तमी वाक्यरचना स्पष्ट करा.

इ) संस्कृत प्रयोजक वाक्यरचना स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) रूपे ओळखा. **[5]**

i) विदुराय

ii) जनस्य

iii) लिखाम:

iv) कथय

v) आगमिष्यति

ब) जोड्या जुळवा : **[5]**

अ		ब
i)	कर्णभार:	अ) भवभूति:
ii)	मुद्राराक्षसम्	ब) कालिदास:
iii)	अभिज्ञानशाकुंतलम्	क) विशाखदत्त
iv)	नाट्यशास्त्रम्	ड) भास:
v)	उत्तररामचरितम्	इ) भरतमुनि:
		फ) मम्मट:

प्रश्न 4) संस्कृत विषयाचा अन्य शालेय विषयांसोबतचा समन्वय स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

संस्कृत अभ्यासक्रमाचे आणि पाठ्यक्रमाचे विश्लेषण करा.

प्रश्न 5) इ. 12 वी च्या संस्कृत पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा. **[15]**

किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावर संस्कृत अध्यापनाची उद्दिष्टे काय आहेत? ती सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **[10]**

अ) चांगल्या संस्कृत शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ब) संस्कृत विषयाच्या अध्ययनाचे पारंपारिक स्त्रोत स्पष्ट करा.

क) उच्च माध्यमिक स्तरावरील शिक्षणामध्ये संस्कृत विषयाचे स्थान स्पष्ट करा.

ड) इ. 11 वी च्या संस्कृत पाठ्यपुस्तकातून विविध मूल्ये कसे प्रतिबिंबित होतात?

Total No. of Questions : 6]

URDU

Max. Marks : 80]

سوال نمبر1۔ a) ''سوشل میڈیا کے فائدے اور نقصانات'' اس عنوان پر 250 الفاظ پر مشتمل مضمون لکھئے۔ **[10]**

b) فعل، فاعل، مفعول کی تعریف مع مثال واضح کیجئے۔ **[5]**

یا

a) ''تعلیم نسواں'' اس عنوان پر 250 الفاظ پر مشتمل مضمون لکھئے۔ **[10]**

b) جملہ کی تعریف مع قسمیں مثال کے ساتھ واضح کیجئے۔ **[5]**

سوال نمبر2۔ مختصر جواب لکھئے۔ (کوئی تین) **[15]**

a) اُردو ادب کی تاریخ مع ادوار لکھئے۔

b) دور وسطی میں شاعری کے عروج پر روشنی ڈالیے۔

c) غالب کے کلام کی خصوصیات لکھئے۔

d) دور جدید میں افسانہ نگاری پر روشنی ڈالیے۔

e) دور قدیم میں اُردو ادب کی خصوصیات لکھئے۔

سوال نمبر3۔ (a) جوڑیاں لگائیے۔ **[5]**

الف		ب
a) ناچ نہ جانے آنگن تیڑھا	i)	تین
b) زمانہ کی قسمیں	ii)	بچے کھیل رہے ہیں
c) اُردو ادب کے ادوار	iii)	اقبال
d) اسم عام	iv)	دو
e) شاعر مشرق	v)	تین
	vi)	کہاوت

(b) خانہ پُری کیجئے۔ [5]

i) ایسا اسم جو کسی کی خوبی یا خامی ظاہر کریں.....کہلاتا ہے۔
(صفت، اسم، ضمیر)

ii) درج ذیل میں.....اسم ہے۔
(قلم، پڑھنا، کھیلنا)

iii) کتاب میں.....جنس استعمال کیا جاتا ہے۔
(مونث، مذکر، مادہ)

iv) کہانی کے.....حصّے ہوتے ہے۔
(3، 5، 4)

v) .....کواُردو غزل کا باوا آدم کہا جاتا ہے۔
(غالبؔ، میرؔ، ولی اورنگ آبادی)

سوال نمبر 4۔ ثانوی سطح پر اُردو پڑھانے کے اغراض ومقاصد لکھئے۔اسکولی نصاب میں اُردو کا مقام لکھئے۔اُردو زبان کے فروغ کے لئے آپ کن ہم نصابی سرگرمیوں کا انعقاد کرونگے۔ [15]

یا

درسی کتاب کیا ہے؟ درسی کتاب کی اہمیت لکھئے۔اُردو کی معیاری کتاب کی تیاری کرتے وقت کن اصول وضوابط کو مدنظر رکھنا چاہئے۔ [15]

سوال نمبر 5۔ تدریس کے مُختلف طریقے لکھئے۔اُردو کی تدریس میں گفت وشنید کے طریقے کی اہمیت لکھئے۔اعلیٰ سیکنڈری سطح پر اپنی تدریس کو موثر بنانے کے لئے آپ کن طریقوں کا استعمال کرونگے۔ [15]

یا

معلم اُردو کے اوصاف لکھئے۔معلم کی پیشہ وارانہ ترقی کے لئے آپ کن اصولوں کی پابندی کرونگے۔ [15]

سوال نمبر 6۔ کوئی دو کے جواب لکھئے۔ [10]

a) نصاب اور کتاب میں ربط لکھئے۔

b) اُردو کا دیگر مضامین کے ساتھ ربط لکھئے۔

c) اُردو کی تدریس میں اکتسابی ذرائع کی اہمیت لکھئے۔

d) تدریس نظم کے دو طریقے لکھئے۔

Total No. of Questions : 6]

HISTORY

[Max. Marks : 80

Q1) Explain in detail Vedic culture with respect of following points. **[15]**

a) Administration
b) Economical life
c) Social life

OR

Explain the teachings of Buddhism with reference to following points.

a) Aryasatyas
b) Eight foldpath
c) Panchasheel

Q2) Answer in brief. (Any three) **[15]**

a) Functions of United Nations Organization.
b) Functions of Newspapers.
c) Challenges before democracy related to personal libery.
d) Types of mass media.
e) Nature of contemporary History.

Q3) A) Fill in the blanks. **[5]**

i) Constitution of India was implemented from _____.
   a) 26 January 1950 b) 26 January 1949
   c) 26 January 1947 d) 15 August 1947

ii) _____ was the first Chief Minister of Samyukata Maharashtra.
   a) Vasant dada Patil b) Yeshvantrao Chavan
   c) Shankarao Chavan d) Vilasrao Deshmukh

iii) The remains of a great Bath have been discovered at _____.
   a) Mohenjodaro b) Lothal
   c) Kalibangan d) Gujarat

iv) Balkan area was the part of _____ Empire.
   a) Germany b) Austria
   c) Turkistan d) Japan

v) _____ is the first historian.
   a) Pythagoras b) Pleni
   c) Herodotus d) Tolemy

B) Match the pairs. **[5]**

Group A		Group B	
i)	Manohar Joshi	a)	Water conservation
ii)	Sudhakar rao Naik	b)	Lok Nyayalaya
iii)	Vasant Dada Patil	c)	Matoshri Vruddhashram scheme
iv)	Shivajirao Patil Nilangekar	d)	Non Grants schools and college
v)	Sharad Pawar	e)	Remaining of colaba as Raigad
		f)	Women's policy

Q4) What is technology based learning resources? How these can make teaching & learning process effective for History subject? Explain it with examples.**[15]**

OR

Explain the principles & maxims in history teaching with suitable examples.

Q5) What precautions will you take while preparing unit test? Differentiate between achievement test and diagnostic test. Explain the importance of remedial teaching for student's progress. **[15]**

OR

Define unit plan. Explain the need of unit plan and which precaution should be taken by History Teacher while doing unit plan.

Q6) Answer in Brief. (Any Two) **[10]**

a) Need of content Cum Methodology.

b) Importance of E-learning resources in history teaching.

c) Place of History subject on Secondary level.

d) Importance of Historical Research.

Total No. of Questions : 6]

इतिहास

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) वैदिक संस्कृती खालील मुद्यांच्या आधारे सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

अ) प्रशासन

ब) आर्थिक जीवन

क) सामाजिक जीवन

किंवा

बौद्ध धर्माची शिकवण पुढील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) आर्यसत्ये

ब) अष्टांग मार्ग

क) पंचशील

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) संयुक्त राष्ट्रसंघाची कार्य

ब) वर्तमानपत्रांची कार्य

क) लोकशाही समोरील व्यक्ति स्वतंत्र्या विषयाचे आव्हाने

ड) समूह संपर्क माध्यमाचे प्रकार

इ) समकालीन इतिहासाचे स्वरूप

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. **[5]**

i) भारतीय राज्यघटनेची अंमलबजावणी ..... पासून करण्यात आली.

अ) 26 जानेवारी 1950 ब) 26 जानेवारी 1949

क) 26 जानेवारी 1947 ड) 15 ऑगस्ट 1947

ii) संयुक्त महाराष्ट्राचे पहिले मुख्यमंत्री ..... हे होते.

अ) वसंतदादा पाटील ब) यशवंतराव चव्हाण

क) शंकरराव चव्हाण ड) विलासराव देशमुख

iii) भव्य स्नानगृहाचे अवशेष ..... येथे सापडले.

अ) मोहोनजोदडो ब) लोथल

क) कालीबंगन ड) गुजरात

iv) बालकन प्रदेश ..... च्या साम्राज्यात मोडणारा प्रदेश.

अ) जर्मनी ब) ऑस्ट्रिया

क) तुर्कस्थान ड) जपान

v) ..... हे आद्य इतिहासकार होय.

अ) पायथागोरस ब) प्लेनी

क) हिरोडोटस ड) टॉलेमी

ब) जोड्या जुळवा : [5]

गट अ		गट ब	
i)	मनोहर जोशी	अ)	जल संधारण
ii)	सुधाकरराव नाईक	ब)	लोक न्यायालय
iii)	वसंतदादा पाटील	क)	मातोश्री वृद्धाश्रम योजना
iv)	शिवाजीराव पाटील निलंगेकर	ड)	विनाअनुदानित शाळा/महाविद्यालय
v)	शरदचंद्र पवार	इ)	कुलाबा जिल्ह्याचे रायगड असे नामकरण
		फ)	महिला धोरण

प्रश्न 4) तंत्रज्ञानाधारित अध्ययन स्त्रोत म्हणजे काय? परिणाम कारक इतिहास अध्ययन–अध्यापन होण्यासाठी या स्त्रोतांचा वापर तुम्ही कसा कराल हे सोदाहरणासह स्पष्ट करा? [15]

किंवा

इतिहास अध्यापनाची तत्वे व सूत्रे सोदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) घटक चाचणी तयार करताना कोणत्या बाबी विचारात घ्याल? संपादन चाचणी व नैदानिक चाचणी यातील फरक स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीसाठी उपचारात्मक अध्यापनाचे महत्व स्पष्ट करा. [15]

किंवा

घटक नियोजन म्हणजे काय? घटक नियोजनाची गरज स्पष्ट करा. घटक नियोजन करताना इतिहास शिक्षकाने कोणती दक्षता घ्यावी?

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

अ) आशययुक्त अध्यापन पद्धतीची गरज

ब) इतिहास अध्यापनात ई–अध्ययन स्त्रोतांचे महत्त्व

क) इतिहास विषयाचे माध्यमिक स्तरावरील स्थान

ड) ऐतिहासिक संशोधनाचे महत्त्व

Total No. of Questions : 6]

GEOGRAPHY

[Max. Marks :80

Q1) a) Explain the structure of the atmosphere with diagram. **[8]**

b) What is earthquake? Explain the types of earthquake waves in short. **[7]**

OR

a) Explain the types of soil? Write the measures of soil conservation. **[8]**

b) Which is the landforms that are a result of the erosional work of the rivers. Explain it. **[7]**

Q2) Write short answers of the following questions. (Any 3) **[15]**

a) Write down the effects of population growth.

b) Write the characteristics of shifting Agriculture.

c) What is Biodiversity? Explain its importance.

d) Why do living things need energy?

e) Write use of the countour maps.

Q3) A) Fill in the blanks with appropriate words from the following options. **[5]**

i) The lakshadweep Islands of Arabian sea are _____.

a) made from the mainland part separated from the mainland

b) coral island

c) volcanic islands

d) continental islands

ii) The type of scattered sattlements in India is found at _____.

a) Near the rivers b) Near the transporoutes

c) Hilly areas d) Industrial regions

iii) The coastal area experience _____ climate.

a) Extreme b) Equable

c) Hot d) Cold

iv) In the northern hemisphere, winds blowing towards the equator _____ due to the rotation of earth.

a) turn to the south b) turn to the east

c) turn to the west d) turn to the north

v) At the higher altitudes air becomes _____.

a) thicker b) thinner

c) hotter d) more humid

B) Match the following. **[5]**

'A' Column		'B' Column	
i)	Bird sanctury	a)	Madhya Pradesh
ii)	Sanjay Gandhi National park	b)	Manipur
iii)	Bimbetka	c)	Mumbai
iv)	Loktak	d)	Arunachal Pradesh
v)	Eaglenest wildlife sanctury	e)	Nannaj

Q4) Explain the concept of correlation. Explain the correlation of geography with following subjects with suitable examples. **[15]**

a) Geography - History

b) Geography - Marathi

c) Geography - Maths

d) Geography - Science

OR

Write the importance of text book analysis. Which Internal and External factors will you consider while analysing any one text book of Geography. Explain with example?

Q5) What are the various teaching methods of Geography? Explain merits, demerits and educational importance for the following teaching methods of Geography with suitable example. **[15]**

a) Regional method

b) Project method

OR

Explain the concept of 'Learning Resource'. Write in brief the application of 'Traditional Learning Resources'. How will use Internet as a learning resources for the teaching of Geography.

Q6) Write the following questions in short. (any two) **[10]**

a) Explain the merits and demerits of 'Journey Method'.

b) Explain need of content analysis.

c) Explain the importance of local Geography.

d) Explain any two life skills of teaching geography with suitable examples.

Total No. of Questions : 6]

भूगोल

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) वातावरणाची रचना आकृतीसह स्पष्ट करा. **[8]**

ब) भूकंप म्हणजे काय? भूकंप लहरीचे प्रकार थोडक्यात स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) मृदेचे प्रकार स्पष्ट करून, मृदा संधारणाचे उपाय लिहा. **[8]**

ब) नदीच्या खनन कार्यामुळे निर्माण होणारी भूरूपे स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) लोकसंख्या वाढीचे परिणाम लिहा.

ब) स्थलांतरीत शेतीची वैशिष्ट्ये लिहा.

क) जैवविविधता म्हणजे काय? तिचे महत्त्व कोणते?

ड) सजीवांना उर्जेची गरज का असते?

इ) समोच्यता दर्शक नकाशाचा उपयोग लिहा.

प्रश्न 3) अ) खालील दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. **[5]**

i) अरबी समुद्रातील लक्षद्वीप बेटे ही .....

अ) मुख्य भूभागापासून तुटलेल्या भूभागाची बनली आहेत

ब) प्रवाळ बेटे

क) ज्वालामुखीय बेटे

ड) खंडीय बेटे

ii) भारतातील विखुरलेल्या वस्त्यांचा प्रकार ..... येथे आढळतो.

अ) नदी काठी ब) वाहतुक मार्गाच्या लगत

क) डोंगराळ प्रदेशात ड) औद्योगिक क्षेत्रात

iii) किनारपट्टीच्या प्रदेशात ..... हवामान असते.

अ) विषम ब) सम

क) उष्ण ड) शीत

iv) उत्तर गोलार्धात विषुववृत्ताकडे येणारे वारे पृथ्वीच्या परिवलनामुळे .....

अ) दक्षिणेकडे वळतात ब) पूर्वेकडे वळतात

क) पश्चिमेकडे वळतात ड) उत्तरेकडे वळतात

v) हवा उंच गेल्यावर ..... होते.

अ) दाट ब) विरळ

क) उष्ण ड) दमट

ब) योग्य जोड्या जुळवा. [5]

'अ' स्तंभ		'ब' स्तंभ
i)	पक्षी अभयारण्य	अ) मध्यप्रदेश
ii)	संजय गांधी राष्ट्रीय उद्यान	ब) मणिपूर
iii)	भीमबेटका	क) मुंबई
iv)	लोकटाक	ड) अरूणाचल प्रदेश
v)	ईगलनेस्ट वन्यजीव अभयारण्य	इ) नान्नज

प्रश्न 4) समवाय म्हणजे काय? भूगोलाचा खालील विषयांशी असणारा समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

अ) भूगोल – इतिहास ब) भूगोल – मराठी

क) भूगोल – गणित ड) भूगोल – विज्ञान

किंवा

पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाचे महत्त्व लिहा. भूगोलाच्या कोणत्याही एका पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करताना तुम्ही कोणत्या आंतरिक व बाह्य घटकांचा विचार कराल ते उदाहरणासह स्पष्ट करा?

प्रश्न 5) भूगोल अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? खालील भूगोल अध्यापन पद्धतीचे गुण, दोष व शैक्षणिक महत्त्व सोदाहरण लिहा. [15]

अ) प्रादेशिक पद्धत

ब) प्रकल्प पद्धत

किंवा

अध्ययनाचा स्त्रोत ही संकल्पना स्पष्ट करा. भूगोल अध्यापनाच्या पारंपारिक संसाधनांची थोडक्यात चर्चा करा. इंटरनेटचा एक अध्ययन संसाधन म्हणून कसा वापर कराल?

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

अ) प्रवास पद्धतीचे गुण व दोष स्पष्ट करा.

ब) आशय विश्लेषणाची गरज स्पष्ट करा.

क) स्थानिक भूगोलाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

ड) भूगोल अध्यापनातील कोणतेही दोन जीवन कौशल्ये उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

GENERAL SCIENCE

[Max. Marks :80

Q1) a) Define the intermolecular forces. Explain the different type of intermolecular forces. **[8]**

b) What are fatty acids? What are the different uses of fatty acids? **[7]**

OR

a) Define concave mirror and convex mirror. Write uses of concave mirror and convex mirror. **[8]**

b) What is resistor in series? Derive an expression with diagram for three resistors connected in series. **[7]**

Q2) Answer the following questions. (Any three) **[15]**

a) Write the characteristics of sub kingdom phanerogams.

b) Explain a sexual reproduction in plants.

c) Write note on useful and harmful bacteria.

d) Draw a neat labelled diagram of fungi.

e) Which two main techniques are used in biotechnology? Why?

Q3) A) Match the following. **[4]**

'A'	'B'
i) White light	a) Convex mirror
ii) Refraction	b) Concave mirror
iii) Virtual images	c) Spectrum
iv) Real images	d) Ray of light from glass to air
	e) Refraction

B) Choose the correct option and rewrite the statement. **[6]**

i) Matters that contains two ore more constituent substances is called _____.

a) mixture b) compound

c) element d) metalloid

ii) The number of electrons in the outer most shell of alkali metal is _____.

a) 1 b) 2

c) 3 d) 7

iii) In pteridophytes, a sexual reproduction occurs by _____.

a) angiosperms b) spore

c) zyote d) gymnosperms

iv) The _____ is an organelle found only in the plant cells.

a) Ribosomes b) Mitochondria

c) Plastids d) Nucleus

v) Eka-boron was subsequently named as _____.

a) gallium b) germanium

c) scandium d) molybdenum

vi) At the time of short circuit, the current in the circuit _____.

a) increases b) decreases

c) remains the same d) increase in steps

Q4) Explain nature, scope and importance of general science at higher secondary level. **[15]**

OR

Analyse internal and external aspects of any one standard textbook at science subject in details.

Q5) Explain 'Experimental method' of teaching science with it's merits and demerits. **[15]**

OR

Explain the concept of learning Resources. Explain any four learning resources in science subject.

Q6) Answer in short. (Any two) **[10]**

a) Importance of content analysis.

b) Write objectives of science subject at secondary level.

c) Write competencies of science teacher.

d) Write the criteria of good laboratory.

x x x

Total No. of Questions : 6]

सामान्य विज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) आंतरवेणीय बलाची व्याख्या लिहा. आंतरवेणीय बलाचे (Intermolecular forces) विविध प्रकार स्पष्ट करा. **[8]**

ब) असंतृप्त मेदाम्ल म्हणजे काय? त्याचे विविध उपयोग स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) अंतर्वक्र आरसा आणि बहिर्वक्र आरसा यांच्या व्याख्या लिहा. अंतर्वक्र आरसा आणि बहिर्वक्र आरसा यांचा उपयोग लिहा. **[8]**

ब) रोधांची एकसर जोडणी म्हणजे काय? तीन रोधांच्या एकसर जोडणीचे समीकरण आकृतीच्या साहाय्याने स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणत्याही तीन) **[15]**

अ) बीजपत्री उपसृष्टीची वैशिष्ट्ये लिहा.

ब) वनस्पतीमधील अलैंगिक प्रजनन स्पष्ट करा.

क) टीप लिहा – उपयोगी आणि उपद्रवी जीवाणू

ड) कवकाची आकृती काढून नावे द्या.

इ) जैवतंत्रज्ञानात कोणती दोन मुख्य तंत्रे वापरतात? का?

प्रश्न 3) अ) खालील जोड्या जुळवा. **[4]**

'अ'	'ब'
i) पांढरा प्रकाश	अ) बहिर्वक्र आरसा
ii) परावर्तन	ब) अंतर्वक्र आरसा
iii) आभासी प्रतिमा	क) वर्णपट
iv) वास्तव प्रतिमा	ड) काचेपासून हवेपर्यंत प्रकाशाचा किरण
	इ) परावर्तन

ब) योग्य पर्याय निवडून विधाने पुन्हा लिहा. **[6]**

i) दोन किंवा अधिक घटक पदार्थ असणाऱ्या द्रव्याला ..... म्हणतात.

अ) मिश्रण ब) संयुग

क) मूलद्रव्य ड) धातुसदृश्य

ii) अल्कधातूच्या बाह्यतम कवचातील इलेक्ट्रॉनची संख्या ..... आहे.

अ) 1 ब) 2

क) 3 ड) 7

iii) टेरिडोफायटा वनस्पती मध्ये अलैंगिक प्रजनन हे ..... द्वारा होते.

अ) आवृत्त बीजी ब) बीजाणू

क) युग्मक ड) अनावृत्तबीजी

iv) ..... हे केवळ वनस्पती पेशींमध्ये सापडणारे अंगके आहेत.

अ) रायबोसोम ब) मायटोकॉन्ड्रीया

क) लवके ड) केंद्रक

v) इका–बोरॉन या मूलद्रव्याला मेंडेलिव्हच्या आवर्त सारणीत नंतर ..... म्हटले.

अ) गॅलिअम ब) जर्मेनिअम

क) स्कँडिअम ड) मालेब्डिनिअम

vi) लघु परिपथनामध्ये परिपथातील एकूण विद्युतधारा .....

अ) वाढते ब) कमी होते

क) तशीच राहते ड) पायरी पायरीने वाढत जाते

प्रश्न 4) उच्च माध्यमिक स्तरावरील विज्ञान विषयाचे स्वरूप, व्याप्ती आणि महत्त्व स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

विज्ञान विषयातील कोणत्याही एका इयत्तेच्या पाठ्यपुस्तकाचे अंतरंग व बाह्यरंगाचे विश्लेषण सविस्तरपणे करा.

प्रश्न 5) विज्ञान अध्यापनातील प्रायोगिक पद्धती तिच्या गुण व दोषासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

अध्ययन स्त्रोत संकल्पना स्पष्ट करा. विज्ञान विषयातील कोणतेही चार अध्ययन स्त्रोत स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) आशय विश्लेषणाचे महत्त्व.

ब) विज्ञान विषयाची माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्ट्ये लिहा.

क) विज्ञान शिक्षकाच्या क्षमता लिहा.

ड) चांगल्या प्रयोग शाळेचे निकष लिहा.

Total No. of Questions : 6]

MATHEMATICS

[Max. Marks :80

Q1) Solve the following examples. **[15]**

a) Solve the simultaneous equations

$3x + y = 5$; $2x + 3y = 1$

b) Factorize : $P^2 - 7P - 44$

c) $(x^3 - 64) \div (x - 4)$

d) Solve : $3 \times \{4[85 + 5 - (15 \div 3)] + 2\}$

e) $x \alpha \frac{1}{y}$, If $x = 20$, $y = 5$ then find y if $x = 25$.

OR

Solve the following examples.

a) Solve the equation.

$$\frac{b + (b + 1) + (b + 2)}{4} = 21$$

b) Divide and write the quotient and the remainder $(P^2 + 7P - 5) \div (P + 3)$

c) Convert the ratio 15 : 25 into percentage.

d) The cost of 10 quintals of soyabean is 36,000 Rs. How much will 8 quintals cost?

e) Solve : $\left(\frac{3}{7} - \frac{1}{14}\right) + \left(\frac{2}{21} + \frac{3}{14}\right)$

Q2) Solve any three of the following. **[15]**

a) Prove that : Diagonals of a square are congruent.

b) Draw an equilateral triangle of side 8 cm and draw a incircle of that triangle.

c) A water tank of length 10 m, breadth 6 m and depth 3 m is constructed to store the rainwater in a society. Find the capacity of the water tank.

d) Find the volume of the cylinder if the circumference of the cylinder is 132 cm and height is 25 cm.

e) The marked price of a fan is Rs. 3,000. The shopkeeper gives discount of 12%. Find the discount given by the shopkeeper and the selling price of the fan.

Q3) Solve the following. **[10]**

a) Find 40% of 600

b) Define Natural numbers.

c) Find the value of $4^7 \div 4^5$.

d) Multiply : $-2a \times 5a^3$

e) If $15^2 = 225$ then find $(1.5)^2$.

f) Write the formula to calculate total surface area of cone.

g) Find the median of the observations
59, 75, 68, 70, 74, 75, 80

h) If $6 : 5 = y : 20$ find 'y'

i) $18x + 9 = 27$ find value of x.

j) In ΔPQR, if $\angle P = 70^\circ$, $\angle Q = 60^\circ$ then find $\angle R$.

Q4) Analyse the content of the unit 'polynomials' of class 8 with respect to following points. **[15]**

a) Objectives

b) Teaching points

c) Methods of teaching

d) Learning experiences

e) Evaluation

OR

Explain the difference between syllabus and curriculum. Explain the methods of curriculum construction with its advantages and limitations.

Q5) Explain Inductive - Deductive method of teaching Mathematics. How will you teach the unit 'Laws of Indices by using Inductive - Deductive method'? **[15]**

OR

Which method of teaching will you use for teaching the topic "Graphical presentation of data". How will you use it? Justify the selection of this method.

Q6) Answer in brief. (Any two) **[10]**

a) Explain the importance of Mathematics Laboratory.

b) Enlist qualities of good mathematics teacher

c) Write the objectives and specifications of the unit "Measurement".

d) Write the objectives of teaching Mathematics at secondary level.

Total No. of Questions : 6]

गणित

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) पुढील उदाहरणे सोडवा. **[15]**

अ) एकसामाईक समीकरणे सोडवा :

$3x + y = 5; \quad 2x + 3y = 1$

ब) अवयव पाडा : $P^2 - 7P - 44$

क) $(x^3 - 64) \div (x - 4)$

ड) सोडवा : $3 \times \{4[85 + 5 - (15 \div 3)] + 2\}$

इ) $x \alpha \frac{1}{y}$ जर $x = 20$, तर $y = 5$ जेंव्हा $x = 25$ तेंव्हा y = ?

किंवा

पुढील उदाहरणे सोडवा.

अ) समीकरण सोडवा :

$$\frac{b + (b+1) + (b+2)}{4} = 21$$

ब) भागाकार करा आणि भागाकार व बाकी लिहा.

$(P^2 + 7P - 5) \div (P + 3)$

क) 15 : 25 चे शेकड्यात रूपांतर करा.

ड) 10 क्विंटल सोयाबीनची किंमत 36,000 रू. आहे. तर 8 क्विंटल सोयाबीनची किंमत काढा.

इ) सोडवा : $\left(\frac{3}{7} - \frac{1}{14}\right) + \left(\frac{2}{21} + \frac{3}{14}\right)$

प्रश्न 2) पुढीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. **[15]**

अ) सिद्ध करा : चौरसाचे कर्ण एकरूप असतात.

ब) 8 सेमी बाजू असलेला समभूज त्रिकोण काढून त्याचे अंतर्वर्तुळ काढा.

क) एका वसाहतीमध्ये पावसाचे पाणी जमा करण्यासाठी 10 मी. लांब, 6 मी. रूंद व 3 मी. खोल टाकी बांधण्यात आली आहे. तर त्या पाण्याच्या टाकीची क्षमता काढा.

ड) एका वृत्तचितीचा परीघ 132 सेमी आणि उंची 25 सेमी असेल तर त्या वृत्तचितीचे घनफळ काढा.

इ) एका पंख्याची छापील किंमत 3,000 रू. आहे. जर दुकानदार 12% सूट देतो तर एकूण सूट किती? त्या पंख्याची विक्री किंमत काढा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी सोडवा. **[10]**

अ) 600 चे 40% काढा.

ब) व्याख्या लिहा : नैसर्गिक संख्या

क) $4^7 \div 4^5$ ची किंमत काढा.

ड) गुणाकार करा : $-2a \times 5a^3$

इ) जर $15^2 = 225$ तर $(1.5)^2$ काढा.

फ) शंकूचे एकूण पृष्ठफळ काढण्याचे सूत्र लिहा.

य) पुढील निरीक्षणांची मध्यगा काढा.

59, 75, 68, 70, 74, 75, 80

र) जर $6 : 5 = y : 20$ तर 'y' ची किंमत काढा.

ल) $18x + 9 = 27$ तर x ची किंमत काढा.

व) ΔPQR मध्ये, जर $\angle P = 70^\circ$, $\angle Q = 60^\circ$ तर $\angle R$ काढा.

प्रश्न 4) इयत्ता 8 वी च्या 'बहुपदी' या घटकाचे आशय विश्लेषण पुढील मुद्यांच्या आधारे करा. **[15]**

अ) उद्दिष्ट्ये

ब) अध्यापन मुद्दे

क) अध्यापन पद्धती

ड) अध्ययन अनुभूती

इ) मूल्यमापन

किंवा

अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रम यातील फरक स्पष्ट करा. अभ्यासक्रम रचनेच्या पद्धती तिच्या फायदे व मर्यादा यासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) गणित अध्यापनाची उद्‌गामी–अवगामी पद्धत स्पष्ट करा. तुम्ही उद्‌गामी–अवगामी पद्धतीचा वापर घातांकाचे नियम शिकवितांना कसा कराल? **[15]**

किंवा

''सामग्रीचे आलेख सादरीकरण'' हा पाठ्यांश शिकविण्यासाठी तुम्ही कोणती अध्यापन पद्धती वापराल? कशा प्रकारे या पद्धतीचा अवलंब कराल? तुमच्या अध्यापन पद्धती निवडीचे समर्थन करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) गणित प्रयोगशाळेचे महत्त्व स्पष्ट करा.

ब) चांगल्या गणित शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.

क) ''मापन'' या घटकाची उद्दिष्ट्ये आणि वैशिष्ट्ये लिहा.

ड) माध्यमिक स्तरावर गणित अध्यापनाची उद्दिष्टे लिहा.

Total No. of Questions : 6]

ECONOMICS

[Max. Marks :80

Q1) Explain major challenges before Indian Economy with suitable examples. **[15]**

OR

Explain the following fundamental concepts of Economics. **[15]**

a) Human wants

b) Resources

c) Value and Price

Q2) Answer any three of the following. **[15]**

a) Explain the characteristics of National income.

b) Explain the types of market.

c) Explain the current importance of surplus budgeting.

d) Explain the functions of Entrepreneur.

e) Explain the difference between micro and macro economics.

Q3) A) Choose the correct alternatives and complete the sentences. **[5]**

i) Introduction of _____ removed difficulties of borter.
(Metals, Bank, Money)

ii) According to planning commission on individual in urban area requires_____calories per day.
(2200, 2100, 2400)

iii) The year _____ is described as the year of Great Divide.
(1921, 1947, 1971)

iv) Employment Guarantee scheme was started in the state of _____.
(Karnataka, Maharashtra, Kerala)

v) _____ is a major challenge facing many nations.
(Terrorism, Corruption, Hoarding)

B) Match the Pairs: **[5]**

Group 'A'		Group 'B'	
i)	Demand & price	a)	Substitute goods
ii)	Tea & coffee	b)	Inverse relation
iii)	Inferior goods	c)	Joint demand
iv)	Factors of production	d)	Distribution of Income
v)	Pen & Ink	e)	Indirect demand
		f)	Giffen Goods

Q4) Explain the meaning and importance of a structure of Economics subject. Prepare a structure of economic subject. **[15]**

OR

What are the criteria of a good text book? Evaluate any text book of Economics with the help of these criteria.

Q5) Explain 'problem solving method' on the basis of the following points **[15]**

a) Meaning & nature

b) Teachers Role

c) Merits & demerits

OR

Explain the concept & importance of learning resources. Why technology based learning resources of Economics teaching are important. Explain with suitable examples.

Q6) Answer any two of the following. **[10]**

a) Explain the importance of corelation in Economics.

b) Explain the limitations of lecture method.

c) Write the benefits of field visit to students.

d) Write the objectives of subject economics at secondary stage.

Total No. of Questions : 6]

अर्थशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) भारतीय अर्थव्यवस्थेसमोरील प्रमुख आव्हाने सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

अर्थशास्त्राच्या खालील मूलभूत संकल्पना स्पष्ट करा. **[15]**

अ) मानवी गरजा

ब) स्रोत

क) मूल्य आणि किंमत

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[15]**

अ) राष्ट्रीय उत्पन्नाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ब) बाजाराचे प्रकार स्पष्ट करा.

क) शिलकीच्या अंदाजपत्रकाचे आजच्या काळातील महत्त्व स्पष्ट करा.

ड) संयोजकाची कार्ये स्पष्ट करा.

इ) सूक्ष्म व स्थूल अर्थशास्त्रातील फरक स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) कंसात दिलेल्या पर्यायातील योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. **[5]**

i) वस्तू विनिमयातील अडचणी ..... उदयामुळे दूर झाल्या.

(धातूच्या, बँकांच्या, पैशाच्या)

ii) योजना आयोगाच्या मते शहरी भागातील व्यक्तीस ..... उष्मांकाची दररोज आवश्यकता असते.

(2200, 2100, 2400)

iii) ..... हे वर्ष महाविभाजनाचे वर्ष म्हणून वर्णन केले जाते.

(1921, 1947, 1971)

iv) रोजगार हमी योजनेची सुरूवात ..... या राज्यात झाली.

(कर्नाटक, महाराष्ट्र, केरळ)

v) ..... अनेक राष्ट्रांसमोर असलेले मोठे आव्हान आहे.

(दहशतवाद, भ्रष्टाचार, साठेबाजी)

ब) जोड्या जुळवा. [5]

'अ' गट	'ब' गट
i) मागणी व किंमत	अ) पर्यायी वस्तू
ii) चहा व कॉफी	ब) व्यस्त संबंध
iii) कनिष्ठ वस्तू	क) संयुक्त मागणी
iv) उत्पादनाचे घटक	ड) उत्पादनाचे विभाजन
v) पेन व शाई	इ) अप्रत्यक्ष मागणी
	फ) गिफेन वस्तू

प्रश्न 4) अर्थशास्त्र विषयाच्या संरचनेचा अर्थ व महत्त्व स्पष्ट करा. अर्थशास्त्र विषयाची संरचना तयार करा. [15]

किंवा

चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते? या निकषांच्या आधारे कोणत्याही एका अर्थशास्त्राच्या पाठ्यपुस्तकाचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न 5) समस्या निराकरण पद्धतीचे स्पष्टीकरण खालील दिलेल्या मुद्यांना अनुसरून करा. [15]

अ) अर्थ व स्वरूप

ब) शिक्षकाची भूमिका

क) गुण व दोष

किंवा

अध्ययन संसाधनाची संकल्पना व महत्त्व स्पष्ट करा. अर्थशास्त्राच्या अध्यापनात तंत्रज्ञानाधिष्ठित अध्ययन संसाधने महत्त्वाची का आहेत ते सोदाहरण स्पष्ट करा?

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. [10]

अ) अर्थशास्त्रातील समवायाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

ब) व्याख्यान पद्धतीच्या मर्यादा स्पष्ट करा.

क) क्षेत्रभेटीचे विद्यार्थ्यांना होणारे फायदे लिहा.

ड) अर्थशास्त्र विषयाची माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे लिहा.

Total No. of Questions : 6]

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

[Max. Marks :80

Q1) Write the definition of computer. Explain the structure of computer with block diagram. Write information of any three input and any three output devices of computer. **[15]**

OR

Explain the concept of Application software with its types. How will you use MS-powerpoint (presentation software) for effective teaching? Explain with examples.

Q2) Answer the following questions in brief. (Any three) **[15]**

a) What is Network? Explain LAN and WAN.

b) Write educational application of E-mail.

c) Explain in detail morals and ethics of using internet.

d) Explain the concept of World Wide Web (WWW) with its uses.

e) As a ICT teacher how will you manage your computer lab?

Q3) Fill in the blanks with correct option from bracket. **[10]**

a) _____device is a memory device.
(Mouse, Printer, Scanner, Pendrive)

b) _____ is an example of operating system.
(MS-word, Windows, Firefox, Google)

c) Ctrl + Z is used to _____.
(Copy, Paste, Undo, Cut)

d) ICT stands for _____.
(Information Communication Technology, Information Computer Technology, International Computer Technology, International Communication Technology)

e) Statistical process is one of the main feature of _____ application software.
(MS Power Point, MS Excel, MS Word, MS Access)

f) _____ is the full form of FTP.
(First Telephone Protocol, First Transfer Protocol, File Transfer Protocol, Future Telephone Protocol)

g) _____ is an example of Internet browser.
(MS-Word, Google Chrome, Notepad, Google Meet)

h) An email address consists of two parts, separated by _____ symbol.
(Dot(.), At(@), plus(+), dollar($))

i) _____ is an instant messaging app
(Google, Facebook, WhatsApp, Zoom)

j) _____ is the very first page that we see on the opening of a website.
(First page, Webpage, Start page, Home page)

Q4) Explain in details nature, scope and place of ICT at secondary level. **[15]**

OR

Explain need and importance of Textbook analysis. Analyse any one textbook of ICT with the help of following points.

a) Objectives
b) External aspects
c) Internal aspects
d) Learning experiences and evaluation

Q5) Explain Project method of teaching ICT with following points. **[15]**

a) Concept
b) Features
c) Advantages
d) Limitations
e) Educational implications

OR

Explain blended learning approach of ICT with following points.

a) Concept
b) Features
c) Advantages
d) Limitations
e) Educational Implications

Q6) Answer in brief. (Any two) **[10]**

a) Write the difference between curriculum and syllabus
b) Explain any two learning resources of ICT.
c) Write the advantages of Experimental method.
d) Explain the competencies of ICT teacher.

Total No. of Questions : 6]

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) संगणकाची व्याख्या लिहा. संगणकाची संरचना आकृतीसह स्पष्ट करा. संगणकाची कोणतीही तीन अंतर्गमन साधने (Input devices) आणि कोणतेही तीन बहीर्गमन साधने (Output devices) यांची माहिती लिहा. **[15]**

किंवा

ॲप्लिकेशन सॉफ्टवेअरची (Application Software) संकल्पना प्रकारांसह स्पष्ट करा. तुम्ही एम एस पॉवरपॉईंट चा (M S Power Point) वापर प्रभावी अध्यापनासाठी कसा कराल? उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) नेटवर्क म्हणजे काय? LAN आणि WAN स्पष्ट करा.

ब) ई–मेलचे शैक्षणिक उपयोजन लिहा.

क) आंतरजाल वापराची नीतितत्त्वे सविस्तर स्पष्ट करा.

ड) World Wide Web (WWW) ची संकल्पना त्याच्या उपयोगासह स्पष्ट करा.

इ) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान शिक्षक म्हणून संगणक प्रयोगशाळेचे व्यवस्थापन कसे कराल?

प्रश्न 3) कंसात दिलेल्या पर्यायातील योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. **[10]**

अ) ..... हे साधन स्मृती साधन म्हणून ओळखले जाते.
(माऊस, प्रिंटर, स्कॅनर, पेनड्राईव्ह)

ब) ..... हे ऑपरेटींग सिस्टीम चे (Operating System) उदाहरण आहे.
(एम.एस.वर्ड, विंडोज, फायर फॉक्स, गुगल)

क) Ctrl + Z चा वापर ..... करण्यासाठी होतो.
(Copy, Paste, Undo, Cut)

ड) आय.सी.टी. (ICT) म्हणजे .....
(माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान, माहिती संगणक तंत्रज्ञान, आंतरराष्ट्रीय संगणक तंत्रज्ञान, आंतरराष्ट्रीय संप्रेषण तंत्रज्ञान)

इ) संख्याशास्त्रीय प्रक्रिया हे ..... ॲप्लिकेशन सॉफ्टवेअरचे महत्त्वाचे वैशिष्ट्य आहे.
(एम.एस.पॉवर पॉईंट, एम.एस.एक्सेल, एम.एस.वर्ड, एम.एस. ॲक्सेस)

फ) FTP चे विस्तारीत स्वरूप ..... आहे.
(First Telephone Protocol, First Transfer Protocol, File Transfer Protocol, Future Telephone Protocol)

य) इंटरनेट ब्राऊझरचे ..... हे एक उदाहरण आहे.
(एम.एस.वर्ड, गुगल क्रोम, नोट पॅड, गुगल मीट)

र) ई–मेलच्या पत्त्याचे (email address) दोन भाग ..... चिन्हाने विभाजित केले जातात.
(डॉट (.), ॲट (@), प्लस (+), डॉलर ($))

ल) ..... हे इंस्टंट मेसेजिंग ॲप आहे.
(गुगल, फेसबुक, व्हाटस्ॲप, झूम)

व) कोणतीही वेबसाईट उघडल्यानंतर सर्वात प्रथम ..... हे पान (Page) दिसते.
(फर्स्ट पेज, वेब पेज, स्टार्ट पेज, होम पेज)

प्रश्न 4) माध्यमिक स्तरावरील माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाचे स्वरूप, व्याप्ती आणि स्थान विस्तृतपणे स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाचे गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा. माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या एका पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण पुढील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) उद्दिष्टे

ब) बाह्य घटक

क) अंतर्गत घटक

ड) अध्ययन अनुभव आणि मूल्यमापन

प्रश्न 5) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान अध्यापनाची प्रकल्प अध्यापन पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) संकल्पना

ब) वैशिष्ट्ये

क) फायदे

ड) मर्यादा

इ) शैक्षणिक उपयोजन

किंवा

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाचा संमिश्र अध्ययन हा उपागम खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना

ब) वैशिष्ट्ये

क) फायदे

ड) मर्यादा

इ) शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रम यातील फरक लिहा.

ब) माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयातील कोणतेही दोन अध्ययन स्रोत स्पष्ट करा.

क) प्रायोगिक पद्धतीचे फायदे लिहा.

ड) माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषय शिक्षकाच्या क्षमता थोडक्यात स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

GERMAN

[Max. Marks :80

Q.1. Heutzutage gibt es viel Lernmaterial im Internet. Wie kannst du diese Material im DaF Unterricht verwenden? Was sind die Vorteile dafür? **(15)**

Oder

Q.1. Welche Wechselpräposition gibt es in der deutschen Sprache? Erkläre mit Beispielen. **(15)**

Q .2. Answer the following (Any three) **(15)**

1. Schreibe eine Email über dein Land. Die folgenden Punkte helfen dir. Die Lage, Bundesländer, Hauptstadt, Leute, Kultur, Vielfältigkeiten, Sehenswürdigkeiten usw.
2. Bescchreibe dein Lieblingsfest. Anhalspunkte – Welches Fest, wann feierst du das?, Gebräuche und Sitten, Essen/Trinken.
3. Ein von deinen Freunden hat bald Geburtstag. Du und dein Freund / deine Freundin wollen ihm etwas Interessantes schenken.Schreibe einen Dialog.
4. Schreibe einen Aufsatz über deine letzte Reise. Anhaltspunkte – Wann? Wohin? Wie? Was gemacht? Einkaufen?
5. Du hast ein neues Haus gekauft und möchtest eine Einweihungsparty feiern. Schreibe eine Einladungsmail an deinen Freund / deine Freundin. Anhaltspunkte – Wann? Adresse, jemanden mitbringen

Q.3. Grammar **(10)**

1. Many children are afraid of dogs. (Translate into German)
2. Wie geht es _____ , Renate und Doris? (Fill up the Personal pronoun)
3. Fliegt er morgen in den Urlaub? Ich weiß es nicht. (Join the sentences)
4. Monika ist ein intelligent____ Mädchen. In der Schule bekommt sie immer gut___ Noten. (Fill up the adjective ending)
5. Die Lampe hängt _____ d____ Schreibtisch. (Fill up the preposition and article)

6. Die Gäste schenken den Kindern viele Bücher. (Change the sentence into present perfect tense)
7. Roland fährt immer mit der U-Bahn. (Change the sentence into simple past tense)
8. Das Baby ist neun Monate alt. Es _____ noch nicht sprechen. (Fill up the modal auxilliary verb)
9. Write two suitable verbs. Kleider - _____, _____
10. Find odd man out.
    a. Früchte, Teller, Gabel, Gläsֵser
    b. Bett, Kommode, Dusche, Regal

Q.4. Learning German as a foreign language is getting importance day by day in the modern world. Do you agree with this statement? Explain with reasons. Explain the relationship of German with other school subjects. **(15)**

OR

Explain direct method and translation method of teaching German with the help of following points. **(15)**

- Concept
- Merits
- Limitations
- Role of a teacher

Q.5. Explain the various traditional and modern teaching aids of learning German with their importance. What are the challeges faced by a teacher in a German class.

OR

Explain web based learning resources. How can you use these resources with reference to reading, writing, listening and speaking skills of German? **(15)**

Q.6. Write short notes (any two): **(10)**

1. Similarities and differences in Indian and German culture
2. Language laboratory
3. Place of German in secondary and higher secondary curriculum
4. Skills and competencies of a German Teacher.

Total No. of Questions : 6]

FRENCH

[Max. Marks :80

Q.1 Quels sont les temps simples qu'on apprend jusqu'à la classe XII? Expliquez la formation et l'emploi à l'aide des exemples. (1 exemple par temps). **(15)**

OU

Que comprenez-vous par l'adjectif qualificatif et quelle est sa place par rapport au nom. Expliquez la formation des adjectifs féminins en français. **(15)**

Q.2. Répondez aux questions suivantes en 150-175 mots (3 au choix): **(15)**

1. Quelles sont les menaces les plus graves à la terre ? Que feriez-vous pour résoudre ces menaces ?

2. Quels gadgets les étudiants indiens utilisent-ils de nos jours?

3. Écrivez une lettre à un(e) ami(e) français(e), lui décrivant votre famille. Utilisez les pronoms relatifs.

4. Write a letter to a French friend to describe an Indian festival.

5. Écrivez un dialogue avec un(e) ami(e) français(e). Vous parlez des différences entre la cuisine française et la cuisine indienne.

Q.3. Faites selon les consignes **(10)**

1. Mettez au féminin :

   Mon cousin travaille avec un directeur marocain.

2. Remplacez le nom par le pronom qui convient :

   Nous avons cisité le quartier de Montmartre hier.

3. Donnez l'adverbe du mot souligné :

   Le group indien a été accueilli <u>avec chaleur</u>.

4. Mettez le verbe entre parenthèses au temps qui convient :

   Quand j'étais jeune, nous (marcher) tout le temps.

5. Complétez avec un pronom relatif qui convient :

Visitez les vignobles _____ vous goûterez les meilleurs vins.

6. Complétez avec tout, toute, tous, toutes :

Les garçons et les filles, _____ sont venus de bonne heure.

7. Mettez le verbe entre parenthèses au temps indiqué :

Si vous partez de bonne heure, vous (avoir – futur) de bonnes places.

8. Complétez avec quel, quelle, quels, quelles :

_____ sont les grands ports indiens sur la mer Arabe ?

9. Remplacez les mots soulignés avec le pronom possessif qui convient :

As-tu un stylo ? J'ai perdu mon stylo.

10. Complétez avec l'adjectif démonstratif qui convient :

Combien coûtent _____ chaussures ?

Q.4. What is the place of literature in learning French as a foreign language . **(15)**

OR

Explain the grammar-translation method of teaching French as a foreign language. Explain it's characteristics, advantages and disadvantages with the help of pertinent examples. **(15)**

Q.5. What is the use of authentic documents in FFL? **(15)**

OR

What are the characteristics of a good French text-book of FFL? **(15)**

Q.6. Write short notes (any two): **(10)**

1. Place of French at HSC level in Maharashtra.

2. Concept of Francophony.

3. Importance of teaching phonetics in teaching French.

4. Uses of the play-way method in teaching French.

x x x

Total No. of Questions : 6]

ENGLISH VERSION

FRENCH

[Max. Marks :80

Q.1. Which are the simple tenses that one learns in French till std XII ? Explain the formation and use with examples. (1 example per tense). **(15)**

OR

What do you understand by qualificative adjectives? What is its place with respect to the noun. Explain the formation of feminine adjectives in French. **(15)**

Q.2. Answer the following question in150-175 words (any 3): **(15)**

1. Which are the most serious threats to the the Earth ? What would you do to resolve these problems?

2. Which gadgets do Indian students use ?

3. Write a letter to your French friend to describe your family. For this, use the relative pronouns.

4. Write a letter to a French friend to describe an Indian festival.

5. Write a dialogue with a French friend. You are discussing the differences between Indian food and French Food.

Q.3. Faites selon les consignes **(10)**

1. Mettez au féminin :

Mon cousin travaille avec un directeur marocain.

2. Remplacez le nom par le pronom qui convient :

Nous avons visité le quartier de Montmartre hier.

3. Donnez l'adverbe du mot souligné :

Le group indien a été accueilli avec <u>chaleur</u>.

4. Mettez le verbe entre parenthèses au temps qui convient :

Quand j'étais jeune, nous (marcher) tout le temps.

5. Complétez avec un pronom relatif qui convient :

Visitez les vignobles _____ vous goûterez de meilleurs vins.

6. Complétez avec tout, toute, tous, toutes :

Les garçons et les filles, _____ sont venus de bonne heure.

7. Mettez le verbe entre parenthèses au temps indiqué :

Si vous partez de bonne heure, vous (avoir – futur) de bonnes places.

8. Complétez avec quel, quelle, quels, quelles :

_____ sont les grands ports indiens sur la mer Arabe ?

9. Remplacez les mots soulignés avec le pronom possessif qui convient :

As-tu un stylo ? J'ai perdu mon stylo.

10. Complétez avec l'adjectif démonstratif qui convient :

Combien coûtent _____ chaussures ?

Q.4. What is the place of literature in learning French as a foreign language . **(15)**

OR

Explain the grammar-translation method of teaching French as a foreign language. Explain it's characteristics, advantages and disadvantages with the help of pertinent examples. **(15)**

Q.5. What is the use of authentic documents in FFL? **(15)**

OR

What are the characteristics of a good French text-book of FFL? **(15)**

Q.6. Write short notes (any two): **(10)**

1. Place of French at HSC level in Maharashtra.
2. Concept of Francophony.
3. Importance of teaching phonetics in teaching French.
4. Uses of the play-way method in teaching French.

Total No. of Questions : 6]

JAPANESE

[Max. Marks :80

問題１A.　次の中から１つ選んで300字で書きなさい。　（10Marks）

1. 母　　2. 父

問題１B.　手紙を書く　（5Marks）

私は日本の友達に会います。彼がいつ、どこでアメリカに行くかを告げる手紙。

OR

問題１A.　次の中から１つ選んで記入してください。　（10Marks）

1. 毎年恒例の日　　2. 体育の日

問題１B.　次の手紙を書いてください。　（05 Marks）

休暇については手紙でお知らせください。

問題２A. つぎの　しつもんにこたえなさい。（ANY3）　（１5 Marks）

1. 日本のしんかんせんについてともだちとの　かいわを　つくってください。
2. 下の　えを　みて、せつめい　しなさい。

3. つぎの　にほんごの　ぶんを　えいごに　しなさい。

インドの外国語の中で、インドの日本語クラスは最も人気のあるものの 1 つです。範囲は計り知れません。旅行および観光セクター、輸出業者、商取引、企業、産業施設、大使館、および語学専門家の外交使節団に機会があります。

4.つぎの えいごの 文を 日本語に なおしなさい。.

1. I love Japanese language.
2. There are some similarities in English and Japanese languages.
3. Japanese is spoken as a native language by about 128 million people.
4. The Japanese writing system combines Chinese characters, known as kanji.
5. Japan is known for everything from onsen hot prings and kabuki baths .

5.　あなたのしゅみについてかきなさい。

問題 3 ：空欄を埋める　(10 marks)

1) ソニー: ___.
マイケル氏: ようこそ。

1. いらない
2.いただきます
3.おめでとう
4. ありがとう

2) 私の好きな鳥は____です。

1.うさぎ
2. オクラ
3. スイカ
4.孔雀

3) 明後日は……

1.今日
2.明日
3.昨日
4. A、B、C

4) インドの___にあるカシミールは寒い場所です。

1.東
2.西
3.南
4.北

5.寺田：今日は日曜日です。昨日は何の日？
山川氏：……だった。
1. 月曜日
2. 土曜日
3.水曜日。
4.金曜日。

6. あさひは午前 9 時 30 分にクラスに来て、
彼は今日 30 分遅れて来た。
朝日先生は今日何時に授業に来なければなりませんでしたか。

1. 8:50
2. 9:00
3. 9:10
4. 9:20

7. ンゴとオレンジは.....

1. 花
2.野菜
3. フルーツ
4.これらのどれも

8. バラが一番好き……

1. 花
2.野菜
3. フルーツ
4.これらのどれも

9）みかんが　やっつと　りんごが　むっつ　あります。
　　ぜんぶで　_____です。

1.　じゅういち
2.　じゅう
3.　ななつ
4.　じゅうよん

10.信濃は日本の有名な……です。
1.湖
2. 海
3.川
4.これらのどれも

Q.4 Explain Nature and place of Japanese subject in school curriculum. Write down the correlation of subject 'Japanese' with other school subjects with suitable examples. 15

OR

Q4. Write down the importance of 'Japanese' as a foreign language. What are the qualities and competencies of Japanese teacher for teaching Japanese as subject? 15

Q.5 Explain 'Communicative Approach' of Japanese with reference to the following points: a. Concept, b. Features, c. Merits, d. Limitations, e. Role of a teacher 15

OR

Q.5 Write down the concept, need and importance of learning resources. How will you use any two learning resources in your daily teaching for 'Japanese' subject. 15

Q 6. Write Short Notes (Any 2) **10**

a) Language Laboratory

b) Basic skills of Japanese Language .

c) Explain one method of teaching grammar of 'Japanese' language.

d) Steps of teaching a prose of Japanese lesson.

x x x

Total No. of Questions : 6]

PHYSICS

[Max. Marks : 80

Q1) a) Define scalars & vectors with examples? Explain types of vectors - zero, negative and positive with examples. **[8]**

b) What is 'Latent heat'. Explain the three types of Latent heat. **[7]**

OR

a) Explain the concept of Electromagnetic force with suitable example. Write its characteristics. **[8]**

b) Distinguish Elastic and Inelastic collision with suitable example. **[7]**

Q2) Answer the following questions (Any three) **[15]**

a) What are centripetal and centrifugal forces write their suitable examples.

b) Derive the expression for Biot-savart's Law.

c) What are longitudinal waves? State their characteristics.

d) Explain the characteristics of musical sound.

e) Write a short note on Dispersion of Light.

Q3) Choose the correct alternative and rewrite the answer. **[10]**

a) Retardation means _____ acceleration.

i) Negative ii) Positive

iii) Zero iv) Constant

b) The value of _____ determines strength or Loudness of sound.

i) Frequency ii) Wavelength

iii) Period iv) Amplitude

c) _____ law is called as law of Inertia.

i) Newtons first law of motion

ii) Newtons second law of motion

iii) Newtons third law of motion

iv) Law of Gravitation

d) The magnetic lines of force inside the solenoid are _____ to each other.

i) Straight ii) Perpendicular

iii) Parallel iv) Circular

e) Work done by the force is said to be positive when _____.

i) the displacement is in the direction of the force

ii) the displacement is opposite in the direction of the force

iii) the displacement is perpendicular to the direction of the force

iv) the displacement is parallel to the direction of the force

f) 1 Horse power = _____ watt

i) 764 ii) 746

iii) 740 iv) 760

g) SONAR is a acronym for -

i) Sound and Ranging

ii) Sound Navigation and Reflecting

iii) Sound Navigation and Receiving

iv) Sound Navigation and Ranging

h) The tendency of a body to resist change in a state of rest or state of motion is called _____.

i) Speed ii) Velocity

iii) Inertia iv) Momentum

i) In thermometer the most commonly used liquids are Mercury and _____.

i) Water ii) Liquid gas

iii) Vapour iv) Alcohol

j) The shortest distance between initial and final points of movement of the body is called _____.

i) Speed ii) Displacement

iii) Velocity iv) Motion

Q4) Explain Nature, scope and Importance of physics subject at higher secondary level. **[15]**

OR

Explain the steps of content analysis in physics subject with suitable example.

Q5) Explain Demonstration method of teaching physics with the help of following points. **[15]**

a) Meaning

b) Criteria of good demonstration

c) Merits

d) Demerits

e) Role of teacher

OR

Explain the 5 E Model of Teaching Physics with respect to following points.

a) Concept

b) Phases

c) Examples

d) Merits

e) Limitations

Q6) Write notes on (Any two) **[10]**

a) Merits & Demerits of Project Method.

b) Explain in short Learning resources in Physics.

c) Importance of Physics textbook for students & teacher.

d) Competencies of Physics teacher.

Total No. of Questions : 6]

भौतिकशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) अदिश आणि सदिश राशी संकल्पना उदाहरणासह लिहा. सदिश राशीचे प्रकार–शून्य, ऋण आणि धन उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[8]**

ब) सुप्त उष्णता म्हणजे काय? सुप्त उष्णतेचे तीन प्रकार स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) विद्युतचुंबकीय बलाची संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा. विद्युतचुंबकीय बलाची वैशिष्ट्ये लिहा. **[8]**

ब) लवचिक आणि अलवचिक टक्कर (collision) यातील फरक योग्य उदाहरणासह लिहा. **[7]**

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणत्याही तीन) **[15]**

अ) अभिकेंद्री बल आणि अपकेंद्री बल म्हणजे काय? त्यांची योग्य उदाहरणे लिहा.

ब) 'बायोट–सवर्ट' नियमाची पदावली (expression) मिळवा.

क) अनुतरंग (Longitudinal wave) म्हणजे काय? त्यांची वैशिष्ट्ये लिहा.

ड) 'संगीत ध्वनी' (Musical sound) ची वैशिष्ट्ये लिहा.

इ) टीप लिहा – 'प्रकाशाचे प्रसारण'.

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडा आणि उत्तर पूर्ण वाक्यात लिहा. **[10]**

अ) मंदन म्हणजे ..... त्वरण.

i) ऋण ii) धन

iii) शून्य iv) स्थिर

ब) ध्वनीची तीव्रता किंवा मोठेपणा ..... च्या मूल्यावरून ठरते.

i) वारंवारिता ii) तरंगलांबी

iii) तरंगकाल iv) आयाम

क) ..... नियमाला जड़त्वाचा नियम असे देखील म्हटले जाते.

i) न्यूटनचा गतीविषयक पहिला नियम

ii) न्यूटनचा गतीविषयक दूसरा नियम

iii) न्यूटनचा गतीविषयक तिसरा नियम

iv) गुरूत्वाकर्षणाचा नियम

ड) नालकुंतलातील चुंबकीय बलरेषा एकमेंकाना ..... स्वरूपात असतात.

i) सरळ रेषीय ii) लंबरेषा

iii) समांतर रेषांच्या iv) वर्तुळाकार

इ) बलामुळे घडणारे कार्य धन असते, जेंव्हा .....

i) बलाची व विस्थापनाची दिशा एकच असते

ii) बलाची व विस्थापनाची दिशा एकमेकांच्या विरूद्ध असते

iii) बल व विस्थापन एकमेकांना लंबरूप असतात

iv) बल व विस्थापन एकमेकांशी समांतर असतात

फ) 1 अश्व शक्ति = ... वॅट.

i) 764 ii) 746

iii) 740 iv) 760

य) SONAR याचे लघुरूप .....

i) Sound and Ranging

ii) Sound Navigation and Reflecting

iii) Sound Navigation and Receiving

iv) Sound Navigation and Ranging

र) वस्तूची स्थिर अथवा गतिमान अवस्थेतील बदलाला विरोध करण्याची प्रवृत्ती म्हणजेच ..... होय.

i) चाल ii) वेग

iii) जड़त्व iv) संवेग

ल) पारा आणि ..... हे सर्वसाधारणपणे तापमापकामध्ये वापरले जाणारे द्रवपदार्थ आहेत.

i) पाणी ii) द्रवरूप वायू

iii) बाष्प iv) अल्कोहोल

व) वस्तूच्या गतिमानतेच्या आरंभ व अंतिम बिंदूतील सर्वात कमी अंतर म्हणजे ..... होय.

i) चाल ii) विस्थापन

iii) वेग iv) गती

प्रश्न 4) उच्च माध्यमिक स्तरावरील भौतिकशास्त्र विषयाचे स्वरूप, व्याप्ती आणि महत्त्व स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

भौतिकशास्त्र विषयातील आशय विश्लेषणाच्या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) भौतिकशास्त्र अध्यापनाची दिग्दर्शन पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) अर्थ

ब) चांगल्या दिग्दर्शनाचे निकष

क) गुण

ड) दोष

इ) शिक्षकाची भूमिका

किंवा

भौतिकशास्त्र अध्यापनाची 5E अध्ययन प्रतिमान खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना

ब) टप्पे

क) उदाहरण

ड) गुण

इ) मर्यादा

प्रश्न 6) टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन) **[10]**

अ) प्रकल्प पद्धतीच्या गुण आणि मर्यादा.

ब) भौतिकशास्त्र विषयाचे अध्ययन स्त्रोत थोडक्यात स्पष्ट करा.

क) भौतिकशास्त्र पाठ्यपुस्तकाचे विद्यार्थी आणि शिक्षकांसाठीचे महत्त्व.

ड) भौतिकशास्त्र विषय शिक्षकाकडून अपेक्षित क्षमता.

Total No. of Questions : 6]

CHEMISTRY

[Max. Marks :80

Q1) a) Write the structure and general properties of alkynes. **[5]**

b) Write the physical and chemical properties of ether. **[5]**

c) Write the physical and chemical properties of 'd' block elements. **[5]**

OR

a) Write the structure and general properties of alkanes. **[5]**

b) Write the physical and chemical properties of 'f' block elements. **[5]**

c) Write any two uses each of alkanes, alkenes and alkynes. **[5]**

Q2) Explain the following. (Any three) **[15]**

a) Compare physical properties of solid, liquid and gaseous state with suitable example.

b) Which are the various chemicals used in food. Explain in brief with suitable examples.

c) Differentiate between soaps and detergents.

d) Explain in brief 'Hydrogen Bonding'.

e) State the uses of chemistry in everyday life.

Q3) A) Select the appropriate answer and rewrite the statement. **[5]**

i) Dehydration of alcohol, is an example of _____ reaction.

a) Addition b) Elimination

c) Substitution d) Redox

ii) Ether can be used as a _____.

a) general anaesthetic b) refrigerant

c) perfume d) above all

iii) Graphite is _____.

a) harder than diamond

b) used as lubricant

c) oil like substance

d) an amorphous allotropic form of carbon

iv) What is the insoluble part remaining on the filter paper called as _____?

a) filtrate b) residue

c) precipitate d) soluble

v) The word 'colligative' is derived from _____ word.

a) Spanish b) Italian

c) British d) Greek

B) Match the following : **[5]**

A		B	
i)	Phenolpthalein	a)	C_7H_{14}
ii)	Washing soda	b)	Synthetic indicator
iii)	Heptane	c)	Oxidizing agent
iv)	Potassium dichromate	d)	C_7H_{16}
v)	Nobel gas	e)	Kr
		f)	Na_2CO_3
		g)	Cu

Q4) Explain the scope and importance of chemistry at higher secondary level with suitable examples. Distinguish between curriculum and syllabus. **[15]**

OR

Explain the importance of content Analysis of chemistry textbook. Explain the correlation of chemistry with Drawing and Geography, with suitable examples.

Q5) Explain the concept and meaning of Learning Resources. Explain any three types of learning resources with suitable examples, in chemistry. **[15]**

OR

Explain in brief Methods of teaching; chemistry subject. Explain Laboratory method of teaching chemistry with the help of following points :

a) Steps
b) Role of teacher
c) Merits
d) Limitations

Q6) Write short notes on: (Any two) **[10]**

a) Explain the concept of 5E Learning model.
b) Explain any five competencies of chemistry teacher.
c) Explain the need and importance of Textbook analysis.
d) Explain the ideal layout of chemistry laboratory.

Total No. of Questions : 6]

रसायनशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) अल्काईनची (Alkyne) संरचना आणि सामान्य गुणधर्म लिहा. **[5]**

ब) इथर चे भौतिक आणि रासायनिक गुणधर्म लिहा. **[5]**

क) 'डी' खंड मूलद्रव्यांचे भौतिक आणि रासायनिक गुणधर्म लिहा. **[5]**

किंवा

अ) अल्केनची (Alkane) संरचना आणि सामान्य गुणधर्म लिहा. **[5]**

ब) 'फ' खंड मूलद्रव्यांचे भौतिक आणि रासायनिक गुणधर्म लिहा. **[5]**

क) अल्केन (Alkane), अल्किन (alkene), अल्काईन (alkyne) चे प्रत्येकी दोन उपयोग लिहा. **[5]**

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) स्थायू, द्रव आणि वायू अवस्थेच्या भौतिक गुणधर्माची सोदाहरण तुलना करा.

ब) खाद्य पदार्थात कोणत्या विविध रसायनांचा उपयोग केला जातो? योग्य उदाहरणे देऊन स्पष्ट करा.

क) साबण आणि अपमार्जकांमधील फरक लिहा.

ड) 'हायड्रोजन बंधावर' विस्तृत टिप लिहा.

इ) दैनंदिन जीवनातील रसायनशास्त्राचे उपयोग लिहा.

प्रश्न 3) अ) खालील पर्यायाची योग्य निवड करून विधान पुन्हा लिहा. **[5]**

i) अल्कोहोलचे निर्जलीकरण, ही ..... प्रकारची अभिक्रिया आहे.

अ) संयोग ब) इलीमिनेशन

क) विस्थापन ड) क्षपण

ii) इथर चा ..... म्हणून उपयोग करतात.

अ) सामान्य भूल देणे ब) शीतकारक

क) सुगंधी द्रव्य (परफ्यूम) ड) वरील सर्व

iii) ग्राफाईट ..... आहे.

अ) हिऱ्यापेक्षा कठिण ब) वंगण म्हणून वापरले जाते

क) तेलासारखा पदार्थ ड) कार्बनचे अनाकार ॲलोट्रॉपिक स्वरूप

iv) फिल्टर पेपरवर उरलेल्या अविद्राव्य भागाला ..... म्हणतात.

अ) गाळ ब) अवशेष

क) अवक्षेपण ड) विद्राव्य

v) 'Colligative' हा शब्द ..... पासून तयार झाला आहे.

अ) स्पॅनिश ब) इटालियन

क) ब्रिटिश ड) ग्रीक

ब) जोड्या लावा. **[5]**

अ	ब
i) फिनॉलफ्थॅलिन	अ) C_7H_{14}
ii) धुण्याचा सोडा	ब) नैसर्गिक निर्देशक
iii) हेप्टेन	क) ऑक्सीडायझिंग एजंट
iv) पोटॅशिअम डायक्रोमेट	ड) C_7H_{16}
v) नोबेल वायू	इ) Kr
	फ) Na_2CO_3
	य) Cu

प्रश्न 4) उच्च माध्यमिक स्तरावरील रसायनशास्त्र विषयाची व्याप्ती व महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा. अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रमामधील फरक लिहा. **[15]**

किंवा

रसायनशास्त्र पाठ्यपुस्तकाच्या आशय विश्लेषणाचे महत्त्व स्पष्ट करा. रसायनशास्त्र विषयाचा चित्रकला आणि भूगोल विषयांशी असणारा समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) अध्ययन स्त्रोत ही संकल्पना व अर्थ स्पष्ट करा. रसायनशास्त्राच्या अध्ययन स्त्रोताचे कोणतेही तीन प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

रसायनशास्त्र विषयाच्या अध्यापन पद्धती थोडक्यात स्पष्ट करा. रसायनशास्त्र शिकवण्याच्या प्रयोगशाळा पद्धतीचे खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्टीकरण करा.

अ) पायऱ्या
ब) शिक्षकाची भूमिका
क) फायदे
ड) मर्यादा

प्रश्न 6) टीपा लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) 5-E अध्ययन प्रतिमान संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) रसायनशास्त्र शिक्षकाच्या कोणत्याही 5 क्षमता स्पष्ट करा.
क) पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाची गरज व महत्त्व स्पष्ट करा.
ड) आदर्श रसायनशास्त्र प्रयोगशाळेचा आराखडा स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

BIOLOGY

[Max. Marks :80

Q1) a) Differentiate between Gymnosperms and Angiosperms. **[5]**

b) Write the salient features of chordates up to class level. **[5]**

c) Draw and explain briefly the circulatory systems in humans. **[5]**

OR

a) Discuss the role of microbes in human welfare. **[5]**

b) Write salient features of Bryophytes. **[5]**

c) Draw and explain briefly the human respiratory system. **[5]**

Q2) Answer in short (Any three) : **[15]**

a) What are different ways of spreading communicable diseases? Explain briefly symptoms and mode of transmission of any one communicable disease.

b) Explain the role of human Genome project.

c) Explain the role of Biotechnology in agriculture.

d) How food production can be enhanced.

e) Explain briefly the term ecosystem. Explain briefly the factors of ecosystem.

Q3) Rewrite the sentences using appropriate option **[10]**

a) Ribosomes are the site of

i) Respiration ii) Photosynthesis

iii) Protein synthesis iv) Lipid synthesis

b) Penicillin, the first antibiotic is produced by.

i) Bacteria ii) Virus

iii) Fungus iv) Algae

c) Which organ is responsible for filtering blood and removing waste product?

i) Liver ii) Kidneys

iii) Lungs iv) Stomach

d) What is the term for the symbiotic association between fungi and the roots of a plant?

i) Rhizome ii) Mycorrhiza

iii) Endophyte iv) Lichen

e) The presence of vascular tissue for the transport of water and nutrients is a feature of

i) Only angiosperms and gymnosperms

ii) All plants including bryophytes

iii) Gymnosperms

iv) Angiosperms, gymnosperms and Pteridophytes

f) Which of the following is a degenerative disease of the central nervous system characterized by tremors and stiffness?

i) Alzheimer's disease

ii) Parkinson's disease

iii) Multiple sclerosis

iv) Amyotrophic Lateral Sclerosis (ALS)

g) What is the primary measure of biodiversity within a given ecosystem?

i) Species richness ii) Genetic diversity

iii) Ecosystem stability iv) Habitat complexity

h) Which enzyme is responsible for catalyzing the process of DNA recombination?

i) DNA polymerase ii) DNA Ligase

iii) Rec A recombinase iv) RNA polymerase

i) Level of the food pyramid with the greatest biomass in a terrestrial ecosystem

i) Primary producers ii) Primary consumers

iii) Secondary consumers iv) Tertiary consumers

j) Which of the following is an example of a primary food processing technique?

i) Baking bread

ii) Canning fruits and vegetables

iii) Cooking pasta

iv) Grilling steak

Q4) What is biology? Explain importance of Biology at secondary and higher secondary level. Explain concept of correlation with reference to correlation of Biology with chemistry and ICT. **[15]**

OR

What is difference between textbook analysis and content analysis of Biology. Explain importance of textbook.

Q5) State briefly the different methods of teaching Biology. Explain project method of teaching biology on the basis of following points. **[15]**

a) Nature

b) Procedure

c) Merits

d) Limitations

OR

What is meant by Learning Resources? Explain any five types of learning resources for biology with suitable examples.

Q6) Answer in short (Any two) **[10]**

a) Distinguish between curriculum and syllabus.

b) Explain any five competencies of biology teacher.

c) What are phases of Biological science Inquiry model.

d) Explain objectives of biology at secondary level.

Total No. of Questions : 6]

जीवशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) आवृत्तबीजी आणि अनावृत्तबीजी यातील फरक स्पष्ट करा. **[5]**

ब) पृष्ठवंशीय संघाची वैशिष्ट्ये लिहा. **[5]**

क) मानवी रक्ताभिसरण संस्था आकृतीसह थोडक्यात स्पष्ट करा. **[5]**

किंवा

अ) मानवी कल्याणात सूक्ष्म जीवांच्या भूमिकेची चर्चा करा. **[5]**

ब) ब्रायोफायटाची वैशिष्ट्ये लिहा. **[5]**

क) मानवी श्वसनसंस्था आकृतीसह थोडक्यात स्पष्ट करा. **[5]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) संसर्गजन्य रोग प्रसारणाचे विविध मार्ग कोणते? कोणत्याही एका संसर्गजन्य रोगाची लक्षणे आणि प्रसारणाचे मार्ग थोडक्यात स्पष्ट करा.

ब) मानवी जीनोम प्रकल्पाची भूमिका स्पष्ट करा.

क) शेतीमधील जैवतंत्रज्ञानाची भूमिका स्पष्ट करा.

ड) अन्न उत्पादन कसे वाढविता येईल?

इ) परिसंस्थेची संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा. परिसंस्थेचे घटक थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडून विधाने पुन्हा लिहा. **[10]**

अ) रायबोझोम्स हे ..... चे स्थान आहे.

i) श्वसन ii) प्रकाश संश्लेषण

iii) प्रथिने संश्लेषण iv) लिपिड संश्लेषण

ब) प्रथम प्रतिजैविक पेनिसिलिन हे ..... द्वारे तयार/निर्माण होते.

i) जीवाणू ii) विषाणू

iii) कवक (बुरशी) iv) शैवाल

क) कोणता अवयव रक्त फिल्टर करण्यासाठी आणि टाकाऊ पदार्थ काढून टाकण्यासाठी जबाबदार आहे?

i) यकृत ii) मूत्रपिंड

iii) फुप्फुसे iv) जठर

ड) कवक (बुरशी) आणि वनस्पतींची मुळे यांच्यातील सहजीवी संबंधाला काय म्हणतात?

i) रायझोम ii) मायकोरायझा

iii) एन्डोफाईट iv) लायकेन (शैलज)

इ) पाणी आणि पोषण द्रव्यांच्या वहनासाठी संवहनी ऊतींची उपस्थित हे ..... चे वैशिष्ट्य आहे.

i) फक्त आवृत्तबीजी आणि अनावृत्तबीजी

ii) ब्रायोफायटा समवेत सर्व वनस्पती

iii) अनावृत्तबीजी

iv) आवृत्तबीजी, अनावृत्तबीजी आणि टेरिडोफाईटस्

फ) हादरे आणि ताठरपणा ही वैशिष्ट्ये असणाऱ्या मध्यवर्ती मज्जासंस्थेचा अनुवंशिक आजार कोणता?

i) अल्झायमर

ii) पारकिन्सन्स रोग

iii) एकाधिक (Multiple) स्क्लेरोसिस

iv) अमायोट्रॉफिक लॅटरल स्क्लेरोसिस (Amyotrophic Lateral Sclerosis (ALS))

य) दिलेल्या परिसंस्थेत जैवविविधतेचे प्राथमिक माप कोणते?

i) प्रजातीची समृद्धता ii) अनुवंशीक विविधता

iii) परिसंस्थेची स्थिरता iv) निवासस्थानाची जटिलता

र) डी.एन.ए. पुनर्संयोजन प्रक्रिया उत्प्रेरित करण्यासाठी कोणता एन्झाइम (Enzyme) जबाबदार आहे?

i) डी.एन.ए. पॉलिमरेझ

ii) डी.एन.ए. लायगेझ

iii) रेक A रिकॉम्बीनेझ (Rec A recombinase)

iv) आर.एन.ए.पॉलिमरेझ

ल) स्थलीय परिसंस्थेतील (Terrestrial Ecosystem) सर्वात जास्त बायोमास असणारी अन्न मनोऱ्याची पातळी ..... आहे.

i) प्राथमिक उत्पादक ii) प्राथमिक भक्षक

iii) द्वितीय भक्षक iv) तृतीय भक्षक

व) प्राथमिक अन्न उत्पादन तंत्राचे खालीलपैकी कोणते उदाहरण आहे?

i) बेकिंग ब्रेड (Baking Bread)

ii) कॅनिंग फळे आणि भाज्या (Canning Fruits and Vegetables)

iii) पास्ता शिजविणे (Cooking Pasta)

iv) ग्रिलिंग स्टीक (Grilling Steak)

प्रश्न 4) जीवशास्त्र म्हणजे काय? माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक स्तरावरील जीवशास्त्राचे महत्त्व स्पष्ट करा. समवायाची संकल्पना स्पष्ट करून जीवशास्त्राचा रसायनशास्त्र आणि माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाशी असणारा समवाय स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

जीवशास्त्राचे पाठ्यपुस्तक विश्लेषण आणि आशय विश्लेषण यात काय फरक आहे? पाठ्यपुस्तकाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) जीवशास्त्र अध्यापनाच्या विविध पद्धती थोडक्यात सांगा. खालील मुद्यांच्या आधारे जीवशास्त्र शिकवण्याच्या प्रकल्प पद्धती स्पष्ट करा. **[15]**

अ) स्वरूप

ब) कार्यपद्धती

क) गुण

ड) मर्यादा

किंवा

अध्ययन स्त्रोत म्हणजे काय? जीवशास्त्राचे कोणतेही पाच प्रकारचे अध्ययन स्त्रोत सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रम यांतील फरक स्पष्ट करा.

ब) जीवशास्त्र अध्यापकाच्या कोणत्याही पाच अभिक्षमता स्पष्ट करा.

क) जीवशास्त्रीय विज्ञान पृच्छा प्रतिमानाच्या पायऱ्या कोणत्या?

ड) माध्यमिक स्तरावरील जीवशास्त्राची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

HOME SCIENCE

[Max. Marks :80

Q1) a) Write down the various nutrients in food. Explain the functions of the nutrients in a human body. **[7]**

b) Explain in detail about structure and maintenance of food science laboratory of home science. **[8]**

OR

a) Write down the classification of stains and process of stain removal. **[7]**

b) Explain the methods of Laundering. Define the laundering. **[8]**

Q2) Give answers in brief (Any 3) : **[15]**

a) Write down the sources of family income.

b) Differentiate between growth and development.

c) Explain the rights of consumers.

d) Write a note on work simplification.

e) Development of baby teeth.

Q3) A) Fill in the blanks with suitable options : **[5]**

i) Proteins are made up of _____.

a) Glucose b) Amino acids

c) Nutrients d) Fatty acids

ii) Iron is a carrier of _____.

a) Nitrogen b) Oxygen

c) Carbon dioxide d) H_2O

iii) Deficiency of calcium causes _____.

a) kwashiorker b) beri-beri

c) rickets d) diarrhea

iv) Prenatal period is of _____ days.

a) 280 b) 200

c) 100 d) 250

v) Baby teeth are also known as _____ teeth.

a) Milk b) Permanent

c) Secondary d) Fixed

B) Match the pairs : **[5]**

	A		B
i)	Silk fibers	a)	Amino acids
ii)	Proteins	b)	Natural Protein fiber
iii)	Prenatal period	c)	First teacher
iv)	Cotton	d)	280 days
v)	Mother	e)	Purest form of cellulose

Q4) Define curriculum. Explain the guiding principles of construction of Home Science curriculum. **[15]**

OR

Explain in detail the nature of content analysis of Home Science.

Q5) Describe the importance and procedure of ppt/poster presentation. How will you apply presentation method in Home Science teaching. Explain with suitable examples. **[15]**

OR

Write in detail about 'Food Science and Nutrition' branch of Home Science and write in detail how will you develop and maintain the laboratory for food science and nutrition?

Q6) Answer in short (any two) : **[10]**

a) Explain the structure of Home Science in Short.

b) Write down objectives of Home Science at degree level.

c) Explain the plan of textile science lab.

d) Qualities of a good home science teacher.

Total No. of Questions : 6]

गृह विज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) अन्नातील विविध पोषक तत्त्वे लिहा. मानवी शरीरातील पोषक तत्त्वांची कार्ये स्पष्ट करा. **[7]**

ब) गृहविज्ञानातील अन्न विज्ञान प्रयोगशाळेची रचना आणि देखभाल याबद्दल तपशीलवार माहिती द्या. **[8]**

किंवा

अ) डागांचे वर्गीकरण आणि डाग काढण्यासाठी प्रक्रिया लिहा. **[7]**

ब) लॉन्डरिंगची व्याख्या लिहा व लॉन्डरिंगच्या पद्धती स्पष्ट करा. **[8]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) कौटुंबिक उत्पन्नाचे स्त्रोत लिहा.

ब) वाढ व विकास यातील फरक स्पष्ट करा.

क) ग्राहकांचे अधिकार स्पष्ट करा.

ड) कार्य सरलीकरणावर टीप लिहा.

इ) बाळांच्या दातांचा विकास.

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्यायांसह रिक्त जागा भरा. **[5]**

i) प्रथिने ..... चे बनलेले असतात.

अ) ग्लुकोज ब) अमिनो आम्ल

क) पोषक तत्व ड) चरबीयुक्त आम्ल

ii) लोह हा ..... चा वाहक आहे.

अ) नायट्रोजन ब) ऑक्सिजन

क) कार्बन डायऑक्साइड ड) पाणी

iii) कॅल्शिअमच्या कमतरतेमुळे ..... होतो.

अ) क्वाशिओरकोर ब) बेरी–बेरी

क) मुडदूस ड) डायरिया

iv) जन्मपूर्व कालावधी ..... दिवसांचा असतो.

अ) 280 ब) 200

क) 100 ड) 250

v) बाळाच्या दातांना ..... दात असेही म्हणतात.

अ) दूधाचे दात ब) कायम दात

क) दुय्यम दात ड) निश्चित दात

ब) खालील जोड्या जुळवा. **[5]**

अ		ब	
i)	रेशीम तंतू	अ)	अमिनो (ॲसिड) आम्ल
ii)	प्रथिने	ब)	नैसर्गिक प्रथिने तंतू
iii)	जन्मपूर्व कालावधी	क)	प्रथम शिक्षक
iv)	कापूस	ड)	280 दिवस
v)	आई	इ)	सेल्युलोजचे शुद्ध स्वरूप

प्रश्न 4) अभ्यासक्रम म्हणजे काय? गृहविज्ञान अभ्यासक्रमाच्या निर्मितीची मार्गदर्शक तत्त्वे स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

गृहविज्ञानाच्या आशय विश्लेषणाचे स्वरूप सविस्तर लिहा.

प्रश्न 5) सादरीकरण (ppt/poster) पद्धतीचे महत्त्व आणि कार्यपद्धतीचे वर्णन करा. गृहविज्ञान अध्यापनात तुम्ही योग्य उदाहरणांसह सादरीकरण पद्धत कशी लागू कराल? **[15]**

किंवा

गृहविज्ञानाच्या 'अन्नशास्त्र व पोषण' या शाखेविषयी लिहून त्याची प्रयोगशाळा विकसित करून तिची तुम्ही देखभाल कशी कराल ते लिहा?

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) गृहविज्ञान संरचना थोडक्यात स्पष्ट करा.

ब) पदवीस्तरावर गृहविज्ञानाची उद्दिष्ट्ये लिहा.

क) वस्त्रशास्त्राच्या प्रयोगशाळेचे नियोजन स्पष्ट करा?

ड) चांगल्या गृहविज्ञान शिक्षकाची वैशिष्ट्ये लिहा.

Total No. of Questions : 6]

COMMERCE

[Max. Marks :80

Q1) What do you mean by wholesalers and Retailers? Distinguish between a wholesalers and Retailers. **[15]**

OR

Define joint stock company. Explain its merits and demerits.

Q2) Answer any three of the following questions: **[15]**

a) Define marketing. Explain functions of marketing.

b) Explain the levels of management.

c) Define a joint Hindu family firm explain features of joint Hindu family firm.

d) Define sales Promotion. Explain role of sales promotions.

e) Define co-operative society. Explain its features.

Q3) A) State whether the following statements are True or False. Correct the false statements are rewrite the sentences. **[5]**

i) Factors in the external environment of business cannot be controlled.

ii) Business is the product of different environmental factors.

iii) Small Industries Development Bank of India was established on 2nd April 1990.

iv) Dr. Mohammad Yanus is known as the "Father of Rural Banking".

v) New economic policy promoted the Liberal Economic Policy.

B) Match the correct pairs : **[5]**

Group A	Group B
i) Management	a) Need of creativity
ii) Management as profession	b) Can be seen
iii) Top level management	c) Intangible
iv) Management as an Art	d) Formal Education
v) Lower level management	e) Policy framing
	f) Selective
	g) Directing subordinates to complete the task

Q4) Explain problem solving method on basis of following points . **[15]**

a) Teacher Role

b) Advantages & limitations

c) How will you use problem solving method for teaching of commerce? Explain with examples.

OR

State concept & scope of commerce and explain with examples objectives of commerce education.

Q5) Explain the need importance and types of learning Resources? Explain with suitable examples. **[15]**

OR

Explain importance of commerce subject in daily life explain with suitable examples.

Q6) Answer any two of the following : **[10]**

a) How will you use question answer techniques for teaching of commerce? Explain with examples.

b) What is correlation? How will you correlate commerce with other subject?

c) What should a commerce subject teacher do keep himself update.

d) Explain the importance of commerce subject structure.

x x x

Total No. of Questions : 6]

वाणिज्य

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) घाऊक व्यापार आणि किरकोळ व्यापार म्हणजे काय? घाऊक व्यापारी आणि किरकोळ व्यापारी यातील फरक स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

संयुक्त भांडवली संस्थेची व्याख्या सांगा. व फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[15]**

अ) विपणनाची व्याख्या सांगा. विपणनाची कार्ये स्पष्ट करा.

ब) व्यवस्थापनाचे स्तर स्पष्ट करा.

क) अविभक्त हिंदू कुटुंब संस्थेची व्याख्या सांगून वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ड) विक्रीय संवर्धनाची व्याख्या सांगा. विक्री संवर्धनाची भूमिका स्पष्ट करा.

इ) सहकारी संस्थेची व्याख्या सांगून वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) खालील विधाने चूक की बरोबर ते सांगा व चुकीची विधाने दुरूस्त करून पुन्हा लिहा. **[5]**

i) व्यवसायाच्या बाह्य पर्यावरणाचे घटक नियोजित करणे शक्य नाही.

ii) व्यवसाय हे पर्यावरणाच्या विविध घटकांचे फळ आहे.

iii) भारतीय लघु उद्योग बँकेची स्थापना 2 एप्रिल 1990 रोजी करण्यात आली.

iv) ग्रामीण बँकेचे जनक म्हणून डॉ. महंमद युनुस यांना ओळखले जाते.

v) नविन आर्थिक धोरण उदारमतवादी आर्थिक धोरणास चालना देते.

ब) जोड्या जुळवा. **[5]**

'अ' गट	'ब' गट
i) व्यवस्थापन	अ) सृजनशीलतेची गरज
ii) व्यवस्थापन एक पेशा	ब) दिसू शकते
iii) उच्चस्तर व्यवस्थापन	क) अदृश्य
iv) व्यवस्थापन एक कला	ड) औपचारिक शिक्षण
v) कनिष्ठ स्तर व्यवस्थापन	इ) धोरणे आखणे
	फ) निवडक
	य) हाताखालच्या कर्मचाऱ्यांना काम पूर्ण करण्यासाठी दिशा देणे

प्रश्न 4) समस्या निराकरण पद्धतीचे स्पष्टीकरण खालील दिलेल्या मुद्यांना अनुसरून करा. **[15]**

अ) शिक्षकाची भूमिका

ब) फायदे आणि मर्यादा

क) वाणिज्य अध्यापनात समस्या निराकरण पद्धतीचा वापर कसा कराल ते उदाहरणासह स्पष्ट करा?

किंवा

वाणिज्यची संकल्पना व व्याप्ती सांगून शैक्षणिक वाणिज्यची उद्दिष्टे उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) अध्ययन स्त्रोतांची गरज, महत्त्व आणि प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

दैनंदिन जीवनातील वाणिज्य विषयाचे महत्त्व उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[10]**

अ) वाणिज्य अध्यापनात प्रश्न उत्तर तंत्राचा वापर कसा कराल ते उदाहरणासह स्पष्ट करा?

ब) समवाय म्हणजे काय ते सांगून तुम्ही वाणिज्य विषयाचा इतर विषयांशी समन्वय कसा साधाल स्पष्ट करा?

क) वाणिज्य विषयाच्या शिक्षकाने स्वत:ला अद्ययावत ठेवण्यासाठी काय काय करायला हवे?

ड) वाणिज्य विषयाच्या संरचनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

PSYCHOLOGY

[Max. Marks :80

Q1) Explain following branches of psychology. **[15]**

a) Social psychology

b) Health psychology

c) Development psychology

OR

Explain survey method with following points.

a) Meaning and Nature

b) Merits

c) Demerits

d) Educational implication

Q2) Answer the following questions in brief : (any three) **[15]**

a) Difference between attention and perception.

b) Explain the concept of Memory and forgetting.

c) Explain Maslow's hierarchy of needs.

d) Explain the concept of stress.

e) Explain the concept of attitude with its formation.

Q3) A) Match the correct pairs : **[5]**

A		B	
i)	Behaviouristic perspective	a)	Ebbinghaus
ii)	Forgetting curve	b)	J.B. Watson
iii)	Experimental Psychology	c)	Proper interpretation
iv)	Perception	d)	Case of abnormal behaviour
v)	Case study method	e)	Wilhelm wundt
		f)	Sigmund Freud

B) Fill in the blanks. **[5]**

i) According Watson, psychology is the science of _____.

(Soul/Mind/Consciousness/Behaviour)

ii) The branch of _____ psychology applies the general principles of psychology to the art of education.

(Educational/Clinical/Biological/Social)

iii) _____ proposed first model of memory.

(George sperling/Atkinson and Shiffrin/D.Asubel)

iv) Permanent memory is _____ memory.

(Long term/short term/Episodic/Sensation)

v) Scientific attitude is _____.

(Core element/Value/Life Skill)

Q4) Explain nature, scope and objectives of teaching the subject psychology at higher secondary school level with suitable examples. **[15]**

OR

Explain project method of psychology with following points.

a) Meaning & Nature

b) Merits & Demerits

c) Educational Implication

Q5) Analyse textbook of 11th std. Psychology by using following points. **[15]**

a) Objectives

b) Internal aspects & External aspects

c) Learning Experiences

d) Evaluation strategies

OR

Explain qualities and role of psychology subject teacher. As a psychology teacher how will your use technology based learning resources in your class explain with example.

Q6) Answer the following questions (any two) **[10]**

a) Explain the meaning of introspection method.

b) Explain the importance of Laboratory.

c) State the difference between curriculum and syllabus.

d) Write the concept of content analysis.

Total No. of Questions : 6]

मानसशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) मानसशास्त्राच्या खालील शाखा सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

अ) सामाजिक मानसशास्त्र

ब) आरोग्य मानसशास्त्र

क) विकसीत मानसशास्त्र

किंवा

मानसशास्त्राची सर्वेक्षण अभ्यास पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) अर्थ व स्वरूप

ब) फायदे

क) तोटे

ड) शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) अवधान आणि अवबोध यातील फरक स्पष्ट करा.

ब) स्मृती व विस्मरण या संकल्पना स्पष्ट करा.

क) मास्लोची गरजश्रेणी सिद्धांत स्पष्ट करा.

ड) 'ताण' संकल्पना स्पष्ट करा.

इ) अभिवृत्ती ही संकल्पना निर्मितीसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) योग्य जोड्या जुळवा. **[5]**

अ		ब	
i)	वर्तनवादी दृष्टीकोन	अ)	एबिंगहास
ii)	विस्मरणाचा वक्र	ब)	जे.बी. वॅटसन
iii)	प्रायोगिक मानसशास्त्र	क)	योग्य अर्थनिर्वचन
iv)	अवबोध	ड)	असामान्य वर्तनाची बाब
v)	जीवन वृत्तांत पद्धती	इ)	विल्यम वुंट
		फ)	सिग्मंड फ्राईड

ब) रिकाम्या जागा पूर्ण करा. **[5]**

i) वॅटसन यांच्या मते, मानसशास्त्र म्हणजे ..... चा अभ्यास करणारे शास्त्र होय.
(आत्मा/मन/जाणिव/वर्तन)

ii) मानसशास्त्रातील सामान्य तत्वांचे कला शिक्षणात केलेले उपयोजन म्हणजे ..... होय.
(शैक्षणिक मानसशास्त्र/चिकित्सा मानसशास्त्र/जैविक मानसशास्त्र/सामाजिक मानसशास्त्र)

iii) ..... यांनी स्मृतीचे पहिले प्रतिरूप सुचविले.
(जॉर्ज स्पर्लिंग/अटकिन्सन आणि शिफरिन/डी. आसुबेल)

iv) चिरकाल स्मृती ही ..... स्मृती असते.
(दीर्घकालीन/तात्कालिक स्मृती/प्रासंगिक/संवेदन)

v) वैज्ञानिक अभिवृत्ती हे ..... आहे.
(गाभा घटक/मूल्ये/जीवन कौशल्ये)

प्रश्न 4) उच्च माध्यमिक शालेय स्तरावरील मानसशास्त्र विषयाचे स्वरूप, व्याप्ती आणि अध्यापनाची उद्दिष्टे सोदाहरण स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

मानसशास्त्राची प्रकल्प पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे लिहा.

अ) अर्थ व स्वरूप

ब) गुण व दोष

क) शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 5) मानसशास्त्र विषयाचे इयत्ता 11 वी च्या पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

अ) उद्दिष्टे

ब) (अंतर्गत गुण) अंतरंग व बाह्यरंग

क) अध्ययन अनुभूती

ड) मूल्यमापन तंत्र/साहित्य

किंवा

मानसशास्त्र विषय शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये आणि भूमिका विशद करा. मानसशास्त्र विषय शिक्षक म्हणुन तंत्रज्ञान आधारित अध्ययन संसाधनाचा वापर प्रभावी कसा कराल हे सोदाहरण स्पष्ट करा?

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) आत्मनिरीक्षण पद्धतीचा अर्थ स्पष्ट करा.

ब) प्रयोगशाळेचे महत्त्व स्पष्ट करा.

क) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील भेद स्पष्ट करा.

ड) आशय विश्लेषणाची संकल्पना लिहा.

Total No. of Questions : 6]

PHILOSOPHY

[Max. Marks :80

Q1) a) Compare various notions of Philosophy. **[8]**

b) Examine what is Applied Ethics? Discuss Environmental Ethics as one of the disciplines of it. **[7]**

OR

a) Describe the concepts : Right and Self. **[8]**

b) Explain nature of 'Aesthetics' as branch of Philosophy. **[7]**

Q2) Write short notes on any three of the following : **[15]**

a) Natural pre suppositions of Punishment.

b) 'Nyaya' Philosophy.

c) Justification for Necessity of Punishment.

d) Nature of Logic.

e) The Pragmatic theory of Truth.

Q3) Fill in the blanks with suitable option. **[10]**

a) Nastika darshan means non believer in _____

(God, Veda, Both God and Veda, Matter)

b) 'Epistemology' is study of _____

(Reality, Beauty, Conduct, Knowledge)

c) Which of the following philosopher proposed 'Esse Est Percipi'?

(Spinoza, Locke, Berkeley, Hume)

d) Who is father of rationalism?

(Hume, Kant, Locke, Descartes)

e) According to Vedic Darsanas these are _____ no of Ashramas.

(2, 3, 4, 5)

f) There are_____no of theories of punishment.

(2, 3, 4, 5)

g) _____is father of modern skepticism.

(Kant, Aristotle, Hume, Berkeley)

h) The Indian tradition 'Mimamsa' is prominently about

(Logic, Metaphysics, Ethics, Hermeneutics)

i) Which of the branch is called science of beauty values?

(Logic, Metaphysics, Ethics, Aesthetics)

j) The meaning of word 'Yoga' is _____.

(See, Write, Read, Union)

Q4) Examine in detail the scope of Philosophy. **[15]**

OR

Evaluate the relation of philosophy with other disciplines.

Q5) Write a critical essay on the objectives of Syllabus of philosophy. **[15]**

OR

Inspect why analysis of structure in philosophy is required?

Q6) Write short notes on any two of the following. **[10]**

a) The relation of philosophy with History.

b) 'Debate' as method of teaching philosophy.

c) Discussion method.

d) Philosophical analysis.

Total No. of Questions : 6]

तत्वज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) तत्वज्ञानाच्या विविध संकल्पना यांची तुलना करा. **[8]**

ब) उपयोजित नीतिशास्त्र म्हणजे काय याचे परीक्षण करा आणि पर्यावरण नीतिशास्त्र या तिच्या महत्वपूर्ण उपशाखेची चर्चा करा. **[7]**

किंवा

अ) संकल्पना विशद करा: हक्क आणि स्वत्व **[8]**

ब) तत्वज्ञानाची एक शाखा म्हणून 'सौन्दर्यशास्त्राचे' स्वरूप स्पष्ट करा. **[7]**

प्रश्न 2) पुढीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नावर थोडक्यात टीपा लिहा. **[15]**

अ) शिक्षेची नैसर्गिक गृहीतके

ब) 'न्याय' तत्वज्ञान

क) शिक्षेची गरज युक्तिवाद

ड) तर्कशास्त्राचे स्वरूप

इ) सत्याचा व्यावहारिक सिद्धांत

प्रश्न 3) योग्य पर्यायाने रिकाम्या जागा भरा. **[10]**

अ) नास्तिक दर्शन म्हणजे ..... वर विश्वास न ठेवणे होय.
(ईश्वर, वेद, ईश्वर आणि वेद, जडद्रव्य)

ब) 'Epistemology' या शाखेमध्ये ..... चा अभ्यास केला जातो.
(वास्तविकता, सौंदर्य, आचरण, ज्ञान)

क) पुढीलपैकी कोणता तत्वज्ञ यांनी 'Esse Est Percipi' म्हंटले आहे?
(स्पिनोझा, लॉक, बर्कले, ह्यूम)

ड) बुद्धिवादाचा जनक कोण आहे?
(ह्यूम, कान्ट, लॉक, देकार्ते)

इ) वैदिक दर्शनानुसार ..... इतके आश्रम आहेत.
(2, 3, 4, 5)

फ) शिक्षेच्या उपपत्तीची संख्या ..... इतकी आहे.
(2, 3, 4, 5)

य) आधुनिक संशयवादाचा जनक ..... हा आहे.

(कान्ट, ॲरिस्टोटल, ह्यूम, बर्कले)

र) भारतीय परंपरेतील 'मीमांसा' दर्शन प्रामुख्याने ..... शी संबंधित आहे?

(तर्कशास्त्र, सद्वस्तूशास्त्र, नीतिशास्त्र, अर्थनिर्धारण)

ल) पुढीलपैकी कोणती शाखा हे सौंदर्य मूल्यांचे विज्ञान समजले जाते?

(तर्कशास्त्र, सद्वस्तूशास्त्र, नीतिशास्त्र, सौंदर्यशास्त्र)

व) 'योग' शब्दाचा अर्थ ..... असा आहे.

(पाहणे, लिहिणे, वाचणे, समन्वय)

प्रश्न 4) तत्वज्ञानाची व्याप्ती यावर सविस्तर परीक्षण लिहा. **[15]**

किंवा

'तत्वज्ञानाचा इतर शास्त्राशी असणारा संबंध' याचे मूल्यमापन करा.

प्रश्न 5) तत्वज्ञानाचा अभ्यासक्रम बनविण्याची उद्दिष्ट्ये यावर चिकित्सक निबंध लिहा. **[15]**

किंवा

तत्वज्ञानाच्या रचनेचे विश्लेषण का गरजेचे असते याची तपासणी करा?

प्रश्न 6) पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नावर थोडक्यात टीपा लिहा. **[10]**

अ) तत्वज्ञानाचा इतिहासाशी असणारा संबंध

ब) तत्वज्ञान शिकविण्याची 'वाद' पद्धती

क) चर्चा पद्धती

ड) तात्विक विश्लेषण

Total No. of Questions : 6]

SOCIOLOGY

[Max. Marks :80

Q1) Discuss the nature, scope and uses of sociology. **[15]**

OR

Define sociology. Discuss the structure of sociology with it's application for progress of the society.

Q2) Write short notes on (any 3) : **[15]**

a) Impact of industrialization on Indian Society.

b) Socialization process.

c) Social stratification.

d) Changing functions of family.

e) Characteristics of rural community.

Q3) A) Fill in the blanks using correct option. **[5]**

i) The term sociology was first introduced by _____.

(E.Durkheim, G.S. Ghurye, August compte, Iravati Karve)

ii) The position that one inherits at birth is called _____ status.

(achieved, ascribed, regular, irregular)

iii) Society is a _____ of social relationship.

(system, process, network, activity)

iv) Gram Panchayat is established at the _____ level.

(Block, District, Village, State)

v) Dr. B.R. Ambedkar was converted to _____.

(Hinduism, Buddhism, Bahai, Sikkhism)

B) Match the column. **[5]**

	Column - A		Column - B
i)	Subhash Chandra Bose	a)	Ramkrishna Mission
ii)	Savitribai Phule	b)	Satyashodhak Samaj
iii)	Swami Vivekanand	c)	Girl's Education
iv)	Mahatma Jyotiba Phule	d)	Azad Hind Sena
v)	Lokmanya Tilak	e)	Gender Equality
		f)	Geeta rahasya

Q4) Discuss any five objectives of teaching sociology at higher secondary level. As a sociology teacher how will you develop gender equality in your students. **[15]**

OR

State the types of correlation in subject. Discuss the correlation of sociology with anthropology and Economics.

Q5) State various teaching methods in sociology. Discuss Any two teaching methods in sociology by giving suitable example based on content. **[15]**

OR

Describe various learning resources in sociology. Discuss the positive impact of mass media.

Q6) Write notes on (any two) **[10]**

a) Inculcation of values & Life skills in sociology.

b) Importance of field visit in sociology.

c) Interview as a source of data collection.

d) Use of information and communication technology in teaching sociology.

Total No. of Questions : 6]

समाजशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) समाजशास्त्राचे स्वरूप, व्याप्ती व उपयोग यावर चर्चा करा. **[15]**

किंवा

समाजशास्त्राची व्याख्या करा. समाजशास्त्राची रचना व त्याची समाजाच्या प्रगतीकरिता उपयुक्तता यावर चर्चा करा.

प्रश्न 2) टिपा लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) औद्योगिकरणाचा भारतीय समाजावर होणारा परिणाम

ब) समाजीकरण प्रक्रिया

क) सामाजिक स्तरीकरण

ड) कुटुंबाची बदलती कार्ये

इ) ग्रामीण समाजाची वैशिष्ट्ये

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्याय वापरून रिक्त जागा भरा. **[5]**

i) समाजशास्त्र ही संज्ञा प्रथम ..... द्वारे सादर केली गेली.

(ई.दुर्खिम, जी.एस.घुर्ये, आगस्त कॉम्टे, इरावती कर्वे)

ii) एखाद्याला जन्माद्वारे प्राप्त दर्जास ..... दर्जा म्हणतात.

(अर्जित, अर्पित, नियमित, अनियमित)

iii) समाज हा सामाजिक संबंधांचे ..... आहे.

(प्रणाली, प्रक्रिया, जाळे, क्रिया)

iv) ग्राम पंचायत ..... स्तरावर स्थापन केली जाते.

(ब्लाक, जिल्हा, गाव, राज्य)

v) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर ह्यांनी ..... धर्मात प्रवेश केला.

(हिंदू, बौद्ध, बहाई, सिख)

ब) जोड्या लावा. **[5]**

	स्तंभ अ		स्तंभ ब
i)	सुभाषचंद्र बोस	अ)	रामकृष्ण मिशन
ii)	सावित्रीबाई फुले	ब)	सत्यशोधक समाज
iii)	स्वामी विवेकानंद	क)	मुलींचे शिक्षण
iv)	महात्मा ज्योतिबा फुले	ड)	आझाद हिंद सेना
v)	लोकमान्य टिळक	इ)	लिंगभाव समानता
		फ)	गीतारहस्य

प्रश्न 4) उच्च माध्यमिक स्तरावर समाजशास्त्र अध्यापनाच्या कोणत्याही 5 उद्दिष्टांची चर्चा करा. समाजशास्त्र शिक्षक म्हणून तुम्ही विद्यार्थ्यांमध्ये लिंगभाव समानता कशी विकसित कराल? **[15]**

किंवा

विषयातील समवायाचे प्रकार लिहा. समाजशास्त्र विषयाचा मानववंशशास्त्र व अर्थशास्त्र याविषयांशी असणाऱ्या समवायाची चर्चा करा.

प्रश्न 5) समाजशास्त्र अध्यापनाच्या विविध अध्यापनपद्धती लिहा. समाजशास्त्राच्या कोणत्याही दोन अध्यापनपद्धती आशयावर आधारित उदाहरणांद्वारे स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

समाजशास्त्रातील विविध अध्ययन स्त्रोतांचे वर्णन करा. प्रसार माध्यमांच्या सकारात्मक प्रभावाची चर्चा करा.

प्रश्न 6) टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) समाजशास्त्राद्वारे मूल्ये व जीवन कौशल्यांची रूजवणूक

ब) समाजशास्त्रातील क्षेत्रभेटीचे महत्त्व

क) माहिती संकलनाचा स्त्रोत म्हणून 'मुलाखत'

ड) समाजशास्त्र अध्यापनात माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचा वापर

Total No. of Questions : 6]

POLITICAL SCIENCE

[Max. Marks :80

Q1) What is the meaning of world security? Explain the importance factors as well as need of world security in detail. **[15]**

OR

What is political Theory? Explain the Nature of political theory in detail.

Q2) Answer in brief (any Three) **[15]**

a) Which are the power and functions of Lok-Sabha Speaker?

b) Features of party system in India.

c) Describe the structure of Lok-Sabha.

d) Process of Impeachment.

e) Directive Principles of state policy.

Q3) A) Fill in the blanks. **[5]**

i) President of India Nominates_____members in Rajya Sabha.
(12, 18, 02, 05)

ii) Article_____Provides that the President is the supreme commander of the armed Forces.
(53, 54, 55, 56)

iii) The word 'socialist' and 'secular' were made a part of preamble by _____ amendment.
(41, 42, 43, 44)

iv) _____ constitution amendment provided the Right to education.
(88, 89, 87, 86)

v) The winter session of Maharashtra Legislature takes place at _____.
(Mumbai, Nagpur, Pune, Aurangabad)

B) Match the following pairs. **[5]**

Group 'A'	Group 'B'
i) Prime Minister	a) Drafting committee chairman
ii) J.S. Mill	b) Majority party Leader
iii) Dr B.R. Ambedkar	c) On Liberty
iv) Human Right Day	d) Article 40
v) Village panchayat	e) December 10
	f) January 12

Q4) What is meaning of political science? Explain the place of political science in higher secondary school curriculum. As a political science teacher what efforts will you to develop interest in political science among students. **[15]**

OR

What are the objectives of Teaching political science at higher secondary level? What type of efforts will you do to achieve the objectives as a teacher? Explain it.

Q5) Prepare a structure of political science. Explain how this structure is useful for political science teacher. **[15]**

OR

Explain the discussion method of teaching political science on the basis of following points.

a) Meaning
b) Nature
c) Advantages
d) Role of teacher
e) Limitation wait

Q6) Write short answers (any two) **[10]**

a) State the core element in political science subject.
b) Explain the seminar method.
c) Explain the co-relation of political science with geography.
d) State the qualities of good political science teacher.

Total No. of Questions : 6]

राजनीति विज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) जागतिक सुरक्षितता म्हणजे काय? जागतिक सुरक्षिततेचे महत्वाचे घटक त्याचबरोबर गरज सविस्तर स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

राजकीय सिद्धांत म्हणजे काय? राजकीय सिद्धांताचे स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) लोकसभा अध्यक्षाचे अधिकार व कार्य कोणती?

ब) भारतातील पक्षप्रणालीची वैशिष्ट्ये.

क) लोकसभेची संरचना स्पष्ट करा.

ड) महाभियोगाची प्रक्रिया

इ) राज्य धोरणाची मार्गदर्शक तत्वे.

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. **[5]**

i) भारताचे राष्ट्रपती राज्यसभेवर ..... सदस्य नियुक्त करतात.
(12, 18, 02, 05)

ii) कलम ..... राष्ट्रपतीला सशस्त्र दलाचे प्रमुख म्हणून अधिकार देते.
(53, 54, 55, 56)

iii) ..... यान्वये राज्यघटनेच्या प्रास्ताविकात 'समाजवादी' आणि 'धर्मनिरपेक्ष' हे शब्द समाविष्ट करण्यात आले.
(41, 42, 43, 44)

iv) ..... या घटनादुरूस्तीन्वये शिक्षणाचा हक्क प्रदान करण्यात आला.
(88, 89, 87, 86)

v) महाराष्ट्र विधानसभेचे हिवाळी अधिवेशन ..... ठिकाणी होते.
(मुंबई, नागपूर, पुणे, औरंगाबाद)

ब) जोड्या लावा. **[5]**

गट 'अ'		गट 'ब'
i) पंतप्रधान	अ)	मसुदा समितीचे अध्यक्ष
ii) जे.एस. मिल	ब)	बहुमत प्राप्त पक्षाचा नेता
iii) डॉ. बी.आर. आंबेडकर	क)	ऑन लिबर्टी
iv) मानवी हक्क दिवस	ड)	कलम 40
v) गाव पंचायत	इ)	डिसेंबर 10
	फ)	जानेवरी 12

प्रश्न 4) राज्यशास्त्र म्हणजे काय? उच्च माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमात राज्यशास्त्र विषयाचे स्थान स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांमध्ये राज्यशास्त्र विषयाची आवड निर्माण करण्यासाठी शिक्षक म्हणून कोणते प्रयत्न कराल? **[15]**

किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावर राज्यशास्त्र अध्यापनाची उद्दिष्ट्ये कोणती? एक शिक्षक म्हणून ही उद्दिष्ट्ये साध्य करण्यासाठी तुम्ही कोणत्या प्रकारचे प्रयत्न कराल ते स्पष्ट करा?

प्रश्न 5) राज्यशास्त्र विषयाची संरचना तयार करा. या संरचनेचा राज्यशास्त्र शिक्षकासाठी कसा उपयोग होतो ते स्पष्ट करा? **[15]**

किंवा

राज्यशास्त्र विषय अध्यापनाची 'चर्चा पद्धती' खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) अर्थ

ब) स्वरूप

क) फायदे

ड) शिक्षकाची भूमिका

इ) मर्यादा

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **[10]**

अ) राज्यशास्त्र विषयातील गाभा घटकांचे वर्णन करा.

ब) सेमिनार अध्यापन पद्धती स्पष्ट करा.

क) राज्यशास्त्र विषयाचा भूगोलाशी असणारा समवाय स्पष्ट करा.

ड) चांगल्या राज्यशास्त्र विषय शिक्षकाची विशेषता लिहा.

Total No. of Questions : 6]

LOGIC

[Max. Marks :80

Q1) What is Indirect Proof? Explain indirect proof with appropriate example. **[15]**

OR

What is inference? Explain the types of inference in detail.

Q2) Write short answers (any three) : **[15]**

a) What is predicate logic? Explain need of predicate logic.

b) Four-fold classification of proposition.

c) Explain material Ground of Induction.

d) Construct and explain the Venn Diagram for the following :

i) Some leaders are corrupt.

ii) All flowers are beautiful.

e) Singular proposition.

Q3) Fill in the blanks with suitable option given. **[10]**

a) '•' is the symbol for _____.
(disjunction, equivalence, conjunction)

b) The subject and the predicate are called_____.
(quantity, variable, terms)

c) 'Some trees are green' is _____proposition.
(A, E, I, O)

d) 'x, y, z' are propositional _____.
(variables, constants, none of these)

e) The truth value of a proposition is _____.
(indefinite, definite, infinite)

f) $p \supset q$ is _____proposition.
(implicative, disjunctive, conjunctive)

g) _____is not the condition of decision procedure.
(Reliability, Natural, Finite)

h) 'I will take book or pen'. Symbolization of this argument is _____.
($p \vee q$, p. q, $p \supset q$)

i) Truth tree method can be used as testing the _____of arguments.
(Validity, Reliability, Objectivity)

j) When we deny a tautology statement, we get _____.
(tautology, contradiction, none of these)

Q4) What is the nature of logic? Explain the objectives of logic in teaching learning process. **[15]**

OR

What is deductive learning method? Explain its Advantages and limitations with example. How will you help students in using this method of learning?

Q5) Explain the concept of curriculum and syllabus with example. **[15]**

OR

What are the learning resources? Differentiate between traditional and technology-based learning resources.

Q6) Write short answers (any two) **[10]**

a) Need of learning resources.

b) Chronological method of construction of curriculum with example.

c) Structure of logic.

d) Method of analysis.

Total No. of Questions : 6]

तर्कशास्त्र

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अप्रत्यक्ष सिद्धता म्हणजे काय? योग्य उदाहरणांच्या साहाय्याने अप्रत्यक्ष सिद्धता स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

अनुमान म्हणजे काय? अनुमानाचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) विधेय तर्कशास्त्र म्हणजे काय? विधेय तर्कशास्त्राची आवश्यकता स्पष्ट करा.

ब) विधानांचे चतुर्विध वर्गीकरण

क) विगमनाचे वास्तववादी आधार स्पष्ट करा.

ड) खालील विधानांच्या व्हेन आकृत्या काढून स्पष्ट करा.

i) काही नेते भ्रष्ट असतात.

ii) सर्व फुले सुंदर असतात.

इ) एकवाची विधान

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. **[10]**

अ) '•' हे चिन्ह ..... साठी वापरले जाते.

(वैकल्पिक, सममूल्य, संधी)

ब) उद्देश आणि विधेय यांना ..... म्हटले जाते.

(प्रमाण, चर, पद)

क) 'काही झाडे हिरवी असतात' हे ..... विधान आहे.

(A, E, I, O)

ड) 'x, y, z' हे विधानीय ..... आहेत.

(चरे, अचरे, यापैकी नाही)

इ) विधानाचे सत्यता मूल्य हे ..... असते.

(अनिश्चित, निश्चित, अनंत)

फ) 'p ⊃ q' हे ..... विधान आहे.

(व्यंजन, वैकल्पिक, संधी)

य) ..... ही निर्णय पद्धतीची अट नाही.

(विश्वासार्हता, नैसर्गिकता, अनंतता)

र) 'मी पुस्तक किंवा पेन घेईन' या विधानाचे चिन्हांकन ..... असे होईल.

$(p \vee q, p. q, p \supset q)$

ल) सत्यता वृक्ष पद्धती युक्तिवादांची ..... चाचणी घेण्यासाठी वापरली जाऊ शकते.

(वैधता, विश्वासार्हता, वस्तुनिष्ठता)

व) जेंव्हा आपण एखादे विधान नाकारतो तेंव्हा आपणाला ..... विधान मिळते.

(पुनरूक्ती, विरोधाभास, यापैकी नाही)

प्रश्न 4) तर्कशास्त्राचे स्वरूप काय आहे? अध्यापन आणि अध्ययन प्रक्रियेतील तर्कशास्त्राची उद्दिष्ट सांगा. **[15]**

किंवा

निगमन अध्ययन पद्धती म्हणजे काय? त्याचे फायदे व मर्यादा उदाहरणासह स्पष्ट करा. विद्यार्थ्यांना शिकविताना ही पद्धती आपणाला कशी मदत करते?

प्रश्न 5) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम ही संकल्पना योग्य उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

अध्ययन सामग्री कोणत्या आहेत? पारंपारिक आणि तंत्रज्ञानाधारित अध्ययन सामग्री मधील फरक स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन) **[10]**

अ) अध्ययन सामग्रीची आवश्यकता

ब) कालक्रमानुसार अभ्यासक्रम रचनेची पद्धती उदाहरणासह सांगा.

क) तर्कशास्त्राची रचना

ड) विश्लेषणाची पद्धती

Total No. of Questions : 6]

PHYSICAL EDUCATION

[Max. Marks :80

Q1) How we can teach life skills through Physical Education? **[15]**

OR

Describe olympic movement - Ancient and modern olympic.

Q2) Write a short answer for following questions. (Any Three) **[15]**

a) Write down the objective of Physical Education.

b) Explain any two values of physical Education.

c) Describe development of Physical education and sports in Hindu period.

d) Write contribution of Greece in development of physical education and sports.

e) Describe the sports achievement of Sachin Tendulkar.

Q3) A) Select correct Answer : **[5]**

i) According to the German concept of Physical Education, the mother of all Games and Sports is?

a) Athletics b) Swimming

c) Cricket d) Gymnastic

ii) Major Dhyanchand is related which game?

a) Cricket b) Foot Ball

c) Hockey d) Swimming

iii) Which player has India's highest award (Bharat Ratna)?

a) Khashaba Jadhav b) Major Dhyanchand

c) Mikha Singh d) Sachin Tendulkar

iv) Olympic Flag consist on how many Circles?

a) Three Circles b) Four Circles

c) Five Circles d) Two Circles

v) Main objective of physical education is _____.

a) Mental Development b) Physical Development

c) Emotional Development d) All-round Development

B) Match the pairs. **[5]**

Group A		Group B	
i)	Major Dhyanchand	a)	21st June
ii)	Khashaba Jadhav	b)	Wrestling
iii)	Milkha Singh	c)	Cricket
iv)	National Sports Day	d)	Athletics
v)	International Yoga Day	e)	Hockey
		f)	29th August

Q4) What is physical education? Explain the relationship between physical education and education in details. **[15]**

OR

Explain how playground activities are useful for growth and development in Children?

Q5) What are the teaching and learning resources? How thouse resources enhance the quality of teaching and learning process? **[15]**

OR

Explain core element of physical education in detail.

Q6) Answer the questions (Any two) **[10]**

a) Explain Experimental Method of teaching physical education.

b) Write down the objective of Education.

c) Describe life Skills development through physical education.

d) Explain symposium method.

Total No. of Questions : 6]

शारीरिक शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) शारीरिक शिक्षणातुन जीवन कौशल्य कशी विकसित कराल? **[15]**

किंवा

प्राचीन आणि आधुनिक ऑलम्पिक चळवळ विशद करा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) शारीरिक शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा.

ब) शारीरिक शिक्षणातील कोणतेही दोन मूल्य स्पष्ट करा.

क) हिंदू काळात शारीरिक शिक्षण आणि खेळांच्या विकासाचे वर्णन करा.

ड) शारीरिक शिक्षण आणि क्रीडेतील विकासातील ग्रीसचे योगदान लिहा.

इ) सचिन तेंडुलकर यांचे खेळातील प्रविण्याबाबतचे वर्णन करा.

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्याय निवडा. **[5]**

i) शारीरिक शिक्षण या जर्मन संकल्पनेनुसार सर्व खेळ व खेळांची जननी आहे.

अ) ॲथलेटिक्स ब) स्विमिंग

क) क्रिकेट ड) जिम्नॅस्टिक

ii) मेजर ध्यानचंद कोणत्या खेळाशी संबंधित आहे?

अ) क्रिकेट ब) फुटबॉल

क) हॉकी ड) पोहणे

iii) कोणत्या खेळाडूला भारताचा सर्वोच्च पुरस्कार (भारतरत्न) मिळाला आहे?

अ) खाशाबा जाधव ब) मेजर ध्यानचंद

क) मिल्खा सिंग ड) सचिन तेंडुलकर

iv) ऑलम्पिक ध्वज किती वर्तुळाने बनतात?

अ) तीन वर्तुळ ब) चार वर्तुळ

क) पाच वर्तुळ ड) दोन वर्तुळ

v) शारीरिक शिक्षणाचे मुख्य उद्दिष्टे ..... हे आहे.

अ) मानसिक विकास ब) भौतिक विकास

क) भावनात्मक विकास ड) सर्वांगीण विकास

ब) योग्य जोड्या जुळवा. **[5]**

'अ' गट		'ब' गट	
i)	मेजर ध्यानचंद	अ)	21 जून
ii)	खाशाबा जाधव	ब)	कुस्ती
iii)	मिल्खा सिंग	क)	क्रिकेट
iv)	राष्ट्रीय क्रीडा दिवस	ड)	ॲथलेटिक्स
v)	आंतरराष्ट्रीय योग दिवस	इ)	हॉकी
		फ)	29 ऑगस्ट

प्रश्न 4) शारीरिक शिक्षणाची व्याख्या सांगुन शारीरिक शिक्षण आणि शिक्षण यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

मैदानावरील क्रीडा बाबी मुलांच्या विकासासाठी कशा उपयोगी आहेत हे स्पष्ट करा?

प्रश्न 5) अध्यापन व अध्ययन स्त्रोत म्हणजे काय? हे स्त्रोत अध्यापन व अध्ययनाची गुणवत्ता कशी वाढवतात ते लिहा? **[15]**

किंवा

शारीरिक शिक्षणातील गाभा घटक सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) शारीरिक शिक्षणाच्या प्रकल्प अध्यापन पद्धतीचे स्पष्टीकरण करा.

ब) शारीरिक शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा.

क) शारीरिक शिक्षणाद्वारे जीवन कौशल्यांचा विकास विशद करा.

ड) परिसंवाद पद्धत स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

YOGA EDUCATION

[Max. Marks : 80

Q1) a) Explain the importance of Yoga in present day by telling history of yoga. **[8]**

b) Explain the misconceptions about yoga, stating its benefits. **[7]**

OR

a) Explain the concept of yoga as explained in Bhagavad Gita. **[8]**

b) Write a detailed essay on the third Limb of Ashtanga Yoga. **[7]**

Q2) Write in short (any three) **[15]**

a) Explain the effect of Mantra Chanting (Mantra Jap) on the mental level.

b) Explain the concept of Raja Yoga.

c) Write in details about kapalbhati.

d) Explain the concept of Yama – Niyama.

e) Explain how to practice Panchakosha concept for stability of Mind.

Q3) A) Select the appropriate option and fill in the blanks. **[5]**

i) Yama are of _____ types.

a) 5 b) 6

c) 3 d) 4

ii) The word 'Yuj' means _____.

a) to go b) union

c) to break d) to come

iii) Yoga teaching is a science of _____.

a) Social b) Spiritual

c) Experience d) Practical

iv) Kapulbhati is a _____.

a) Pranayama b) Yama

c) Niyama d) Shuddhikriya

v) In _____ chakra the union of Ida and Pingala Nadi takes place.

a) Manipur b) Anahata

c) Ajna d) Vishuddhi

B) Match the pairs. **[5]**

Group 'A'		Group 'B'	
i)	Makrasana	a)	Niyam
ii)	Suryanadi	b)	Inhale
iii)	Purak	c)	Relaxation pose
iv)	Shaycha	d)	Right Nostril
v)	Dhyan	e)	Saptang

Q4) What is Mind Management? Explain Relation of Rajayoga and Mental Harmony. **[15]**

OR

Write detailed information about yoga therapy for chronic and acute desease disorders.

Q5) How many parts are yoga mudras classified into? Write detailed information about any two postures in body section. **[15]**

OR

Explain in detail the place of yoga in secondary education by explaining what yoga is.

Q6) Answer the following. (any two) **[10]**

a) Write in detail about 'Pranamay Kosha'.

b) Write about Trataka in details.

c) Explain the concept of 'Tribanadha'.

d) Explain the concept of 'Mantrasadhana'.

Total No. of Questions : 6]

योग शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) अ) योगाचा इतिहास सांगून आजच्या काळात योगाचे महत्व स्पष्ट करा. **[8]**

ब) योग विषयाचे फायदे सांगून, योग विषयक चुकीचे मतप्रवाह स्पष्ट करा. **[7]**

किंवा

अ) भगवद्गीतेत सांगितलेली योग संकल्पना स्पष्ट करा. **[8]**

ब) अष्टांग योगाच्या तिसऱ्या अंगाविषयी सविस्तर निबंध लिहा. **[7]**

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) मंत्र उच्चारणाचा (मंत्र जप) मानसिक पातळीवर होणारा परिणाम स्पष्ट करा.

ब) राजयोग संकल्पना स्पष्ट करा.

क) कपालभाती विषयी सविस्तर लिहा.

ड) यम–नियम संकल्पना स्पष्ट करा.

इ) मनाच्या स्थिरतेसाठी पंचकोश संकल्पना कशी राबवाल ते स्पष्ट करा?

प्रश्न 3) अ) योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. **[5]**

i) यम ..... प्रकारचे आहेत.

अ) 5 ब) 6

क) 3 ड) 4

ii) युज या शब्दाचा अर्थ ..... असा होतो.

अ) जाणे ब) जोडणे

क) तोडणे ड) येणे

iii) योग अध्ययन हे ..... शास्त्र आहे.

अ) सामाजिक ब) आध्यात्मिक

क) अनुभवाचे ड) व्यावहारिक

iv) कपालभाती ही ..... आहे.

अ) प्राणायाम ब) यम

क) नियम ड) शुद्धी क्रिया

v) इडा आणि पिंगळा नाडीचे, ... चक्रात संघटन होते.

अ) मणिपूर ब) अनाहत

क) अजना ड) विशुद्धी

ब) जोड्या जुळवा. **[5]**

'अ'	'ब'
i) मकरासन	अ) नियम
ii) सूर्यनाडी	ब) श्वास आत घेणे
iii) पूरक	क) विश्रांतीकारक आसन
iv) शौच	ड) उजवी नाकपूडी
v) ध्यान	इ) सप्तांग

प्रश्न 4) मनाचे व्यवस्थापन म्हणजे काय? राजयोग आणि मानसिक सूत्रबद्धता यांचा संबंध स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

जूनाट आणि तीव्र रोग विकारांसाठी योगोपचार याविषयी सविस्तर माहिती लिहा.

प्रश्न 5) योग मुद्रांचे वर्गीकरण किती भागात केले जाते? काया विभागातील कोणत्याही दोन मुद्रांविषयी सविस्तर माहिती लिहा. **[15]**

किंवा

योग म्हणजे काय सांगून माध्यमिक शिक्षणात योगाचे स्थान सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) प्राणमय कोष याविषयी सविस्तर लिहा.

ब) त्राटक विषयी सविस्तर लिहा.

क) त्रिबंध स्पष्ट करा.

ड) 'मंत्र साधना' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 6]

MUSIC AND ART EDUCATION

[Max. Marks :80

Q1) Write in detail the musical contribution of any one of the following Musicologists. **[15]**

a) Pt. Bharatamuni

b) Pt. Vishnu Narayan Bhatkhande

OR

Write information on the relationship between Science and Music.

Q2) Write short answers. (any three) **[15]**

a) Write in detail about Sugamsangit/Semi-classical Music.

b) Write the scientific information of any one tala of Dadra or Teental (trital) and the Theka of that tala.

c) What is folk Music and write about any two types of folk Music.

d) Write complete classical information of Bageshree raga.

e) Write definitions of Swara, Alankar, Alaap, Taal, Avartan.

Q3) A) Match the pairs. **[5]**

i)	Pt. Vishnu Digambar Paluskar	a)	Avanaddha Vadya
ii)	Mandra	b)	Raga
iii)	Yaman	c)	Gwalior Gharana
iv)	Tabla	d)	Kirana Gharana
v)	Pt. Bhimsen Joshi	e)	Saptak

B) Fill in the blanks. **[5]**

i) Ascending sequence of swaras is called _____.

(Avaroh, Raga, Aroha)

ii) _____is a form of composition in Carnatic Music.

(Tarana, Thumri, Tillana)

iii) In Dadra Tala, Kaal (Khali) comes on the beat _____.

(2, 4, 5)

iv) Bageshree Raga's thaat is _____.

(Kalyan, Bhairav, Kafi)

v) _____ is a Sushir Instrument.

(Satar, Flute, Tabla)

Q4) Write in detail about the Gurukul method of teaching Music. **[15]**

OR

Define resources in Music studies. Write detailed information about the need and importance of resources in Music studies, modern resources.

Q5) Explain the place and importance of Music in Secondary Education. **[15]**

OR

Write in detail about lesson planning to be done by Music Teacher.

Q6) Write answers of the following questions. (any two) **[10]**

a) Write in detail about the types of Musical Instruments.

b) What is Music therapy and write the usefulness of Music therapy for students.

c) Write in detail about Gharani & Music.

d) Write in detail about Music and Psychology.

Total No. of Questions : 6]

संगीत आणि कला शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) पुढीलपैकी कोणत्याही एका संगीतज्ञाचे सांगीतिक योगदान सविस्तर लिहा. **[15]**

अ) पं. भरतमुनी

ब) पं. विष्णु नारायण भातखंडे

किंवा

विज्ञान व संगीत यांचा परस्परसंबंध यावर माहिती लिहा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) **[15]**

अ) सुगमसंगीत/उपशास्त्रीय संगीत याबाबत सविस्तर लिहा.

ब) दादरा किंवा तीनताल (त्रिताल) यापैकी कोणत्याही एका तालाची शास्त्रीय माहिती व त्या तालाचा ठेका लिहा.

क) लोकसंगीत म्हणजे काय व कोणत्याही दोन लोकसंगीताच्या प्रकारांची माहिती लिहा.

ड) बागेश्री रागाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती लिहा.

इ) स्वर, अलंकार, आलाप, ताल, आवर्तन यांच्या व्याख्या लिहा.

प्रश्न 3) अ) जोड्या जुळवा. **[5]**

i)	पं. विष्णु दिगंबर पलुस्कर	अ)	अवनद्ध वाद्य
ii)	मंद्र	ब)	राग
iii)	यमन	क)	ग्वाल्हेर घराणे
iv)	तबला	ड)	किराणा घराणे
v)	पं. भीमसेन जोशी	इ)	सप्तक

ब) रिकाम्या जागा भरा. **[5]**

i) स्वरांच्या चढत्या क्रमाला ..... म्हणतात.
(अवरोह, राग, आरोह)

ii) ..... हा कर्नाटक संगीतातील रचना प्रकार आहे.
(तराना, ठुमरी, तिल्लाना)

iii) दादरा तालात काल (खाली) ..... या मात्रेवर येते.
(2, 4, 5)

iv) बागेश्री रागाचा थाट ..... आहे.
(कल्याण भैरव, काफी)

v) ..... हे सुषिर वाद्य आहे.
(सतार, बासरी, तबला)

प्रश्न 4) संगीत अध्यापनाची गुरूकुल पद्धती याविषयी सविस्तर माहिती लिहा. **[15]**

किंवा

संगीत अध्ययनातील संसाधनांची व्याख्या लिहा. संगीत अध्ययनात संसाधनांची गरज व त्यांचे महत्त्व, आधुनिक संसाधने याबाबत सविस्तर माहिती लिहा.

प्रश्न 5) माध्यमिक शिक्षणात संगीताचे स्थान व महत्त्व स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

संगीत शिक्षकाने करावयाचे पाठनियोजन याबाबत सविस्तर लिहा.

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[10]**

अ) संगीतातील वाद्यवर्गीकरणाच्या प्रकारांची माहिती सविस्तर लिहा.

ब) संगीतोपचार म्हणजे काय ते सांगून विद्यार्थ्यांकरिता संगीतोपचाराची उपयुक्तता लिहा.

क) संगीतातील घराणी याविषयी सविस्तर लिहा.

ड) संगीत व मानसशास्त्र याविषयी सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions : 6]

VALUE EDUCATION

[Max. Marks :80

Q1) Explain the significance of following values in life. **[15]**

a) Truth

b) Empathy

c) Inclusiveness

Suggest co-curricular activities to inculcate these values among students.

OR

What is value system? Explain the role of culture in value education.

Q2) Solve any three **[15]**

a) What is the meaning of values?

b) What is the concept of Holistic living?

c) What are the types of values?

d) Explain the role of value education to face the problem of untouchability.

e) What is the concept of drug addiction? Suggest two remedies.

Q3) A) Write down the meaning of following social evils in one sentence. **[5]**

i) Corruption

ii) Dowery

iii) Domestic violence

iv) Atrocities against women

v) Terrorism

B) Answer the following questions in one sentence. **[5]**

i) What is Forgiveness?

ii) What is Time, Task and Resource management.

iii) What is commitment?

iv) What is the significance of positive thinking?

v) Write down any one purpose of value education.

Q4) Explain following methods of teaching values in detail. **[15]**

a) Lecture

b) Library method

c) Seminar

OR

Explain the objectives of teaching values in school curriculum in detail.

Q5) Explain the nature of curriculum and syllabus of values. **[15]**

OR

Explain core elements and values in National policy of education with examples.

Q6) Solve any two. **[10]**

a) How is the library method useful for value education?

b) Explain the place of values in school curriculum.

c) Explain the structure of values.

d) What is the nature of content analysis of values?

x x x

Total No. of Questions : 6]

मूल्य शिक्षण

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) पुढील मूल्यांचे जीवनातील महत्त्व स्पष्ट करा. **[15]**

अ) सत्य

ब) समानाभूति

क) सर्वसमावेशकता

ही मूल्ये विद्यार्थ्यांमध्ये रूजविण्यासाठी अभ्यासानुवर्ती उपक्रम सूचवा.

किंवा

मूल्य प्रणाली म्हणजे काय? मूल्यशिक्षणातील संस्कृतीची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. **[15]**

अ) मूल्यांचा अर्थ काय आहे?

ब) 'समष्टिवादी जीवन' ही संकल्पना काय आहे?

क) मूल्यांचे प्रकार कोणते आहेत?

ड) अस्पृश्यतेच्या समस्येला सामोरे जाण्यासाठी मूल्य शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.

इ) मादक पदार्थांची व्यसनाधिनता म्हणजे काय? त्यावर दोन उपाय सूचवा.

प्रश्न 3) अ) खालील सामाजिक समस्यांचे अर्थ एका वाक्यात लिहा. **[5]**

i) भ्रष्टाचार

ii) हुंडा

iii) घरगुती हिंसाचार

iv) महिलांवरील अत्याचार

v) आतंकवाद

ब) खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा. [5]

i) 'क्षमाशीलता' म्हणजे काय?

ii) 'वेळ, कार्य व संसाधनांचे व्यवस्थापन' म्हणजे काय?

iii) 'बांधिलकी' म्हणजे काय?

iv) सकारात्मक विचारशीलतेचे महत्त्व काय आहे?

v) मूल्य शिक्षणाचा कोणताही एक हेतु लिहा.

प्रश्न 4) मूल्याध्यापनाच्या खालील पद्धती सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

अ) व्याख्यान

ब) ग्रंथालय पद्धती

क) सेमिनार (परिसंवाद)

किंवा

शालेय अभ्यासक्रमातील मूल्याध्यापनाची उद्दिष्टे सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) मूल्यांच्या अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रमाचे स्वरूप स्पष्ट करा. [15]

किंवा

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणातील गाभाभूत घटक व मूल्ये सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. [10]

अ) मूल्यशिक्षणासाठी ग्रंथालय पद्धती कशी उपयुक्त आहे?

ब) शालेय अभ्यासक्रमातील मूल्यांचे स्थान स्पष्ट करा.

क) मूल्यांची संरचना स्पष्ट करा.

ड) मूल्यांच्या आशय विश्लेषणाचे स्वरूप काय आहे?

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

PE-12091

[Total No. of Pages : 6

[6573]-13

First Year B.Ed.

EDUCATION

BED-101 : Childhood and Growing Up

(2025 Pattern) (Semester - I)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 70*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***One mark will be given for each correct answer to multiple choice question.***
4) ***Write answers in about 270-300 words for 10 marks questions.***
5) ***Write answers in about 130-135 words for 5 marks questions.***

Q1) **Select the correct options and rewrite the sentences :** **[10]**

i) Holistic development of learner includes development of :

a) only physical and Intellectual aspects

b) physical, mental, emotional, social and moral aspects

c) only academic achievement

d) only emotional and social skills

ii) Which statement correctly differentiates growth from development?

a) Growth is qualitative, development is quantitative

b) Growth is quantitative, development is qualitative

c) Both are qualitative

d) Both are quantitative

iii) Introvert - Extrovert differences belong to which type of individual difference?

a) Personality b) Cognitive

c) Physical d) Social

P.T.O.

iv) Socio-economic background of learners mainly affects their :

a) Height
b) Learning opportunities
c) Age
d) Gender

v) Erik Erikson's theory is related to

a) Intelligence
b) Moral values
c) Social and personality development
d) Memory

vi) Which is a common problem among adolescent's today?

a) Laziness
b) Anxiety
c) Curiosity
d) Creativity

vii) What aspect of development does Lourence Kohlberg's theory focus on?

a) Intelligence
b) Personality
c) Morality
d) Emotional maturity

viii) What does democracy as a form of government promote?

a) Absolute power
b) Equal participation and rights
c) Suppression of opinions
d) Military control

ix) The concept of neuroplasticity refers to :

a) Fixed structure of the brain
b) Brain's inability to change
c) Brain's ability to change and adapt through learning
d) Decline in brain functioning

x) Which factor does <u>not</u> contribute to individual differences?

a) Heredity
b) Environment
c) Culture
d) Uniform curriculum

Q2) Write the importance of heredity. In what way will you use these concepts as a teacher in teaching Learning Process? **[10]**

OR

Explain the concept of Growth and development. Describe with example the principles of growth and development.

Q3) Explain the causes of individual differences with examples. How will you guide the students considering the concept of individual differences? **[10]**

OR

Explain the cognitive and Social dimensions of individual differences with example. What is the role of the teacher in developing these dimensions?

Q4) Explain the meaning and Importance of Learning style. Which strategies will you use to cater to different learning styles in your classroom? **[10]**

OR

What is the impact of Language, religion and Culture among learners? Explain the role of a teacher in a multicultural classroom.

Q5) Explain the types of mass-media. What are the positive and negative effects of mass media on the development of the student? Elaborate. **[10]**

OR

Describe the common issues faced during childhood and adolescence stages. How will you as a teacher support their mental health?

Q6) **Write short notes on (any four) :** **[20]**

a) Importance of Educational Technology in Learning.

b) Responsibilities of the teacher in promoting gender equality.

c) Role of the teacher in creating awareness about mass media.

d) Characteristics of adolescence stage.

e) Concept of Emotional intelligence.

f) Howard Gardner's theory of multiple Intelligence.

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 6]

PE-12091

[6573]-13
First Year B.Ed.
EDUCATION
BED-101 : Childhood and Growing Up
(2025 Pattern) (Semester - I)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 70*

सूचना : *1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
2) उजव्या बाजूकडील संख्या गुण दर्शवितात.
3) प्रत्येक बहुपर्यायी प्रश्नाच्या अचूक उत्तर लेखनास 1 गुण देण्यात येतील.
4) 10 गुणांच्या प्रश्नांची सुमारे 270-300 शब्दांत उत्तरे लिहा.
5) 5 गुणांच्या प्रश्नांची सुमारे 130-135 शब्दांत उत्तरे लिहा.

प्रश्न 1) योग्य पर्याय निवडुन विधाने पुन्हा लिहा : **[10]**

i) अध्ययनार्थ्यीच्या सर्वांगीण विकासात कशाचा समावेश होतो?

अ) फक्त शारीरिक आणि बौद्धीक पैलू

ब) शारीरिक, मानसिक, भावनिक, सामाजिक आणि नैतिक पैलू

क) फक्त शैक्षणिक संपादणूक

ड) फक्त भावनिक आणि सामाजिक कौशल्य

ii) कोणते वाक्य वाढ व विकास यातील फरक अचूक दर्शविते?

अ) वाढ गुणात्मक असते, विकास संख्यात्मक असतो

ब) वाढ संख्यात्मक असते, विकास गुणात्मक असतो

क) दोन्ही गुणात्मक असतात

ड) दोन्ही संख्यात्मक असतात

iii) अंतमुर्खी–बर्हीमुर्खी फरक कोणत्या व्यक्तिभेदाच्या प्रकारांशी संबंधीत आहे?

अ) व्यक्तिमत्व ब) बोधात्मक

क) शारीरिक ड) सामाजिक

iv) सामाजिक–आर्थिक पार्श्वभूमीचा अध्ययनार्थ्यांवर मुख्यत्वे प्रभाव :

अ) उंची ब) अध्ययन संधी

क) वय ड) लिंग

v) एरिक इरिकसनचा सिद्धांत संबंधीत आहे.

अ) बुद्धीमत्ता

ब) नैतिक मूल्य

क) सामाजिक आणि व्यक्तिमत्व विकास

ड) स्मृती

vi) आजच्या कुमारावस्थेत कोणत्या सर्वसामान्य समस्या आहेत?

अ) आळसीपणा ब) अस्वस्थता

क) उत्कंठा ड) नवनिर्मिती

vii) लॉरेन्स कोलबर्ग यांचा सिद्धांत कोणत्या पैलूवर लक्ष केंद्रीत करतो?

अ) बुद्धीमत्ता ब) व्यक्तीमत्व

क) नैतिकता ड) भावनिक परिपक्वता

viii) शासनाचा एक प्रकार म्हणून लोकशाही कशाला प्रोत्साहन देते?

अ) निरंकुश सत्ता

ब) हक्क आणि समान सहभागित्व

क) मतांचे दमन

ड) लष्करी नियंत्रण

ix) न्युरॉप्लास्टीसिटी (neuroplasticity) संकल्पना कशाशी संबंधीत आहे.

अ) मेंदूची स्थिर रचना

ब) मेंदूची बदल स्विकारण्यास असमर्थता

क) मेंदूची बदल स्विकारण्याची क्षमता आणि अध्ययनामार्फत स्विकार

ड) मेंदूच्या कार्यामध्ये घट

x) व्यक्तीभेदात कोणत्या घटकाचा समावेश होत <u>नाही</u>?

अ) अनुवंश ब) पर्यावरण

क) सांस्कृतिक ड) अभ्यासक्रमाची समानता

प्रश्न 2) अनुवंशाचे महत्व लिहा. अध्ययन–अध्यापन प्रक्रियेत शिक्षक म्हणून तुम्ही या संकल्पनेचा कसा वापर कराल. **[10]**

किंवा

वाढ व विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा. वाढ व विकासाची तत्वे सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) व्यक्तिभेदाची कारणे सोदाहरण स्पष्ट करा. व्यक्तीभेदानुसार विद्यार्थ्यांना कसे मार्गदर्शन कराल. **[10]**

किंवा

व्यक्तीभेदाचे बोधात्मक व सामाजिक पैलू सोदाहरण स्पष्ट करा? या पैलूचा विकास करण्यासाठी शिक्षकांची भूमिका कोणती?

प्रश्न 4) अध्ययन शैलीचा अर्थ व महत्व स्पष्ट करा. तुमच्या वर्गध्यापनात विविध अध्ययन शैली असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना तुम्ही कशाप्रकारे अध्यापन कराल? **[10]**

किंवा

अध्ययनार्थ्यीवर भाषा, धर्म, आणि संस्कृतीचा कोणता प्रभाव पडतो? बहुसांस्कृतिक वर्गाध्यापनात शिक्षकांची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) प्रसारमाध्यमाचे प्रकार स्पष्ट करा विद्यार्थ्यांच्या विकासात प्रसार–माध्यमाचे सकारात्मक व नकारात्मक परिणाम सविस्तर लिहा. **[10]**

किंवा

बाल्यावस्था व कुमारावस्थेतात सर्वसामान्य समस्या स्पष्ट करा. शिक्षक म्हणून तुम्ही त्याच्या मानसिक आरोग्य सुधारण्यासाठी कोणते प्रयत्न कराल.

प्रश्न 6) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) : **[20]**

अ) अध्ययनात शैक्षणिक तंत्रज्ञानाचे महत्व

ब) लिंग समानता प्रस्थापित करण्यासाठी शिक्षकांची भूमिका

क) प्रसार माध्यमाबद्दल जागृती निर्मितीत शिक्षकांची जबाबदारी

ड) कुमारावस्थेची वैशिष्ट्ये

इ) भावनिक बुद्धीमत्तेची संकल्पना

फ) हावर्ड गार्डनरची बहुआयामी बुद्धीमत्ता सिद्धांत

⌘⌘⌘

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. : [ ]

PE12217

[Total No. of Pages : 6

[6573]-13CR
F.Y. B.Ed.
BED 101 : CHILDHOOD AND GROWING UP
(2025 Pattern) (CBCS) (Semester - I)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 70***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Figures to the right indicate full marks.***
3) ***Multiple choice questions are worth one mark each.***
4) ***Essay type questions carry ten marks and answers of the same are expected to be written in 270 to 300 words.***
5) ***Short answer type questions carry five marks & answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.***
6) ***The word limit given for the answer must be strictly adhered to.***

Q1) Select the correct options and rewrite the sentences. **[10]**

a) Which factor determines sex in the human body?
   i) Blood type
   ii) Sex chromosomes
   iii) Environmental factors
   iv) Physical build

b) Which learning style activity is useful for visual learners?
   i) Song and discussions
   ii) Chart diagrams and graph
   iii) Drama and movement
   iv) Only writing

c) Lawrence kohlberg is famous for his work on which subject?
   i) Physical development
   ii) Moral development
   iii) Language development
   iv) Emotional development

d) What is one positive effect of print media?
   i) Influence of violent visuals
   ii) Reading skill and language development
   iii) Digital addiction
   iv) Spread of fake news

P.T.O.

e) Which theory was proposed by Howard Gardner?

i) Social learning theory

ii) Multiple Intelligence theory

iii) Traditional learning theory

iv) Logic theory

f) The idea of 'Vasudhaiva kutumbakam' develops the following among children:

i) Individualism

ii) Competitiveness

iii) Tolerance and compassion

iv) Consumerisim

g) Development indicates the following type of changes.

i) Only quantitive changes

ii) Qualitative changes

iii) Only physical changes

iv) Only social changes

h) 'Introvert' students are.

i) Always talkative and active in society

ii) Quiet, serious, and able to work independently

iii) Read to accept leadership role in groups

iv) Able to easily communicate with everyone all the time

i) The following tools are useful for kinesthetic learners.

i) Koosh ball and play-Dough

ii) Dictionary

iii) Lecture note

iv) Poetry collection

j) The usual chromosome pattern for Females and males are.

i) XX = female, XX = male

ii) XX = female, XY = male

iii) XXY = female, XO = male

iv) Same for everyone

Q2) Explain the characteristics of physical emotional and social development of adolescent state. As a teacher how will you guide such student? **[10]**

OR

Explain the concepts of Heredity and Environment with suitable examples. In what way will these concepts be important in the teaching learning process? **[10]**

Q3) What are the causes of Individual differences? Explain the role of a teacher for the allround development of students? **[10]**

OR

Explain the cognitive and social dimensions of individual differences with example, what is the role of the teacher in developing these dimensions? **[10]**

Q4) What are the differences among students due to multiculturalism? Explain the challenges before a teacher to teach to multicultural class? **[10]**

OR

Write Kohlberg's stages of moral development. How are these stages useful to the understand the moral growth in individuals? **[10]**

Q5) What are the various types of mass-media? What are the positive and negative effect of mass media on the development of the student? **[10]**

OR

What is the meaning of tradition, customs and values? As a teacher how will you use them for the development of the student? **[10]**

Q6) Write short notes on (Any four) : **[20]**

a) Explain the difference between Growth and Development.
b) Explain the role of Mass-Media in development of Children
c) Explain Erik Erikson's stages of psycho-social development.
d) The nature of individual differences?
e) Impact of 'Mobile' on school students.
f) Characteristics of mental development of Adolesence stage.

ⓘⓘⓘⓘ

Total No. of Questions : 6]

PE12217

[6573]-13CR
F.Y. B.Ed.
BED 101 : CHILDHOOD AND GROWING UP
(2025 Pattern) (CBCS) (Semester - I)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : *3* तास*]* **[एकूण गुण : *70***

सूचना :– ***1)*** सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) बहुपर्यायी प्रश्न प्रत्येकी एक गुणांचा आहे.

4) निबंधवजा प्रश्न दहा गुणांचा असून उत्तर 270 ते 300 शब्दांत अपेक्षित आहे.

5) लघुत्तरी प्रश्न पाच गुणांचा असून उत्तर 130 ते 150 शब्दांत अपेक्षित आहे.

6) उत्तरासाठी दिलेली शब्द मर्यादा कटाक्षाने पाळाव्यात.

प्र.*1)* योग्य पर्याय निवडून विधाने पुन्हा लिहा. **[10]**

अ) मानवी शरीरातील लिंग निश्चिती कोणत्या घटकामुळे होते?

i) रक्ताचा प्रकार

ii) लिंग गुणसूत्रे

iii) पर्यावरणीय घटक

iv) शारीरिक बांधा

ब) शिकण्याच्या शैली पैकी कोणती शैली दृक शिकणाऱ्यांसाठी उपयुक्त आहे?

i) गाणी आणि चर्चा

ii) चार्ट आकृती आणि ग्राफ

iii) नाट्य आणि हालचाल

iv) केवळ लेखन

क) लॉरेन्स कोहलबर्ग कोणत्या विषयावरील त्यांच्या कार्यासाठी प्रसिद्ध आहेत?

i) शारीरिक विकास

ii) नैतिक विकास

iii) भाषिक विकास

iv) भावनिक विकास

ड) मुद्रित माध्यमांचा एक सकारात्मक परिणाम कोणता आहे?

i) हिंसक दृश्यांचा प्रभाव

ii) वाचन कौशल्य आणि भाषिक विकास

iii) डिजिटल व्यसन

iv) फेक न्यूजचा प्रसार

इ) हावर्ड गार्डनर यांनी कोणता सिद्धांत मांडला?

i) सामाजिक शिक्षण सिद्धांत

ii) बहुविध बुद्धिमत्ता सिद्धांत

iii) पारंपारिक शिक्षण सिद्धांत

iv) तर्कशास्त्रीय सिद्धांत

फ) 'वसुधैव कुटुंबकम' या विचारामुळे मुलांमध्ये पुढील विकास होतो?

i) व्यक्तिवाद

ii) स्पर्धावृत्ती

iii) सहिष्णुता व दया

iv) उपभोक्तावाद

य) विकास कोणत्या प्रकारातील बदलांना सूचित करतो?

i) फक्त परिणामात्मक बदल

ii) गुणवत्तात्मक बदल

iii) केवळ शारीरिक बदल

iv) केवळ सामाजिक बदल

र) 'अंतर्मुख' विद्यार्थी असे असतात.

i) समाजात नेहमी बोलके व सक्रीय असतात

ii) शांत, गंभीर व स्वतंत्रपणे काम करणारे असतात

iii) केवळ गटनेतेपद स्विकारतात

iv) नेहमी सर्वांशी सहज संवाद साधतात

ल) खालीलपैकी साधन गतीशील शिकणाऱ्यासाठी उपयुक्त आहे.

i) Koosh balls and Play-Dough

ii) शब्दकोश

iii) व्याख्यान नोटस

iv) कविता संग्रह

व) सामान्यपणे स्त्री आणि पुरूष यांचे गुणसुत्रांचे विभाजन काय असते?

i) XX = स्त्री, XX = पुरूष

ii) XX = स्त्री, XY = पुरूष

iii) XXY = स्त्री, XO = पुरूष

iv) सर्वामध्ये समान असते

प्र.2) कुमारावस्थेतील शारीरिक, भावनिक व सामाजिक विकासाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. या अवस्थेतील विद्यार्थ्यांना तुम्ही कसे मार्गदर्शन कराल? **[10]**

किंवा

अनुवंश व परिस्थिती या संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा. या संकल्पनाचे अध्ययन–अध्यापन प्रक्रियेतील महत्त्व सविस्तर लिहा.

प्र.3) व्यक्तिभेदाची कारणे कोणती? विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगिण विकासात शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

व्यक्तिभेदा संदर्भात सामाजिक व बोधात्मक पैलू उदाहरणासह स्पष्ट करून त्या पैलू संदर्भात शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्र.4) बहुसांस्कृतिकमुळे विद्यार्थ्यांमध्ये कोणते भेद निर्माण होतात? बहुसांस्कृतिक वर्गाला अध्यापन करताना शिक्षकाला कोणती आव्हाने पेलावी लागतात? **[10]**

किंवा

कोहलबर्गच्या नैतिक विकासाच्या अवस्था लिहा. व्यक्तीमधील नैतिक वाढ समजून घेण्यासाठी या अवस्था कशा उपयुक्त आहेत?

प्र.5) समुह संपर्क माध्यमांचे विविध प्रकार कोणते? समुह संपर्क माध्यमांचा विद्यार्थ्यांच्या विकासावर होणारा सकारात्मक आणि नकारात्मक परिणाम विशद करा. **[10]**

किंवा

रूढी, परंपरा आणि मूल्ये म्हणजे काय? त्यांचा विद्यार्थ्यांच्या विकासासाठी कसा उपयोग शिक्षक म्हणून कराल?

प्र.6) टिपा लिहा. (कोणतेही चार) **[20]**

अ) वाढ व विकासातील फरक स्पष्ट करा.

ब) विद्यार्थ्यांच्या विकासातील समुह संपर्क माध्यमाची भूमिका स्पष्ट करा.

क) इरिक इरिक्सनच्या मानसिक–सामाजिक विकासाचे टप्पे स्पष्ट करा.

ड) व्यक्तिभेदाचे स्वरूप

इ) मोबाईलचा शालेय विद्यार्थ्यांवर पडणारा प्रभाव स्पष्ट करा.

फ) कुमारावस्थेतील मानसिक विकासाची वैशिष्ट्ये लिहा.

ⓘⓘⓘⓘ

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. : ____

PE-12092

[Total No. of Pages : 6

[6573]-14
F.Y. B.Ed.
BED102 : CONTEMPORARY INDIAN EDUCATION, GENDER AND SOCIETY
(2025 Pattern) (Semester - I)

Time : 3 Hours] ***[Max. Marks : 70***

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***The numbers on the right indicate full marks for the question.***
3) ***Multiple choice questions carry one mark each.***
4) ***Essay type questions carry ten marks and the answer is expected in 270 to 300 words.***
5) ***Short answer questions carry five marks and the answer is expected in 130 to 150 words.***
6) ***The given word limit for the answers must be strictly followed.***

Q1) **Choose the correct option from the following and complete the statements :** **[10]**

i) The influence of the community on individual mainly occurs through which medium?

a) Rules and laws b) Traditions and customs

c) Examination system d) Social media

ii) What is the main function of the school in socialization?

a) Making laws

b) Giving social discipline and education

c) Providing financial assistance

d) Providing Political training

iii) Which education has a specific curriculum, timetable, and evaluation?

a) Nonformal education b) Informal education

c) Formal education d) Open education

iv) Due to industrial development in India, an important change has taken place in the social structure. To which component is this change related?

a) Geographical component b) Cultural component

c) Economic component d) Educational component

P.T.O.

v) Due to internet, mobile and social media, which culture has emerged?

a) Traditional culture b) Virtual culture

c) Collective culture d) Agrarian culture

vi) What is the effect of child marriage on education?

a) Quality of Education increases

b) School attendance increases

c) Education is discontinued

d) Skill development happens

vii) What is the main objective of POCSO Act?

a) To stop child labour

b) To stop child marriage

c) Protection of children from sexual exploitation

d) To give right to education

viii) Which change was seen in the education sector due to the liberalization policy?

a) Education became completely free

b) The number of private educational institutions increased.

c) Government control over education increased.

d) The quality of education decreased

ix) According NEP 2020, up to Which level has education in mother tongue / local language been encouraged?

a) Secondary level

b) Higher secondary level

c) Minimum 5th Standard (ideally 8th)

d) Degree level

x) According to Dr. Babasaheb Ambedkar, what is the main objective of education?

a) Economic progress b) Social justice and equality

c) Religious knowledge d) Only employment generation

Q2) Clarify the nature of Indian society and explain with examples how Indian society influences educational processes. **[10]**

OR

Explain the importance of the following factors for the development of society with examples.

a) Family

b) Reference group

c) Voluntary organization

Q3) Explain the concept of social change based on definitions. Write the types of social change with examples. **[10]**

OR

Explain with examples which components of Indian culture are affected by social change.

Q4) Explain with examples the obstacles to gender equality in schools with reference to teacher behaviour, dropout and classroom participation. **[10]**

OR

Explain the concept of transgender, Explain with examples the difficulties faced by transgender people while living in society.

Q5) Explain the meaning of liberalization, privatization and globalization and their impact on the Indian education sector with examples. **[10]**

OR

Explain the educational thoughts of Mahatma Phule and Savitribai Phule and elaborate on the importance of those thoughts in todays time.

Q6) Write short answers to any four of the following questions : **[20]**

a) Briefly explain the factors causing social mobility in Indian society.

b) Explain how social change contributes to national development

c) Explain any two strategies to increase gender sensitivity.

d) Explain how environmental responsibility is developed through education.

e) What is the role of the family as the main institution of education?

f) Explain the problem of girls dropout and suggest solutions for it.

Total No. of Questions : 6]

PE-12092

[6573]-14
F.Y. B.Ed.
BED102 : CONTEMPORARY INDIAN EDUCATION, GENDER AND SOCIETY
(2025 Pattern) (Semester - I)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास] *[एकूण गुण : 70*

सूचना : *1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.*

2) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) बहूपर्यायी प्रश्न प्रत्येकी एक गुणांचा आहे.

4) निबंधवजा प्रश्न दहा गुणांचा असून उत्तर 270 ते 300 शब्दांत अपेक्षित आहे.

5) लघुत्तरी प्रश्न पाच गुणांचा असून उत्तर 130 ते 150 शब्दांत अपेक्षित आहे.

6) उत्तरासाठी दिलेली शब्द मर्यादा कटाक्षाने पाळाव्यात.

प्रश्न 1) खालील पैकी योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. **[10]**

i) समुदायाचा व्यक्तीवर होणारा प्रभाव प्रामुख्याने कोणत्या माध्यमातून होतो?

अ) नियम व कायदे ब) परंपरा व रुढी

क) परीक्षा पद्धती ड) समाज माध्यमे

ii) शाळेचे सामाजिकरणातील प्रमुख कार्य कोणते आहे?

अ) कायदे बनविणे ब) सामाजिक शिस्त व शिक्षण देणे

क) आर्थिक मदत करणे ड) राजकीय प्रशिक्षण देणे

iii) ठराविक अभ्यासक्रम, वेळापत्रक व मूल्यमापन असलेले शिक्षण कोणते?

अ) अनौपचारिक शिक्षण ब) सहज शिक्षण

क) औपचारिक शिक्षण ड) मुक्त शिक्षण

iv) भारतात औद्योगिक विकास झाल्यामूळे सामाजिक संरचनेत महत्त्वाचे परिवर्तन घडून आले. हा बदल कोणत्या घटकाशी संबंधित आहे?

अ) भौगोलिक घटक ब) सांस्कृतिक घटक

क) आर्थिक घटक ड) शैक्षणिक घटक

v) इंटरनेट, मोबाईल आणि सोशल मीडियामुळे कोणत्या संस्कृतीचा उदय झाला आहे?

अ) पारंपारिक संस्कृती ब) आभासी संस्कृती

क) सामूहिक संस्कृती ड) शेतीप्रधान संस्कृती

vi) बालविवाहाचा शिक्षणावर काय परिणाम होतो?

अ) शिक्षणाची गुणवत्ता वाढते ब) शालेय उपस्थिती वाढते

क) शिक्षण खंडीत होते ड) कौशल्य विकास होतो

vii) POCSO कायद्याचा मुख्य उद्देश कोणता आहे?

अ) बालमजूरी रोखणे ब) बालविवाह रोखणे

क) बालकांचे लैंगिक शोषणापासून संरक्षण ड) शिक्षणाचा अधिकार देणे

viii) उदारीकरण धोरणामुळे शिक्षणक्षेत्रात कोणता बदल दिसून आला?

अ) शिक्षण पूर्णतः मोफत झाले

ब) खाजगी शिक्षण संस्थांची संख्या वाढली

क) शिक्षणावर सरकारी नियंत्रण वाढले

ड) शिक्षणाचा दर्जा कमी झाला

ix) NEP 2020 नुसार मातृभाषा/स्थानिक भाषेतील शिक्षण कोणत्या स्तरापर्यंत प्रोत्साहीत केले आहे?

अ) माध्यमिक स्तर ब) उच्च माध्यमिक स्तर

क) किमान इयत्ता 5 वी (आदर्शतः 8 वी) ड) पदवी स्तर

x) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या मते शिक्षणाचा मुख्य उद्देश कोणता आहे?

अ) आर्थिक प्रगती ब) सामाजिक न्याय व समता

क) धार्मिक ज्ञान ड) केवळ रोजगार निर्मिती

प्रश्न 2) भारतीय समाजाचे स्वरुप स्पष्ट करुन भारतीय समाज शैक्षणिक प्रक्रियांना कसा प्रभावित करतो ते सोदाहरण स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

समाजाच्या विकासासाठी खालील घटकांचे महत्त्व उदाहरणासह स्पष्ट करा.

अ) कुटुंब

ब) संदर्भ गट

क) स्वयंसेवी संस्था

प्रश्न 3) सामाजिक परिवर्तनाची संकल्पना व्याख्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. सामाजिक परिवर्तनाचे प्रकार उदाहरणासह लिहा. **[10]**

किंवा

सामाजिक परिवर्तनाचा भारतीय संस्कृतीतील कोणकोणत्या घटकांवर परिणाम होतो ते उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) शिक्षकांचे वर्तन गळती व वर्गातील सहभाग यांच्या संदर्भात शाळेतील लिंग 'समानतेतील अडथळे' उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

ट्रान्सजेंडर संकल्पना स्पष्ट करा. ट्रान्सजेंडर व्यक्तींना समाजात वावरतांना येणाऱ्या अडचणी उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) उदारीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरणाचा अर्थ सांगुन भारतीय शिक्षण क्षेत्रावर झालेला परिणाम सोदाहरण स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

महात्मा फूले व सावित्रीबाई फुले यांचे शैक्षणिक विचार स्पष्ट करुन आजच्या काळातील त्या विचारांचे महत्त्व विशद करा.

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. **[20]**

अ) भारतीय समाजातील सामाजिक गतिशिलतेस कारणीभूत ठरणारे घटक थोडक्यात स्पष्ट करा.

ब) सामाजिक परिवर्तन राष्ट्र विकासास कसे हातभार लावते हे स्पष्ट करा.

क) लिंगसंवेदनशीलता वाढविण्यासाठी कोणत्याही दोन अध्यापन रणनीती स्पष्ट करा.

ड) शिक्षणाद्वारे पर्यावरणीय जबाबदारी कशी विकसित होते ते स्पष्ट करा.

इ) शिक्षणाची प्रमुख संस्था म्हणून कुटुंबाची भूमिका काय आहे?

फ) मुलींच्या गळतीची समस्या स्पष्ट करुन त्यावर उपाय सूचवा.

SEAT No. :

PE12154

[Total No. of Pages : 34

[6573]-15

First Year B.Ed. (General)

BED 103 : UNDERSTANDING DISCIPLINES AND SCHOOL SUBJECTS

(103-01 to 103-10)

(Any two from : Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History, Geography, General Science, Mathematics, Commerce)

(2025 Pattern) (CBCS) (Semester - I)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 70*

Instructions to the candidates:

1) *All questions are compulsory.*
2) *Answers of the two subjects should be written on the separate answer sheets.*
3) *Figures to the right indicate full marks.*
4) *1 mark will be given for each correct answer to multiple choice question.*
5) *Write answers in about 270-300 words for 10 marks questions.*
6) *Write answers in about 130-150 words for 5 marks questions.*

सूचना :

1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
2) *दोन्ही विषयाच्या प्रश्नपत्रिका या स्वतंत्र उत्तर पत्रिकेमध्ये सोडवणे अपेक्षित आहे.*
3) *उजव्या बाजूकडील संख्या पूर्ण गुण दर्शवितात.*
4) *प्रत्येक बहुपर्यायी प्रश्नाच्या अचूक उत्तर लेखनास 1 गुण देण्यात येईल.*
5) *10 गुणांच्या प्रश्नांची सुमारे 270-300 शब्दांत उत्तरे लिहा.*
6) *5 गुणांच्या प्रश्नांची सुमारे 130-150 शब्दांत उत्तरे लिहा.*

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

मराठी

[एकूण गुण: 35

प्रश्न 1) खाली दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडा : **[5]**

अ) ''मी चित्रपट पाहिला'' या साध्या भूतकाळातील वाक्याचे 'पूर्ण वर्तमानकाळात' रूपांतर कसे होईल?

i) मी चित्रपट पाहत आहे
ii) मी चित्रपट पाहिला आहे
iii) मी चित्रपट पाहीन
iv) मी चित्रपट पाहत होतो

ब) 'महाराष्ट्र' (महान असे राष्ट्र) हा कोणत्या समासाचा प्रकार आहे?

i) कर्मधारय तत्पुरूष
ii) द्विगू
iii) समाहार द्वद्व
iv) विभक्ती तत्पुरूष

क) पुढीलपैकी चुकीचा गट ओळखून लिहा.

i) घंटा, पंगत, चंपक
ii) आंबा, चिंच, दंत
iii) संयम, संवाद, संबंध
iv) सिंह, ऊंस, कोंबडी

ड) 'एकनाथी ओवी' ही ज्ञानेश्वरी ओवीपेक्षा रचनेच्या बाबतीत कशी वेगळी ठरते?

i) ती अधिक आखिव–रेखीव असते
ii) ती अधिक लवचिक असून त्यात अनेकदा अक्षरांची संख्या ज्ञानेश्वरी ओवीपेक्षा जास्त असते.
iii) त्यात यमक नसते
iv) ती केवळ संस्कृतमध्ये लिहिलेली असते

इ) 'मराठी विश्वकोश' निर्मितीचे प्रमुख उद्दिष्ट कोणते?

i) केवळ पैसे मिळविणे
ii) ज्ञान आणि माहितीचा प्रसार मराठी भाषेतून सर्व स्तरांवर करणे
iii) केवळ लेखकांसाठी ग्रंथालय बनवणे
iv) परदेशी भाषांचा विरोध करणे

प्रश्न 2) अ) काळाची व्याख्या सांगून काळाचे दोन प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[5]**

ब) मराठी शुद्धलेखनाचे कोणतेही पाच मूलभूत नियम स्पष्ट करा. **[5]**

किंवा

अ) संधी म्हणजे काय? संधीचे कोणतेही दोन प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[5]**

ब) शब्दांच्या जाती कोणत्या? शब्दांच्या अविकारी जाती उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[5]**

प्रश्न 3) अ) तुमच्या परिसरातील 'प्लास्टिक बंदी' या विषयावर जनजागृती करण्यासाठी एका वर्तमानपत्रात प्रकाशित होणारा एक प्रभावी वृत्तलेख तयार करा. **[5]**

ब) अभंग म्हणजे काय? अभंगाचे छोटा अभंग व मोठा अभंग उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[5]**

किंवा

अ) यशस्वी सुत्रसंचलनासाठी आवश्यक असलेले 'भाषिक व व्यवस्थापकीय' गुण उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[5]**

ब) अलंकार म्हणजे काय? अर्थालंकाराचे प्रकार (उपमा, उत्प्रेक्षा, रूपक, अतिशयोक्ती) यापैकी कोणतेही दोन उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[5]**

प्रश्न 4) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) रस ही संकल्पना स्पष्ट करा. कोणतेही दोन रस प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा.

ब) प्रयोग म्हणजे काय? प्रयोगाचे कोणतेही दोन प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा.

क) मातृभाषेचे व्यक्तीच्या शैक्षणिक आणि भावनिक विकासातील महत्त्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

हिंदी

[पूर्णांक : 35

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से उचित पर्याय चुनकर वाक्य फिर से लिखिए : **[5]**

अ) 'अं' और 'अः' ..... श्रेणी में आते है।

i) स्वर ii) व्यंजन

iii) स्वरादी iv) संयुक्त व्यंजन

ब) ..... छंद का मुख्य आधार है।

i) शब्द ii) भाव

iii) वर्ण और मात्रा iv) अलंकार

क) गोस्वामी तुलसीदास भक्ति आंदोलन की ..... धारा से संबंधित थे।

i) सगुण भक्ति–रामभक्ति ii) निर्गुण भक्ति–ज्ञानमार्ग

iii) कृष्णभक्ति iv) शाक्त भक्ति

ड) ..... विसर्ग संधि का उदाहरण है।

i) लोकेश्वर ii) दुःख

iii) राजपुत्र iv) हरीश

इ) लाल नेत्र क्रोध से जलते, भृकुटि तन गई भारी यह ..... रस का उदाहरण है।

i) रौद्र रस ii) भयानक रस

iii) करूण रस iv) वीर रस

प्रश्न 2) अ) अविकारी शब्द का अर्थ बताकर भेदों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। **[5]**

ब) सर्वनाम की परिभाषा बताकर किन्हीं चार भेदों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। **[5]**

अथवा

अ) छंद की परिभाषा बताकर दोहा और चौपाई छंद सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। **[5]**

ब) रचना के आधार पर वाक्य के भेद सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। **[5]**

प्रश्न 3) अ) भक्तिकाल के साहित्य की विशेषताए लिखिए। **[5]**

ब) आधुनिक कालीन साहित्य का समाज पर क्या प्रभाव पडा? **[5]**

अथवा

अ) आदिकाल को वीरगाथा काल क्यों कहा जाता है? स्पष्ट कीजिए। **[5]**

ब) आदिकालीन साहित्य पर तत्कालीन सामाजिक और राजनीतिक परिस्थितियों का प्रभाव स्पष्ट कीजिए। **[5]**

प्रश्न 4) निम्नलिखित में से किन्हीं दो सवालों के जवाब 130 से 150 शब्दों में लिखिए। **[10]**

अ) निबंधलेखन करते समय कौन–सी बातों को ध्यान में रखना चाहिए?

ब) जयशंकर प्रसाद जी का साहित्यिक योगदान स्पष्ट कीजिए।

क) अलंकार की परिभाषा बताकर अनुप्रास और यमक अलंकार में अंतर स्पष्ट कीजिए।

Total No. of Questions : 4]

ENGLISH

[Max. Marks : 35

Q1) Choose the correct alternative from the given below : **[5]**

1) While taking review of any book, following points should consider.

i) Concept ii) Accuracy of the information

iii) Areas of interest iv) Accomplishment of book

a) i and ii b) i and iii

c) i, ii and iv d) i, ii, iii and iv

2) Before the news release editor should consider the following points

i) Immediacy sense ii) Essential facts

iii) Eye catching headings iv) Summary

a) i and ii b) i, ii and iii

c) i, iii and iv d) i, ii, iii and iv

3) I have done my duty. The tense form of underline sentence is _____.

a) Present Progressive Tense b) Simple Present Tense

c) Simple Past Tense d) Present Perfect Tense

4) _____ means the meaning and interpretation of words, signs and sentence structure.

a) Syllable b) Intonation

c) Semantics d) Stress

5) Strategies for answering author's purpose of question is/are _____

i) Look for key words

ii) Identify purpose of question

iii) Consider appropriate vocabulary for answer

iv) Making interference based on facts presented in the passage

a) i and ii b) i and iii

c) ii and iv d) i, ii, iii and iv

Q2) a) Explain the classification of vowels. **[5]**

b) Explain the concept of intonation with suitable examples. **[5]**

OR

a) Explain the concept of stress with suitable example. **[5]**

b) Explain the concept verb and adverb with suitable example. **[5]**

Q3) Write an essay on any one of the following : **[10]**

a) A memorable day in my life.

b) Digital literacy.

c) Unity in diversity.

OR

a) Write a report on Constitution Day celebrated in your college. **[5]**

b) Write a letter to the principal of your college to grant a permission to participate in National Cricket Tournament. **[5]**

Q4) Answer in short (any two) : **[10]**

a) Write any two kinds of sentences with examples.

b) Prepare any one advertisement for teacher recruitment.

c) Write a short note on semantics.

Total No. of Questions : 4]

SANSKRIT

[Max. Marks : 35

Q1) Match the Pairs : **[5]**

	A		B
i)	दशकुमारचरितम्	अ)	अश्वघोषः
ii)	बुद्धचरितम्	ब)	भासः
iii)	व्याससमुनिः	क)	दण्डी
iv)	नितीशतकम्	ड)	महाभारतम्
v)	प्रतिमानाटकम्	इ)	भवभूतिः
		फ)	भतृहरिः

Q2) What is Voice? Explain **कर्तरी, कर्मणि** and **भावे** Voice with examples. **[10]**

OR

Write the complete declension of the pronoun '**तद्**' in masculine gender with meanings.

Q3) What is **संधी ?** Explain **दीर्घादेश संधी** with examples. **[10]**

OR

What is '**धातुसाधित अव्यय**' ? Explain **त्वान्त** & **ल्यबन्त** with examples.

Q4) Answer the following questions in short (any two) : **[10]**

a) Explain **तत्पुरूष** compound with examples.

b) Explain types of **कारक** with examples.

c) Explain Sanskrit **वर्ण** (Alphabets) in detail.

Total No. of Questions : 4]

संस्कृत

[एकूण गुण : 35

प्रश्न 1) **जोड्या जुळवा :** **[5]**

	अ		ब
i)	दशकुमारचरितम्	अ)	अश्वघोषः
ii)	बुद्धचरितम्	ब)	भासः
iii)	व्यासमुनिः	क)	दण्डी
iv)	नितीशतकम्	ड)	महाभारतम्
v)	प्रतिमानाटकम्	इ)	भवभूतिः
		फ)	भतृहरिः

प्रश्न 2) **प्रयोग म्हणजे काय? कर्तरि, कर्मणि आणि भावे प्रयोग सोदाहरण स्पष्ट करा.** **[10]**

किंवा

'तद्' सर्वनाम पुल्लिंगामध्ये पूर्ण विभक्तिमध्ये अर्थासहित स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) **संधी म्हणजे काय? दीर्घादेश संधी सोदाहरण स्पष्ट करा.** **[10]**

किंवा

धातुसाधित अव्यय म्हणजे काय? त्वान्त व ल्यबन्त अव्यय सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) **खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)** **[10]**

अ) तत्पुरूष समास सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) कारकाचे प्रकार कोणते? ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) संस्कृत वर्णांचा परिचय सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions : 4]

URDU

[Max. Marks : 35

سوال نمبر 1۔ مندرجہ ذیل سے صحیح متبادل چُن کر جملے لکھئے۔ [5]

a) مشہور ضرب المثل ''ناچ نہ جانے آنگن ٹیڑھا'' اِس کا مطلب

i) ناچ اچّھا تھا ii) آنگن خراب تھا

iii) اپنی کمی کو چھپانا iv) ناچ کی تعریف

b) نثر عربی زبان کا لفظ ہے جس کے معنی ہے۔

i) پُراگندہ یا بکھرا ہوا ii) منفرد تحریر

iii) آزاد iv) i) اور iii) صحیح متبادل ہے

c) مندرجہ ذیل سے اسم کی مثال ہے۔

i) کتاب ii) خوبصورت

iii) ہم iv) پڑھنا

d) مندرجہ ذیل سے کون سا نمونہ جُملہ کی ساخت کو ظاہر کرتا ہے؟

i) فاعل-فعل-مفعول ii) فعل-مفعول-فاعل

iii) فاعل-مفعول-فعل iv) مفعول-فاعل-فعل

e) لفظ شجاعت کا مترادف لفظ ہے۔

i) طاقتور ii) بہادر

iii) قوی iv) ناتواں

سوال نمبر 2۔ مندرجہ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر 300 تا 350 الفاظ پر مشتمل مضمون لکھئے۔ [10]

a) اقدار کی تعلیم - آج کی ضرورت

b) شمولیاتی تعلیم - آج کی ضرورت

c) تعلیم نسواں

یا

جُملہ کسے کہتے ہے؟ جملے کی اقسام بیان کیجئے اور مثالوں کے ذریعے واضح کیجئے۔

سوال نمبر 3۔ غالب کی شاعری کی خصوصیات لکھئے۔اوردورِ وسطی میں شاعری کی اہمیت وخصوصیات لکھئے۔ **[10]**

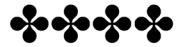
یا

اُردو ادب کے مختلف ادوار مع خصوصیات لکھئے۔

سوال نمبر 4۔ مندرجہ ذیل کے مختصر اُنوٹ لکھئے۔ **[10]**

a) زمانہ کی قسمیں

b) شاعر مشرق

Total No. of Questions : 4]

HISTORY

[Max. Marks : 35

Q1) Choose and write correct alternative from given options : **[5]**

1) Which of the following is a source of history?

a) Novels
b) Old coins and inscriptions
c) Textbooks
d) Future plans

2) Arrange the Peshwas in the correct chronological order

i) Balaji Vishwanath
ii) Madhavrao
iii) Baji Rao II
iv) Raghunath Rao

Options :

a) (i), (iii), (iv), (ii)
b) (i), (ii), (iii), (iv)
c) (ii), (iv), (i), (iii)
d) (i), (ii), (iv), (iii)

3) Arrange the following events related to foundation of Maharashtra State in the correct chronological order.

i) Establishment of the Samyukta Maharashtra Committee
ii) Three-member Committee
iii) Dar Commission
iv) Nagpur Pact

Options :

a) (iii), (ii), (iv), (i)
b) (iii), (iv), (ii), (i)
c) (i), (ii), (iv), (iii)
d) (i), (iv), (ii), (iii)

4) Assertion (A) : Ashoka adopted the policy of Dhamma after the Kalinga War.

Reason (R) : The war caused large scale destruction and suffering.

Options :

a) Both A and R are true and R is the correct explanation of A
b) Both A and R are true but R is not the correct explanation of A
c) A is True but R is False
d) A is False but R is True

5) Assertion (A) : The interim government was formed before independence.

Reason (R) : It aimed to delay India's independence indefinitely.

Options :

a) Both A and R are true and R is the correct explanation of A

b) Both A and R are true but R is not the correct explanation of A

c) A is True but R is False

d) A is False but R is True

Q2) Explain in detail Vedic culture with respect to following points. **[10]**

a) Administration

b) Economical Life

c) Social Life

OR

Explain the features of Mugual culture and art with reference to following points.

a) Architecture

b) Art

c) Literature

Q3) Explain the Armed Revolutionary movement in detail. **[10]**

OR

State the important social and religious reforms movement with its impact on India during the 19th century.

Q4) Write in short (Any two) : **[10]**

a) Explain the key features of historiography.

b) Why Chhatrapati Shivaji Maharaj is known as 'The Peoples King'.

c) Explain the concept of history with the help of two definitions.

Total No. of Questions : 4]

इतिहास

[एकूण गुण: 35

प्रश्न 1) दिलेल्या पर्यायामधून योग्य पर्याय निवडून लिहा. **[5]**

अ) खालीलपैकी कोणता इतिहासाचा स्त्रोत आहे?

i) कादंबरी ii) जूनी नाणी व शिलालेख

iii) पाठ्यपुस्तके iv) भविष्यातील योजना

ब) पेशव्यांचा कालक्रमानुसार योग्य क्रम लावा.

i) बाळाजी विश्वनाथ ii) माधवराव

iii) दुसरा बाजीराव iv) रघुनाथराव

पर्याय :

1) (i), (iii), (iv), (ii)
2) (i), (ii), (iii), (iv)
3) (ii), (iv), (i), (iii)
4) (i), (ii), (iv), (iii)

क) महाराष्ट्र राज्याच्या स्थापनेशी संबंधित खालील घटनांचा योग्य क्रम लावा.

i) संयुक्त महाराष्ट्र समितीची स्थापना

ii) त्रिसदस्य समिती

iii) दार कमिशन

iv) नागपूर करार

पर्याय :

1) (iii), (ii), (iv), (i)
2) (iii), (iv), (ii), (i)
3) (i), (ii), (iv), (iii)
4) (i), (iv), (ii), (iii)

ड) विधान (A) : कलिंग युद्धानंतर अशोकाने धम्म धोरण स्वीकारले.

कारण (R) : युद्धामुळे मोठ्या प्रमाणावर विध्वंस व मानवी दु:ख झाले.

पर्याय :

i) A आणि R दोन्हीं बरोबर असून R हे A चे योग्य स्पष्टीकरण आहे.

ii) A आणि R दोन्हीं बरोबर आहेत पण R हे A चे योग्य स्पष्टीकरण नाही.

iii) A बरोबर आहे पण R चूक आहे.

iv) A चूक आहे पण R बरोबर आहे.

इ) विधान (A) : स्वातंत्र्यापुर्वी अंतरिम सरकार स्थापन करण्यात आले.

कारण (R) : भारताचे स्वातंत्र्य अनिश्चित काळासाठी लांबविणे हा त्याचा उद्देश होता.

पर्याय :

i) A आणि R दोन्हीं बरोबर असून R हे A चे योग्य स्पष्टीकरण आहे.

ii) A आणि R दोन्हीं बरोबर आहेत पण R हे A चे योग्य स्पष्टीकरण नाही.

iii) A बरोबर आहे पण R चूक आहे.

iv) A चूक आहे पण R बरोबर आहे.

प्रश्न 2) वैदिक संस्कृति खालील मुद्यांच्या आधारे सविस्तर स्पष्ट करा. **[10]**

अ) प्रशासन

ब) आर्थिक जीवन

क) सामाजिक जीवन

किंवा

मुघलकालीन संस्कृती आणि कलेची प्रमुख वैशिष्ट्ये खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) स्थापत्यकला

ब) चित्रकला

क) साहित्य

प्रश्न 3) सशस्त्र क्रांतिकारी चळवळीबद्दल सविस्तर माहिती स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

एकोणिसाव्या शतकातील प्रमुख सामाजिक आणि धार्मिक सुधारणावादी चळवळी सांगून त्याचा भारतावरील परिणाम स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) इतिहास लेखनाची प्रमुख वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ब) छत्रपती शिवाजी महाराज 'रयतेचा राजा' म्हणून का ओळखले जातात?

क) इतिहासाची संकल्पना दोन व्याख्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

GEOGRAPHY

[Max. Marks : 35

Q1) Choose the correct alternative from the given options & rewrite it : **[5]**

a) The total number of people living in a given area is called _____.

i) Population density ii) Population growth

iii) Population iv) Migration

b) Tides are mainly caused due to the gravitational pull of the _____.

i) Sun ii) Moon

iii) Earth iv) Stars

c) The main agent responsible for erosion in deserts is _____.

i) Water ii) Glacier

iii) Wind iv) Sea waves

d) Convectional rainfall is common in _____ regions.

i) Polar ii) Temperate

iii) Equatorial iv) Desert

e) Agriculture belongs to the _____ occupation sector.

i) Secondary ii) Tertiary

iii) Primary iv) Quaternary

Q2) a) What is meant by rainfall? Explain the factors effecting the distribution of rainfall. **[5]**

b) State the types of rainfall and explain any one type with figure. **[5]**

OR

a) State the concept of mountains, plateaus and plains. **[6]**

b) Explain the meaning of Rivers and Lakes. **[4]**

Q3) a) Write the characteristics of urban settlement. **[5]**

b) What are the types of occupation? Write details of any one type of occupation. **[5]**

OR

How should be the field visit conducted? Explain the guiding principles for report writing? **[10]**

Q4) Write short notes (Any two) : **[10]**

a) Describe in detail the effects of the movements of the Earth on life.

b) Explain the effects of pollution on the human life.

c) Illustrate the structure of the food chain.

Total No. of Questions : 4]

भूगोल

[एकूण गुण: 35

प्रश्न 1) रिकाम्या जागी योग्य पर्याय निवडून पुन्हा लिहा. **[5]**

अ) विशिष्ट क्षेत्रातील राहत असलेल्या एकूण लोकांना ..... म्हणतात.

i) लोकसंख्येची घनता ii) लोकसंख्या वाढ

iii) लोकसंख्या iv) स्थलांतर

ब) ..... च्या गुरूत्वाकर्षण बलामुळे लाटा प्रामुख्याने तयार होतात.

i) सूर्य ii) चंद्र

iii) पृथ्वी iv) तारे

क) वाळवंटात खनन कार्य होण्यास मुख्य जबाबदार घटक आहे –

i) पाणी ii) हिमनदी

iii) वारा iv) समुहाचे पाणी

ड) आरोह पर्जन्य ..... या प्रदेशात पडतो.

i) ध्रुवीय ii) समशीतोष्ण

iii) विषुववृत्तीय iv) वाळवंट

इ) शेती हा ..... व्यवसाय प्रकार आहे.

i) द्वितीयक ii) तृतीयक

iii) प्राथमिक iv) चतुर्थक

प्रश्न 2) अ) पर्जन्य म्हणजे काय? पर्जन्य वितरणावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. **[5]**

ब) पर्जन्याचे प्रकार सांगून कोणत्या ही एका प्रकाराची सविस्तर माहिती आकृतीसह लिहा. **[5]**

किंवा

अ) पर्वत, पठारे व मैदाने या संकल्पना उदाहरणांसह स्पष्ट करा. **[6]**

ब) नदी व तलाव यांचा अर्थ लिहा. **[4]**

प्रश्न 3) अ) शहरी वसाहतींचे वैशिष्ट्ये लिहा. **[5]**

ब) व्यवसायाचे प्रकार कोणते? कोणत्या ही एका व्यवसायाचा प्रकार सविस्तर माहिती लिहा. **[5]**

किंवा

क्षेत्रभेट कशी घ्यावी? अहवाल लेखनाचे मार्गदर्शक तत्त्वे स्पष्ट करा. **[10]**

प्रश्न 4) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) पृथ्वीच्या गतींचा जीवनावर होणारा परिणाम सविस्तर स्पष्ट करा.

ब) मानवी जीवनावर प्रदूषणाचा परिणाम उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

क) अन्नसाखळीची रचना उदाहरणासह सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

GENERAL SCIENCE

[Max. Marks : 35

Q1) Choose the correct option and rewrite the sentence : **[5]**

a) Which sequence correctly represents levels of biological organization?

i) Cell → Tissue → Organ → Organ system → Organism

ii) Tissue → Cell → Organ → Organ system → Organism

iii) Cell → Organ system → Organism → Tissue → Organ

iv) Cell → Organ → Tissue → Organ system → Organism

b) Rusting of iron is an example of _____.

i) Physical change ii) Chemical change

iii) Nuclear change iv) Reversible change

c) Which statement best explains why nonmetals are bad conductors of electricity?

i) Presence of valence electrons in outer orbit

ii) High atomic mass

iii) Absence of free electrons in outer orbit

iv) Free atoms arrangement

d) At the time of short circuit, the current in the circuit _____.

i) Increases ii) Decreases

iii) Remains the same iv) Increases in steps

e) Assertion (A) : Decomposers play a crucial role in maintaining ecosystem sustainability.

Reason (R) : Decomposers convert organic matter into abiotic nutrients for reuse.

i) Both A and R are true and R is the correct explanation of A

ii) Both A and R are true but R is not correct explanation of A

iii) A is true but R is false

iv) A is false but R is true

Q2) a) Explain chemical and physical properties of metals. **[5]**

b) Describe the structure of the DNA molecule with diagram. **[5]**

OR

a) Explain different allotrops of carbon with diagram. **[5]**

b) Explain genetic disorders and remedies for genetic disorders. **[5]**

Q3) a) Explain Electric circuit with diagram. **[5]**

b) Write types of microorganisms and explain the use of yeast in making bakery products. **[5]**

OR

a) Explain Newtons third law of motion with examples. **[5]**

b) What is solid waste? Explain necessity of solid waste management in urban and industrial area. **[5]**

Q4) Solve any two of the following : **[10]**

a) Explain the combination reaction and displacement reactions with examples.

b) The roof of a movie theatre and a conference hall made curved explain with reason.

c) Explain animal cell with diagram.

Total No. of Questions : 4]

सामान्य विज्ञान

[एकूण गुण: 35

प्रश्न 1) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. **[5]**

अ) जैविक संघटनेच्या पातळीचा योग्य क्रम कोणता?

i) पेशी → ऊती → अवयव → अवयव प्रणली → सजीव

ii) ऊती → पेशी → अवयव → अवयव प्रणाली → सजीव

iii) पेशी → अवयव प्रणाली → सजीव → ऊती → अवयव

iv) पेशी → अवयव → ऊती → अवयव प्रणाली → सजीव

ब) लोखंडाचे गंजणे हे ..... याचे उदाहरण आहे.

i) भौतिक बदल ii) रासायनिक बदल

iii) अण्विक बदल iv) परिवर्तनीय बदल

क) अधातू हे विद्युतचे दुर्वाहक असतात हे कोणते विधानाने अचूकपणे दर्शविते?

i) बाह्यकक्षेतील इलेक्ट्रॉनची उपस्थिती

ii) उच्च अणु वस्तुमानांक

iii) बाह्य कक्षेतील मुक्त इलेक्ट्रॉनची अनुपस्थिती

iv) मुक्त अणुंची रचना

ड) लघु परिपथामध्ये परिपथातील एकूण विद्युत धारा .....

i) वाढते ii) कमी होते

iii) तशीच राहते iv) पायरी पायरीने वाढत जाते

इ) विधान (A) : विघटक परिसंस्थेची शाश्वतता टिकवून ठेवण्यासाठी महत्त्वाची भूमिका बजावतात.

कारण (R) : विघटक सेंद्रिय पदार्थांचे अजैविक पोषक घटकांमध्ये रूपांतर करतात.

i) A व R दोन्हीं बरोबर आहेत आणि R हे A चे योग्य स्पष्टीकरण आहे.

ii) A व R दोन्हीं बरोबर आहेत पण R हे A चे योग्य स्पष्टीकरण नाही.

iii) A बरोबर आहे पण R चूक आहे.

iv) A चूक आहे पण R बरोबर आहे.

प्रश्न 2) अ) धातूंचे भौतिक आणि रासायनिक गुणधर्म स्पष्ट करा. **[5]**

ब) डी.एन.ए. (DNA) रेणूची रचना आकृतीसह स्पष्ट करा. **[5]**

किंवा

अ) कार्बनची विविध अपरूपे आकृतीसह स्पष्ट करा. **[5]**

ब) अनुवंशिक विकार आणि त्यावरील उपाय स्पष्ट करा. **[5]**

प्रश्न 3) अ) विद्युत परिपथाची रचना आकृतीसह स्पष्ट करा. **[5]**

ब) सूक्ष्मजीवांचे प्रकार लिहा व बेकरीचे पदार्थ तयार करण्यामध्ये यीस्टचा उपयोग स्पष्ट करा. **[5]**

किंवा

अ) न्यूटनचा गतीचा तिसरा नियम सोदाहरण स्पष्ट करा. **[5]**

ब) घनकचरा म्हणजे काय? शहरी व औद्योगिक क्षेत्रात घनकचरा व्यवस्थापनाची गरज स्पष्ट करा. **[5]**

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. **[10]**

अ) संयोग अभिक्रिया व विस्थापन अभिक्रिया उदाहरणासह स्पष्ट करा.

ब) चित्रपटगृह व परिषद सभागृहांचे छत वक्राकार बनवलेले असते सकारण स्पष्ट करा.

क) आकृतीसह प्राणीपेशी स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

MATHEMATICS

[Max. Marks : 35

Q1) Choose the correct alternative and write the answer : **[5]**

a) What is the degree of the polynomial $\sqrt{7}$?

i) $\frac{1}{2}$ ii) 5

iii) 2 iv) 0

b) The ratio of 1 hour to 300 seconds is -

i) 1 : 12 ii) 12 : 1

iii) 1 : 5 iv) 5 : 1

c) Cost of $4\frac{3}{4}$ dozens of mango is 2280 write the cost of 9 mangoes.

i) 475 ii) 360

iii) 625 iv) 570

d) The figure formed by two rays with the same initial point is known as

i) a ray ii) a line

iii) an angle iv) a line segment

e) In Δ PQR, if PQ = QR and $\angle$Q = 100º then $\angle$R is equal to _____.

i) 40º ii) 80º

iii) 120º iv) 50º

Q2) Solve the following : **[10]**

a) Factorize : $3x^2 + 5x + 2$. **[2]**

b) What is the percentage of 50 paise to 4 rupees? **[2]**

c) Solve - $5x + \frac{7}{2} = \frac{3}{2}x - 14$. **[3]**

d) The ratio of ages of Seema and Reema is 3 : 1. The ratio of ages of Reema and Meena is 2 : 3 then find the ratio of ages of Seema, Reema and Meena. **[3]**

OR

Solve the following : **[10]**

a) Find the cube of $\left(-\frac{2}{5}\right)$. **[2]**

b) $f \alpha \frac{1}{d}$; if $f = 15$ the $d = 4$ find constant of variation and write equation of variation. **[2]**

c) The marked price of a chair is Rs. 1,200. A discount given is 10% on it calculate the discount and selling price of the chair. **[3]**

d) Divide : $\left(y^2 + 10y + 24\right) \div \left(y + 4\right)$ and write the quotient and the remainder. **[3]**

Q3) Solve the following : **[10]**

a) If radius of a circle is 21 cm then find it's area. **[2]**

b) Find the volume of a box if its length breadth and height are 20cm, 10.5cm and 8 cm respectively. **[2]**

c) The angles of a triangle are $(x + 21)^o$ and x^o, $(2x - 45)^o$. Find the value of x. **[3]**

d) Find the compound interest if ₹5,000 are invested for 3 years at the rate of 8 p.c.p.a. **[3]**

OR

Solve the following : **[10]**

a) Sharad bought one quintal of onions for ₹2,000. Later he sold them all at the rate of ₹18 per kg. Did he make a profit or incur a loss? How much was it? **[2]**

b) The area of the rectangle is 1400 sqcm. If its length is 70cm. What is its breadth? **[2]**

c) Prove that "The perpendicular drawn from the centre of a circle bisects the chard. **[3]**

d) Calculate Mean, Median and Mode from the following information : **[3]**

53, 51, 55, 56, 48, 46, 58, 50, 42, 51.

Q4) Solve any two of the following :

a) Draw an equilateral triangle of side 8cm & draw a incircle of that triangle. **[5]**

b) Solve the following simultaneous equations **[5]**

$3x - 4y = 16$; $2x - 3y = 10$

c) A two digit number is 3 more than 4 times the sum of its digits. If 18 is added to this number, the sum is equal to the number obtained by interchanging the digits. Find the number. **[5]**

Total No. of Questions : 4]

गणित

[एकूण गुण: 35

प्रश्न 1) योग्य पर्याय निवडून उत्तर लिहा. **[5]**

अ) $\sqrt{7}$ या बहुपदीची कोटी किती?

i) $\frac{1}{2}$ ii) 5

iii) 2 iv) 0

ब) 1 तास ते 300 सेकंदाचे गुणोत्तर आहे –

i) 1 : 12 ii) 12 : 1

iii) 1 : 5 iv) 5 : 1

क) $4\frac{3}{4}$ डझन आंब्यांची किंमत 2280 आहे, तर 9 आंब्यांची किंमत लिहा.

i) 475 ii) 360

iii) 625 iv) 570

ड) समान प्रारंभिक बिंदू असलेल्या दोन किरणांनी तयार झालेल्या आकृतीला ..... म्हणतात.

i) किरण ii) रेषा

iii) कोन iv) रेषाखंड

इ) त्रिकोण PQR मध्ये जर PQ = QR आणि $\angle Q = 100^\circ$ तर $\angle R$ = ... असेल.

i) 40° ii) 80°

iii) 120° iv) 50°

प्रश्न 2) पुढील उदाहरणे सोडवा : **[10]**

अ) बहुपदीचे अवयव पाडा – $3x^2 + 5x + 2$ **[2]**

ब) 50 पैसे ते 4 रूपये हे किती टक्के आहे? **[2]**

क) सोडवा – $5x + \frac{7}{2} = \frac{3}{2}x - 14$ **[3]**

ड) सीमा आणि रीमा यांच्या वयांचे गुणोत्तर 3 : 1 आहे. रीमा आणि मीना यांच्या वयांचे गुणोत्तर 2 : 3 आहे. तर सीमा, रीमा आणि मीना यांच्या वयांचे गुणोत्तर किती? **[3]**

किंवा

खालील उदाहरणे सोडवा : [10]

अ) $\left(-\frac{2}{5}\right)$ चा घन शोधा. [2]

ब) $f \alpha \frac{1}{d}$; $f = 15$ तेंव्हा $d = 4$ तर चलनाचा स्थिरांक काढा व चलनाचे समीकरण लिहा. [2]

क) खूर्चीची छापील किंमत 1,200 रू असून त्यावर 10% सूट असेल तर एकूण सूट किती? वस्तूची विक्री किंमत किती? [3]

ड) दिलेल्या बहुपदीचा भागाकार करा तसेच भागाकार व बाकी लिहा. $\left(y^2 + 10y + 24\right) \div \left(y + 4\right)$ [3]

प्रश्न 3) पुढील उदाहरणे सोडवा : [10]

अ) 21 cm त्रिज्या असलेल्या वर्तुळाचे क्षेत्रफळ काढा. [2]

ब) एका खोक्याची लांबी 20 सेमी, रूंदी 10.5 सेमी व उंची 8 सेमी असल्यास त्याचे घनफळ काढा. [2]

क) एका त्रिकोणचे कोन $(x + 21)^o$, x^o, $(2x - 45)^o$ असल्यास x ची किंमत काढा. [3]

ड) 5,000 रूपयांचे 3 वर्षाचे द.सा.द.शे. 8 या दराने चक्रवाढव्याज काढा. [3]

किंवा

खालील उदाहरणे सोडवा : [10]

अ) शरद ने एक क्विंटल कांदे 2,000 रू. ने विकत घेतले नंतर त्याने ते सर्व कांदे 18 रू. प्रति किलो या दराने विकले. तर त्याला नफा झाला की तोटा? किती? [2]

ब) एका आयताचे क्षेत्रफळ 1400 चौ.सेमी आहे. त्याची लांबी 70 सेमी असल्यास रूंदी काढा. [2]

क) सिद्ध करा : वर्तुळाच्या केंद्रातून जीवेवर टाकलेला लंब जीवेस दुभागतो. [3]

ड) पुढील दिलेल्या माहितीवरून मध्यमान, मध्यांक, बहुलक काढा : [3]

53, 51, 55, 56, 48, 46, 58, 50, 42, 51.

प्रश्न 4) **पुढीलपैकी कोणतेही दोन उपप्रश्न सोडवा :**

अ) 8cm बाजू असलेला समभुज त्रिकोण काढून त्याचे आंतरवर्तुळ काढा. **[5]**

ब) **खालील एकसामयिक समीकरण सोडवा :** **[5]**

$3x - 4y = 16; 2x - 3y = 10$

क) **एक दोन अंकी संख्या, त्या संख्येतील अंकांच्या बेरजेच्या चौपटीपेक्षा 3 ने मोठी आहे. जर त्या संख्येमध्ये 18 मिळवले तर येणारी बेरीज ही मूळ संख्येतील अंकांची अदलाबदल करून येणारी संख्या मिळते, तर ती संख्या काढा.** **[5]**

Total No. of Questions : 4]

COMMERCE

[Max. Marks : 35

Q1) Choose the correct option from the options given below : **[5]**

a) A business owner is struggling with heavy debts. The creditors are now claiming the owner's personal car and house to recover the dues. This indicates that the business is a :

i) Joint stock company ii) Sole proprietorship

iii) Co-operative society iv) Private limited company

b) In a garment manufacturing unit, the manager insits that every worker should report to only one supervisor to avoid conflicting instructions. Which principle of management is being applied here?

i) Division of work ii) Unity of direction

iii) Unity of command iv) Scalar chain

c) A famous mobile brand decides to sell its latest model exclusively through its own authorized 'chain stores' across the country to maintain brand image. This decision primarily relates to which element of the 'Marketing Mix'?

i) Price ii) Product

iii) Place iv) Promotion

d) While "Wholesalers" provide a link between manufacturers and retailers, "Retailers". Provide a link between :

i) Manufacturers and Wholesalers

ii) Wholesalers and Consumers

iii) Producers and Agents

iv) Consumers and Manufacturers

e) Top level management is primarily concerned with -

i) Day-to-day supervision of workers

ii) Implementing departmental plans

iii) Formulating long-term objectives and strategies

iv) Directing the sales team on the field

Q2) a) Distinguish between wholesalers and retailers based on their scale of operation and services to consumers. **[5]**

b) A small town entrepreneur wants to start a business with low capital and full control. Suggest why 'sole proprietorship' is suitable for him and state its two limitations. **[5]**

OR

a) Explain the features of a 'Joint Stock Company' and why it is considered the most stable form of business organization.

b) Compare 'Departmental stores' and 'Chain Stores' as types of large-scale retail trade.

Q3) a) Describe the elements of "Marketing Mix" (4Ps) with suitable examples for a consumer product like soap or a mobile phone. **[5]**

b) Define management and explain the 'Planning' function as the primary step in the management process. **[5]**

OR

a) Discuss the three "Levels of Management" and the key roles performed by managers at each level.

b) Explain the significance of management in achieving organizational goals and optimizing resource utilization.

Q4) Answers the following questions. (Any two) : **[10]**

a) A group of 15 farmers wants to sell their produce directly to the city to get a better price. Which form of business organization would you recommend to them? Explain its characteristics.

b) Imagine you are appointed as a supervisor in a factory where workers are confused because they receive orders from multiple managers. Explain how applying Fayol's "Unity of command" will solve this problem.

c) How does 'Promotion' in marketing mix help in creating commercial awareness? Suggest two modern promotion strategies for a new 'Eco-Friendly' Product.

Total No. of Questions : 4]

वाणिज्य

[एकूण गुण: 35

प्रश्न 1) **खाली दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडा :** **[5]**

अ) **एका व्यवसाय मालकाला कर्जाचा मोठा बोजा सहन करावा लागत आहे. धनको** (creditor) **आता थकबाकी वसुलीसाठी मालकाच्या वैयक्तिक कार आणि घरावर दावा करत आहेत. हा व्यवसाय कोणता आहे?**

i) **संयुक्त भांडवली संस्था** (Joint stock company)

ii) **एकल व्यापारी संस्था** (Sole proprietorship)

iii) **सहकारी संस्था** (Co-operative society)

iv) **खाजगी मर्यादित कंपनी** (Private limited company)

ब) **एका कपड्याच्या उत्पादन युनिटमध्ये, व्यवस्थापकाचा आग्रह आहे की परस्परविरोधी सूचना टाळण्यासाठी प्रत्येक कामगाराने फक्त एकाच पर्यवेक्षकाला अहवाल द्यावा. येथे व्यवस्थापनाचे कोणते तत्त्व लागू केले जात आहे?**

i) **कामाची विभागणी** (Division of work)

ii) **मार्गदर्शनातील एकवाक्यता** (Unity of direction)

iii) **आज्ञेतील एकवाक्यता** (Unity of command)

iv) **अधिकार साखळी** (Scalar chain)

क) **एक प्रसिद्ध मोबाईल ब्रँड आपली ब्रँड प्रतिमा टिकवून ठेवण्यासाठी देशभरातील स्वत:च्या अधिकृत 'साखळी संस्थाद्वारे' त्यांचे नवीनतम मॉडेल विकण्याचा निर्णय घेतो. हा निर्णय प्रामुख्याने विपणन मिश्रणाच्या कोणत्या घटकाशी संबंधित आहे?**

i) **किंमत** (Price)

ii) **उत्पादन** (Product)

iii) **स्थान** (Place)

iv) **प्रवर्तन** (Promotion)

ड) घाऊक व्यापारी 'उत्पादक' आणि किरकोळ विक्रेते यांच्यात दुवा साधतात, तर किरकोळ व्यापारी कोणामध्ये दुवा साधतात?

i) उत्पादक आणि घाऊक व्यापारी (Manufacturers and Wholesalers)

ii) घाऊक व्यापारी आणि ग्राहक (Wholesalers and Consumers)

iii) उत्पादक आणि प्रतिनिधी (Producers and Agents)

iv) ग्राहक आणि उत्पादक (Consumers and Manufacturers)

इ) उच्च स्तरीय व्यवस्थापन प्रामुख्याने कशाशी संबंधित आहे?

i) कामगारांचे दैनंदिन पर्यवेक्षण

ii) विभागीय योजनांची अंमलबजावणी

iii) दीर्घकालीन उद्दिष्टे आणि धोरणे तयार करणे

iv) विक्री पथकाचे प्रत्यक्ष मार्गदर्शन

प्रश्न 2) अ) घाऊक व्यारी व किरकोळ व्यापारी यांच्यातील फरक त्यांच्या कामकाजाचे प्रमाण आणि ग्राहकांच्या देणाऱ्या सेवांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[5]**

ब) एका लहान गावातील उद्योजकाला कमी भांडवल आणि पूर्ण नियंत्रणासह व्यवसाय सुरू करायचा आहे. 'एकल व्यापारी संस्था' त्यांच्यासाठी योग्य का आहे ते सूचवा आणि त्याच्या दोन मर्यादा लिहा. **[5]**

किंवा

अ) संयुक्त भांडवली संस्थेची वैशिष्ट्ये सांगा आणि ती व्यवसाय संघटनेचा सर्वात स्थिर प्रकार का मानली जाते ते स्पष्ट करा.

ब) मोठ्या प्रमाणावरील किरकोळ व्यापाराचे प्रकार म्हणून 'विभागीय भंडारे' (Departmental Store) आणि साखळी संस्था यांची तुलना करा.

प्रश्न 3) अ) 'साबण' किंवा मोबाईल फोन यांसारख्या ग्राहक उत्पादनासाठी विपणन मिश्रणाचे (4Ps) घटक योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[5]**

ब) व्यवस्थापनाची व्याख्या लिहा. व्यवस्थापन प्रक्रियेतील प्राथमिक टप्पा म्हणून 'नियोजन' हे कार्य स्पष्ट करा. **[5]**

किंवा

अ) व्यवस्थापनाचे तीन स्तर आणि प्रत्येक स्तरावरील व्यवस्थापकाद्वारे पार पाडल्या जाणाऱ्या प्रमुख भूमिकांची चर्चा करा.

ब) संघटनात्मक उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी आणि संसाधनांचा योग्य वापर करण्यासाठी व्यवस्थापनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) 15 शेतकऱ्यांच्या गटाला चांगला भाव मिळवण्यासाठी त्यांचा शेतमाल थेट शहरात विकायचा आहे. तुम्ही त्यांना व्यवसाय संघटनेचा कोणता प्रकार सूचवाल? त्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ब) कल्पना करा की तुमची एका कारखान्यात पर्यवेक्षक म्हणून नियुक्ती झाली आहे. जिथे कामगार गोंधळलेले आहेत कारण त्यांना एकापेक्षा जास्त व्यवस्थापकांकडून आदेश मिळतात. फेयोलचे 'आज्ञेतील एकवाक्यता' हे तत्व लागू केल्याने ही समस्या कशी सुटेल ते स्पष्ट करा?

क) विपणन मिश्रणातील प्रवर्तन (Promotion) व्यावसायिक जागरूकता निर्माण करण्यास कशी मदत करते? नवीन 'पर्यावरणपूरक' उत्पादनासाठी दोन आधुनिक प्रवर्तन धोरणे सूचवा.

SEAT No. :

PE-12155 [Total No. of Pages : 33

[6573]-16

First Year B.Ed. (General)

BED 104 : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECTS

(Any two from : Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History, Geography, General Science, Mathematics, Commerce)

(104-1 to 104-10)

(2025 Pattern) (CBCS) (Semester - I)

Time : 3 Hours] *[Max. Marks : 70*

Instructions to the candidates:

1) ***All questions are compulsory.***
2) ***Answers of the two subjects should be written on the separate answer sheets.***
3) ***Figures to the right of the question indicate marks.***
4) ***1 mark will be given for each correct answer to multiple choice question.***
5) ***Write answers in about 270-300 words for 10 marks questions.***
6) ***Write answers in about 130-150 words for 5 marks questions.***

सूचना :

1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
2) *दोन्ही विषयाच्या प्रश्नपत्रिका या स्वतंत्र उत्तर पत्रिकेमध्ये सोडवणे अपेक्षित आहे.*
3) *उजव्या बाजूकडील संख्या गुण दर्शवितात.*
4) *प्रत्येक बहुपर्यायी प्रश्नाच्या अचूक उत्तर लेखनास 1 गुण देण्यात येईल.*
5) *10 गुणांच्या प्रश्नांची सुमारे 270-300 शब्दांत उत्तरे लिहा.*
6) *5 गुणांच्या प्रश्नांची सुमारे 130-150 शब्दांत उत्तरे लिहा.*

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(1) : Pedagogy of the School Subjects - Marathi (मराठी)

[एकूण गुण : 35

प्रश्न 1) खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडून लिहा. **[5]**

i) मातृभाषेच्या शिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांचा ..... वाढतो.

अ) गोंधळ ब) आत्मविश्वास

क) उदासीनता ड) निष्क्रियता

ii) विद्यार्थ्यांचा सक्रिय सहभाग वाढवण्यासाठी ..... पद्धतींचा उपयोग केला जातो.

अ) व्याख्यान ब) प्रश्नोत्तर

क) एकतर्फी ड) पाठांतर

iii) विद्यार्थ्यांमध्ये सर्जनशीलता वाढवण्यासाठी ..... पद्धत वापरली जाते.

अ) निबंधलेखन ब) पाठांतर

क) श्रुतलेखन ड) पुनरावृत्ती

iv) भाषा कौशल्यांचा विकास करण्यासाठी ..... पद्धतींचा अवलंब केला जातो.

अ) चर्चा पद्धती ब) भाषांतर

क) सराव ड) एकांगी

v) शालेय अभ्यासक्रमात मराठी विषयाचे स्थान अत्यंत ..... आहे.

अ) गौण ब) मर्यादीत

क) महत्वाचे ड) दुय्यम

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर लिहा. **[10]**

अ) मराठी विषयाचे स्वरुप व व्याप्ती सांगून माध्यमिक स्तरावर मराठी शिक्षणाची उद्दीष्ट्ये लिहा.

किंवा

ब) मराठी विषयाचा कोणकोणत्या विषयाशी समवाय आहे ते सांगून, मराठी विषयाचा इतिहास आणि विज्ञान विषयाशी असणारा समवाय उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर लिहा. **[10]**

अ) मराठी विषयाची मूल्ये कोणती? कोणत्याही तीन मूल्यांची माहीती उदाहरणासह स्पष्ट करा.

किंवा

ब) मराठी शिक्षकाच्या भूमिका व जबाबदाऱ्या थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. **[10]**

अ) पद्य शिक्षणपद्धती फायदे व तोटे लिहा.

ब) तंत्रज्ञान आधारित पाठाचे फायदे सांगा.

क) अध्ययन संसाधनाची गरज स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(2) : Pedagogy of the School Subjects - Hindi (हिंदी)

[पूर्णांक : 35

प्रश्न 1) निम्नलिखित कथनों के लिए उपयुक्त सही विकल्प का चयन कीजिए । **[5]**

i) हिंदी शिक्षण का मुख्य उद्देश्य निम्न में से कौन–सा है?

अ) केवल परीक्षा में सफलता ब) साहित्यिक इतिहास का अध्यापन

क) भाषिक क्षमताओं का विकास ड) व्याकरण नियमों का गठन

ii) लेखन शिक्षण का संबंध किससे सर्वाधिक है?

अ) स्मरण शक्ती ब) अनुकरण

क) संरचित विचार प्रक्रिया ड) पाठ्यक्रम सीमा

iii) हिंदी शिक्षण में आनेवाली प्रमुख समस्या कौनसी है?

अ) पाठ्यपुस्तक की अधिकता

ब) शिक्षक की योग्यता

क) भाषिक विविधता एवं मातृभाषा का प्रभाव

ड) परीक्षा प्रणाली

iv) हिंदी पाठ्यक्रम निर्माण का मुख्य आधार क्या होना चाहिए?

अ) विषय की कठिणता

ब) शिक्षक की सुविधा

क) छात्रों की आवश्यकता और सामाजिक संदर्भ

ड) केवल साहित्यिक परंपरा

v) हिंदी शिक्षण में साधनों का चयन किस आधार पर होना चाहिए?

अ) शिक्षक की पसंद ब) विद्यालय की सुविधा

क) छात्रों की आयु, स्तर एवं उद्देश्य ड) पाठयपुस्तक की मोटाई

प्रश्न 2) विद्यालयीन पाठ्यचर्चा में हिंदी अध्यापक का स्थान लिखकर हिंदी शिक्षण के उद्देश्यों की पूर्ती के लिए हिंदी अध्यापक की भूमिका लिखिए । **[10]**

अथवा

पद्य अध्यापन के उद्देश्य लिखकर पद्य अध्यापन को किन्हीं तीन पद्धतियों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए ।

प्रश्न 3) हिंदी शिक्षण में शिक्षण संसाधनों का महत्व लिखकर हिंदी शिक्षण को रोचक बनाने के लिए किन्हीं तीन शिक्षण संसाधनों का प्रयोग कैसे करोगे सोदाहरण लिखिए । **[10]**

अथवा

हिंदी अध्यापक के विशेष गुण लिखकर कुशल हिंदी अध्यापक बनने के लिए आप क्या प्रयास करोगे यह सोदाहरण लिखिए ।

प्रश्न 4) निम्नलिखित प्रश्नो के उत्तर संक्षिप्त में लिखिए । **[10]**

अ) व्याकरण शिक्षण की विधियाँ लिखिए ।

ब) हिंदी भाषा प्रयोगशाला का उद्देश्य लिखिए ।

क) आदर्श पाठ्यपुस्तक के गुण लिखिए ।

Total No. of Questions : 4]

BED 104(3) : Pedagogy of the School Subjects - English

[Max. Marks : 35

Q1) Choose the correct alternatives answer for the questions given below. **[5]**

i) Institutional objectives of teaching English are framed to achieve the general _____ of teaching English.

a) Syllabus b) Examination

c) Aims d) Textbooks

ii) English is used as a first language in the following countries

a) Canada, Australia & Russia

b) New Zealand, Australia & Russia

c) New Zealand, Canada & Australia

d) New Zealand, Canada & Russia

iii) In a Multilingual classroom the role of English should be primarily be to:

a) Ignore students mothertongues

b) Encourage to use only English forcefully

c) Respect linguistic diversity while promoting English learning

d) Teach grammar through translation only

iv) Match the learning resource with it's type

A	B
1) Library books	a) Print media
2) Podcasts	b) Traditional
3) Digital Story telling	c) Audio Resource
4) Newspapers	d) Technology based

a) 1-a, 2-b, 3-c, 4-d b) 1-b, 2-c, 3-d, 4-a

c) 1-c, 2-a, 3-b, 4-d d) 1-d, 2-b, 3-a, 4-c

v) Assertion (A) - Summative evaluation is sufficient for assessing language learning

Reasoning (R) - Summative evaluation provides a comprehensive picture of student learning at the end of a course or program.

a) Both A & R are true & R is the correct explanation of A

b) Both A & R are true but R is not the correct explanation of A

c) A is true but R is false

d) A is false but R is true

Q2) Explain the functional & cultural roles of English in education & society. As an English teacher how will you apply the cultural and functional roles of English in classroom teaching to make English learning meaningful & effective for students. Explain with examples. **[10]**

OR

Explain the role of Indian literature and local stories in english teaching. Illustrate how would you use Indian literature & local stories to develop students language skills, values & cultural awareness, give examples.

Q3) What is communicative approach? What are the main features of communicative approach? How would you are the communicative approach in your classroom teaching to develop students communication skills. Explain with suitable examples. **[10]**

OR

State the qualities of an effective English teacher. Explain the role of an English teacher as a facilitator in the classroom. Illustrate your answer with suitable examples.

Q4) Answer the following questions in short (Any two) : **[10]**

a) What is the difference between curriculum & Syllabus.

b) How will you apply the constructivist approach (5E model) in teaching an English lesson. Give examples.

c) Explain the cultural & literary roles of English in shaping learners personality & social awareness.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(4) : Pedagogy of the School Subjects - Sanskrit

[Max. Marks : 35

Q1) Rewrite the sentences by selecting the correct option for each of the following questions. **[5]**

i) Which language is the foundation of the Indian knowledge system?

a) Hindi b) Marathi

c) Sanskrit d) Pali

ii) Which is an objective of teaching Sanskrit at the secondary level?

a) Developing Moral Values b) Teaching Sanskrit conversation

c) Explaining grammar d) All of the above

iii) Which values are easily developed through Sanskrit?

a) Consumerism b) Cultural and Moral Values

c) Economic Values d) Political Values

iv) How is the listening skill developed?

a) Writing b) Through audio aids

c) Pictures d) Examination

v) What is the main focus of the communicative approach?

a) Grammar b) Writing

c) Memorization d) Conversation

Q2) Explain the criteria of an ideal Sanskrit textbook and on that basis analyze one textbook of Sanskrit at secondary level. **[10]**

OR

What is Value? Explain any five values prepare a plan of activities for inculcation of these values among your students.

Q3) For effective Sanskrit teaching Explain the Importance of classification of teaching aids in Sanskrit for which teaching points charts are used as teaching aids in Sanskrit explain it with suitable examples. **[10]**

OR

What are the features of translation method and Inductive method of Sanskrit teaching? How are translation method and inductive method useful for Sanskrit teaching?

Q4) Answer the following questions in short (Any two) : **[10]**

a) Explain the place of Sanskrit in Secondary education.

b) Write nature of the Grammar teaching method in Sanskrit.

c) Write usefulness of Sanskrit language laboratory.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(4) : Pedagogy of the School Subjects - संस्कृत

[एकूण गुण : 35

प्रश्न 1) खालील दिलेल्या प्रत्येक प्रश्नांतील योग्य उत्तराचा पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. **[5]**

i) भारतीय ज्ञान प्रणालीचा पाया कोणती भाषा आहे?

अ) हिंदी ब) मराठी

क) संस्कृत ड) पाली

ii) माध्यमिक स्तरावरील संस्कृत शिकविण्याचे कोणते उद्दिष्ट आहे?

अ) नैतिक मुल्ये विकसित करणे ब) संस्कृत संभाषण शिकविणे

क) व्याकरण समजावणे ड) वरीलपैकी सर्व

iii) संस्कृतच्या माध्यमातून कोणती मूल्ये सहज विकसित होतात?

अ) उपभोक्तावाद ब) सांस्कृतिक व नैतिक मूल्ये

क) आर्थिक मूल्ये ड) राजकीय मूल्ये

iv) ऐकण्याचे कौशल्ये कसे विकसित होते?

अ) लेखन ब) श्रवण साधनांनी

क) चित्र ड) परीक्षा

v) संवादात्मक दृष्टिकोनाचा भर कशावर असतो?

अ) व्याकरण ब) लेखन

क) पाठांतर ड) संभाषण

प्रश्न 2) आदर्श संस्कृत पाठ्यपुस्तकाचे निकष सांगून त्या आधारे माध्यमिक स्तरावरील एका इयत्तेच्या पाठ्यपुस्तकाचे समीक्षण सोदाहरण विशद करा. **[10]**

किंवा

मूल्य म्हणजे काय? कोणतीही पाच मूल्ये स्पष्ट करा. तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये ही मूल्ये रुजविण्यासाठी उपक्रम योजना तयार करा.

प्रश्न 3) संस्कृत अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी वर्ग अध्यापनातील शैक्षणिक साधनाचे वर्गीकरण करुन महत्व स्पष्ट करा. 'तक्ते' या शैक्षणिक साधनाचा वापर संस्कृतमध्ये कोणत्या घटकासाठी करता येईल ते लिहा. **[10]**

किंवा

संस्कृत अध्यापनाच्या अनुवाद पद्धती व उद्‌गामी पद्‌धतीची वैशिष्ट्ये कोणती आहेत? संस्कृत अध्यापनासाठी अनुवाद पद्‌धती व उद्‌गामी पद्‌धती कशाप्रकारे उपयुक्त आहेत?

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) माध्यमिक शिक्षणात संस्कृतचे स्थान स्पष्ट करा.

ब) संस्कृत व्याकरण अध्यापन पद्धतीचे स्वरुप लिहा.

क) संस्कृत भाषा कक्षाची उपयुक्तता लिहा.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(5) : Pedagogy of the School Subjects - Urdu

Max. Marks : 35]

[5]

سوال نمبر 1. مندرجہ ذیل سے صحیح متبادل چُن کر جواب لکھیئے۔

i) ادب انسانی جذبات کی عکاسی کرنے کے ساتھ ساتھ _____ کو سنوارتا ہے۔

a) اِنسانی ذوق b) ادیب

c) زبان کا مقام d) اِن میں سے کوئی نہیں

ii) تعلیم میں _____ زبان کو بنیادی اہمیت حاصل ہے۔

a) بیرونی زبان b) مادری زبان

c) گھریلو زبان d) سبھی متبادل درست نہیں

iii) اُردو زبان کے لفظی معنی _____ کے ہے۔

a) لشکر b) زمانہ

c) بادشاہ d) ادب

iv) نصاب اصل میں تعلیم کے اندرونی _____ کا نام ہے

a) آلہ b) مہارت

c) تنظیم d) جُز

v) اِنسان اپنے خیالات کو زبان کے ذریعے دوسروں تک پہنچاتا ہے۔

اِنسان جو زبان بولتا ہے اُسے ہی ہم _____ کہتے ہیں

a) نظم b) رُباعی

c) نثر d) تدریس

سوال نمبر 2. اُردو زبان کی تدریس کے اغراض و مقاصد لکھیئے۔ اُردو زبان کے فروغ کے لئے آپ کن ہم نصابی سرگرمیوں کا انعقاد کرونگے۔ [10]

یا

تدریس قواعد کے طریقے لکھیئے۔ سیکنڈری سطح پر قواعد کی تدریس کو موثر و دلچسپ بنانے کے لئے آپ کن طریقوں کو اپناونگے۔

سوال نمبر 3. کتاب کے تجزیہ کی اہمیت و ضرورت لکھیئے۔ ہشتم جماعت کی درسی کتاب کا تجزیہ کرتے ہوئے بیرونی اندرونی خوبیاں لکھیئے۔ [10]

یا

تدریس و اکتساب میں تدریسی ذرائع کی اہمیت لکھیئے بحیثیت معلّم آپ اپنی تدریس کو دلچسپ بنانے کے لئے کن ذرائع تدریس کا استعمال کرونگے۔

سوال نمبر 4. مختصراً جواب لکھیے۔ [10]

i) اُردو زبان کا دیگر مضامین سے ربط لکھیے۔

ii) معلّم اُردو کی بنیادی خصوصیات لکھیے۔

Total No. of Questions : 4]

BED 104(6) : Pedagogy of the School Subjects - History

[Max. Marks : 35

Q1) Choose the correct option for the following question. **[5]**

i) Who is known as the Father of history?

a) Jones b) Herodotus

c) Aristotle d) Plato

ii) Which method of curriculum construction is History teaches events in reverse order, starting from the 'present' and moving towards the 'ancient' past?

a) Chronological method b) Concentric method

c) Regressive method d) Periodic method

iii) Treating familiar and unfamiliar people, both older and of the same age, with courtesy, humility, and respect is called ____.

a) Neatness b) Courtesy

c) Dignity of labour d) Secularism

iv) While performing a 'Critical Evaluation' of a History textbook, which criterion is considered most vital?

a) The external appearance and colourfull illustrations

b) Accuracy and objectivity of historical facts

c) Low cost of the book

d) Name of the author

v) Listening, reading and observing create _____.

a) Attitude b) Critical attitude

c) Social attitude d) Studious attitude

Q2) Explain the concept of correlation. Explain the correlation of history with the following subjects. **[10]**

a) Geography

b) Science

c) Language

OR

Explain the various methods of teaching history? Explain the source method of teaching history with its merits and demerits.

Q3) What is content analysis? Analyze the content of any one unit from History subject. **[10]**

OR

Explain the qualities of good history teacher. Suggest activities for quality enhancement of history teacher.

Q4) Answer the following questions in short (Any two) : **[10]**

a) Explain types of history in short.

b) Explain the importance of Technology based Learning resources.

c) How will you inculcate Religious Tolerance value among your students through history teaching.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(6) : Pedagogy of the School Subjects - इतिहास

[एकूण गुण : 35

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांसाठी योग्य पर्याय निवडा. **[5]**

i) इतिहासाचा जनक म्हणून कोणास ओळखले जाते?

अ) जोन्स ब) हेरोडोटस

क) ॲरिस्टॉटल ड) प्लेटो

ii) इतिहासाच्या अभ्यासक्रम रचनेची अशी कोणती पद्धत आहे ज्यामध्ये एखादी ऐतिहासिक घटना 'अलीकडील काळाकडून प्राचीन काळाकडे' या क्रमाने शिकवली जाते?

अ) कालानुक्रम पद्धत ब) केंद्रावर्ती पद्धत

क) प्रतिगामी पद्धत ड) नियतकालिक पद्धत

iii) आपल्या सहवासात येणाऱ्या परिचित, अपरिचित, वयाने मोठ्या व बरोबरीच्या व्यक्तीशी विनयाने, नम्रतेने व शिष्टाचाराने वागणे म्हणजे ..... होय.

अ) नीटनेटकेपणा ब) सौजन्यशीलता

क) श्रमप्रतिष्ठा ड) धर्मनिरपेक्षता

iv) इतिहास पाठ्यपुस्तकाचे 'चिकित्सक विश्लेषण' करतांना कोणता निकष सर्वात महत्वाचा मानला जातो?

अ) पुस्तकाचे बाह्यरुप आणि रंगीत चित्रे

ब) ऐतिहासिक तथ्यांची अचुकता आणि वस्तुनिष्ठता

क) पुस्तकाची कमी किंमत

ड) लेखकाचे नाव

v) श्रवण, वाचन आणि निरीक्षण यातून ..... निर्माण होते.

अ) अभिवृत्ती ब) चिकित्सक वृत्ती

क) सामाजिक वृत्ती ड) अभ्यासू वृत्ती

प्रश्न 2) समवायाची संकल्पना स्पष्ट करुन इतिहासाचा खालील विषयांशी असणारा समवाय स्पष्ट करा. **[10]**

अ) भूगोल

ब) विज्ञान

क) भाषा

किंवा

इतिहास अध्यापनाच्या विविध पद्धती सांगा. इतिहास अध्यापनाची आधार पद्धती गुणदोषासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) आशय विश्लेषण म्हणजे काय? इतिहास विषयातील एका घटकाचे आशय विश्लेषण करा. **[10]**

किंवा

चांगल्या इतिहास शिक्षकाचे गुणवैशिष्ट्ये सांगा. इतिहास शिक्षकाच्या गुणवत्ता विकासासाठी कोणकोणते उपक्रम सुचवाल.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) इतिहासाचे विविध प्रकार थोडक्यात स्पष्ट करा.

ब) तंत्रज्ञानाधिष्ठित अध्ययन स्त्रोतांचे महत्व स्पष्ट करा.

क) इतिहास अध्यापनातून 'सर्वधर्मसहिष्णूता' हे मूल्य तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये कसे रुजवाल?

Total No. of Questions : 4]

BED 104(7) : Pedagogy of the School Subjects - Geography

[Max. Marks : 35

Q1) Fill in the blanks with correct option. **[5]**

i) _____ are the major branches of Subject Geography.

a) Five b) Two

c) Three d) Six

ii) Geography is a part of _____ at the secondary level.

a) Biology b) Social Science

c) Chemistry d) Psychology

iii) Geography curriculum is a comprehensive _____ for teaching.

a) Textbook b) Lesson

c) Outline d) Figure

iv) The Lifeskill encouraged in the teaching of the Geography curriculum is critical _____

a) Imitation b) Thinking

c) Game d) Estimation

v) At the secondary level, ___ is a guide for teachers, students and parents.

a) Reference Books b) Hand book

c) Text Book d) Work book

Q2) What is correlation? Explain the co-relation of Subject Geography with the following school subjects with examples. **[10]**

a) Science

b) History

OR

What are the different methods of Geography teaching? Write down the merits, limitations and role of the teacher while using Regional Method.

Q3) What is meant by Textbook analysis? Which points are used while analysing the textbook? Illustrate. **[10]**

OR

Explain the traditional learning resources useful for teaching Geography with examples.

Q4) Write Short Answers (Any 2) : **[10]**

a) Explain any five characteristics of an ideal Geography teacher.

b) Write the importance of local Geography.

c) Write the nature & scope of the Subject of Geography.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(7) : Pedagogy of the School Subjects - भूगोल

[एकूण गुण : 35

प्रश्न 1) दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. **[5]**

i) भूगोलाच्या प्रमुख ..... शाखा आहेत.

अ) पाच ब) दोन

क) तीन ड) सहा

ii) भूगोल हा माध्यमिक स्तरावर ..... चा अनिवार्य भाग आहे.

अ) जीवशास्त्र ब) सामाजिक शास्त्र

क) रसायनशास्त्र ड) मानसशास्त्र

iii) भूगोलातील अभ्यासक्रम हा अध्यापनासाठी एक व्यापक ..... असतो.

अ) पाठ्यपुस्तक ब) धडा

क) आराखडा ड) आकृती

iv) भूगोल अध्यापनात प्रोत्साहन दिले जाणारे जीवनकौशल्य म्हणजे चिकित्सक .....

अ) नक्कल ब) विचार

क) खेळ ड) अंदाज

v) माध्यमिक स्तरावर ..... हे शिक्षक, विद्यार्थी व पालक यांना मार्गदर्शक ठरते.

अ) संदर्भग्रंथ ब) हस्तपुस्तिका

क) पाठ्यपुस्तक ड) व्यवसायमाला

प्रश्न 2) समवाय म्हणजे काय? भूगोलाचा खालील विषयाशी समवाय सोदाहरण लिहा. **[10]**

अ) विज्ञान

ब) इतिहास

किंवा

भूगोल विषयाच्या अध्यापन पद्धती कोणत्या? प्रादेशिक पद्धतीचे फायदे, तोटे व शिक्षकाची भूमिका उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण म्हणजे काय? पाठ्यपुस्तक विश्लेषण करताना कोणत्या मुद्द्यांचा विचार केला जातो ते उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

भूगोल विषयामध्ये उपयोगी ठरणाऱ्या पारंपारीक अध्ययनस्त्रोतांचे उदाहरणासहित स्पष्टीकरण करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) आदर्श भूगोल शिक्षकाची कोणतीही पाच गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ब) स्थानिक भूगोलाचे महत्व लिहा.

क) भूगोल विषयाचे स्वरूप आणि व्याप्ती लिहा.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(8) : Pedagogy of the School Subjects - General Science

[Max. Marks : 35

Q1) Choose the correct option from the following and rewrite the sentence. **[5]**

i) The main nature of General Science is to develop _____

a) Rote memorization b) Literacy skill

c) Scientific Attitude d) Mathematical Ability

ii) The text book is the practical expression of the _____

a) Curriculum b) Teacher

c) Classroom d) Laboratory

iii) Botanical Gardens serves as outdoor laboratories for studing _____

a) Animal b) Plants

c) Minerals d) Fossils

iv) Effective science teaching demands _____.

(I) Creativity (II) Curiosity (III) Motivation (IV) Fear

a) Only I b) I and II

c) I, II, III d) Only I and IV

v) Knowledge of chemistry helps in understanding _____ process.

a) Biological b) Physical

c) Political d) Social

Q2) What is curriculum? What are the methods of curriculum construction of Science? Explain nature, merits and limitations of any one method of construction. **[10]**

OR

What is Text book? Evaluate any one Text book of Science of Standard VIth to IXth.

Q3) Explain Demonstration method of science teaching with the help of following points. **[10]**

a) Steps

b) Merits and Demerits

c) Role of Teacher

OR

How will you use following learning Resources in teaching of Science Subject?

a) Internet

b) Encyclopedia

c) Science Laboratory

d) Audio-Visual Aids

Q4) Answer the following questions in short. (Any two) **[10]**

a) How will you inculcate Life skills among students through science teaching?

b) Explain steps of 5E Model.

c) Explain the importance of science club at secondary level.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(8) : Pedagogy of the School Subjects - सामान्य विज्ञान

[एकूण गुण : 35

प्रश्न 1) खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. **[5]**

i) सामान्य विज्ञानाचे प्रमुख स्वरुप ..... विकसित करणे आहे.

अ) पाठांतर ब) साक्षरता कौशल्य

क) वैज्ञानिक दृष्टिकोन ड) गणितीय कौशल्य

ii) पाठ्यपुस्तक ही ..... ची व्यावहारिक अभिव्यक्ती आहे.

अ) अभ्यासक्रम ब) शिक्षक

क) वर्ग ड) प्रयोगशाळा

iii) बोटॉनिकल गार्डन हे ..... च्या अभ्यासासाठी बाह्य प्रयोगशाळा म्हणून कार्य करते.

अ) प्राणी ब) वनस्पती

क) खनिजे ड) जीवाश्म

iv) परिणाम कारक विज्ञान अध्यापनाची ..... मागणी आहे.

(I) सर्जनशीलता (II) कूतूहल (III) प्रेरणा (IV) भीती

अ) फक्त I ब) I आणि II

क) I, II, III ड) फक्त I आणि IV

v) रसायनशास्त्राचे ज्ञान ..... प्रक्रियेचे आकलन होण्यास मदत करते.

अ) जीवशास्त्रीय ब) भौतिकशास्त्रीय

क) राज्यशास्त्रीय (राजकीय) ड) सामाजिक

प्रश्न 2) अभ्यासक्रम म्हणजे काय? विज्ञान अभ्यासक्रम रचनेच्या पद्धती कोणत्या? कोणत्याही एका पद्धतीचे स्वरुप, फायदे आणि मर्यादा स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

पाठ्यपुस्तक म्हणजे काय? इयत्ता VI वी ते IX वी पर्यंतच्या कोणत्याही एका विज्ञान पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा.

प्रश्न 3) विज्ञान अध्यापनाची दिग्दर्शन पद्धती खालील मुद्दयांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[10]**

अ) पायऱ्या

ब) फायदे आणि मर्यादा

क) शिक्षकाची भूमिका

किंवा

विज्ञान अध्यापनात खालील अध्ययन स्त्रोतांचा वापर कसा कराल?

अ) आंतरजाल

ब) ज्ञानकोश

क) विज्ञान प्रयोगशाळा

ड) दृक-श्राव्य साधने

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) विज्ञान अध्यापनातून विद्यार्थ्यांमध्ये जीवन कौशल्य कसे रुजवाल?

ब) 5E प्रतिमानाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

क) माध्यमिक स्तरावरील विज्ञान मंडळाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(9) : Pedagogy of the School Subjects - Mathematics

[Max. Marks : 35

Q1) Choose the correct alternative and write the answer. **[5]**

i) The correct hierarchical order is :

a) Textbook → Curriculum → Syllabus

b) Syllabus → Curriculum → Textbook

c) Curriculum → Syllabus → Textbook

d) Curriculum → Textbook → Syllabus

ii) The Inductive-Deductive method of teaching mathematics mainly involves

a) Starting from rules to examples only

b) Learing through trial and error

c) Moving from specific examples to general rules and vice versa

d) Memorizing definations

iii) Which statement best reflects the formalistic view of mathematics?

a) Mathematics arises from sensory experience

b) Mathematics is a body of absolute truths derived through logical deduction

c) Mathematics develops through trial and error

d) Mathematics is socially constructed knowledge

iv) The Indian Panchapadi Approach to lesson planning consist of :

a) Five steps based on Western models

b) Five stages rooted in Indian pedagogy

c) Two-step learning process

d) Only evaluation techniques

v) One of the major importance of mathematics in education is to develop :

a) Emotional intelligence b) Physical strength

c) Logical and analytical thinking d) Artistic creativity

Q2) Explain the relationship between curriculum, Syllabus and textbook in Mathematics education. **[10]**

OR

Write the aims and objectives of Mathematics education at secondary and higher secondary level.

Q3) Explain formative, summative and diagnostic assessment in mathematics with suitable examples. **[10]**

OR

Explain Analytic-synthetic method of teaching mathematics with suitable example.

Q4) Answer the following questions in short. (Any two) **[10]**

a) Write the role of Indian Knowledge System (IKS) in Mathematics education.

b) Write Professional competencies of an effective Mathematics teacher.

c) Write the role of Mathematics laboratory in effective Mathematics learning.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(9) : Pedagogy of the School Subjects - गणित

[एकूण गुण : 35

प्रश्न 1) योग्य पर्याय निवडून उत्तर लिहा. **[5]**

i) योग्य श्रेणीबद्ध क्रम असा आहे.

अ) पाठ्यपुस्तक → अभ्यासक्रम → पाठ्यक्रम

ब) पाठ्यक्रम → अभ्यासक्रम → पाठ्यपुस्तक

क) अभ्यासक्रम → पाठ्यक्रम → पाठ्यपुस्तक

ड) अभ्यासक्रम → पाठ्यपुस्तक → पाठ्यक्रम

ii) गणित शिकविण्याच्या उद्‌गामी–अवगामी पद्‌धतीमध्ये प्रामुख्याने हे सामाविष्ठ आहे.

अ) फक्त नियमांपासून उदाहरणांपर्यंत सुरुवात करणे

ब) चाचणी आणि त्रुटींमधून शिकणे

क) विशिष्ट उदाहरणांपासून सामान्य नियमांकडे जाणे आणि उलट

ड) व्याख्या लक्षात ठेवणे

iii) गणिताच्या औपचारिक दृष्टिकोनाचे सर्वोत्तम प्रतिबिंब कोणते विधान देते.

अ) गणित हे संवेदी अनुभवातून निर्माण होते

ब) गणित म्हणजे तार्किक वजावटीने मिळविलेल्या परिपूर्ण सत्यांचा समूह आहे

क) गणित हे प्रयोग आणि त्रुटीतून विकसित होते

ड) गणित हे सामाजिकरित्या तयार केलेले ज्ञान आहे.

iv) पाठ नियोजनासाठी भारतीय पंचपदी दृष्टीकोनात हे सामाविष्ठ आहे.

अ) पाश्चात्य मॉडेल्सवर आधारीत पाच पायऱ्या

ब) भारतीय अध्यापनशास्त्रात रुजलेले पाच टप्पे

क) द्वि–चरणीय शिक्षण प्रक्रिया

ड) केवळ मूल्यांकन तंत्रे

v) शिक्षणात गणिताचे एक प्रमुख महत्व म्हणजे पुढील बाब विकसित करणे :

अ) भावनिक बुद्धिमत्ता

ब) शारीरिक शक्ती

क) तार्किक आणि विश्लेषणात्मक विचार

ड) कलात्मक सृजनशीलता

प्रश्न 2) गणित शिक्षणातील अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम आणि पाठ्यपुस्तक यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक स्तरावर गणित शिक्षणाची ध्येये आणि उद्दिष्टे लिहा.

प्रश्न 3) गणितातील आकारिक, संकलित आणि निदानात्मक मूल्यमापन उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

गणित शिकवण्याची पृथःकरण – संयोजन पद्धती योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) गणित शिक्षणात भारतीय ज्ञान प्रणालीची (IKS) भूमिका लिहा.

ब) प्रभावी गणित शिक्षकाची व्यावसायिक क्षमता लिहा.

क) प्रभावी गणित शिक्षणात गणित प्रयोगशाळेची भूमिका लिहा.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(10) : Pedagogy of the School Subjects - Commerce

[Max. Marks :35

Q1) Rewrite the sentence by choosing the correct option. **[5]**

i) Commerce as a school subject helps students mainly to :

a) Memorize definitions

b) Develop business and managerial skills

c) Learn scientific formulas

d) Prepare for study

ii) Preparation of financial statements is studied under :

a) Economics b) Statistics

c) Accountancy d) Business Law

iii) Business ethics is closely related to -

a) Sociology b) Mathematics

c) Statistics d) Physics

iv) Indian Knowledge Systems (IKS) emphasis which core principle in business practices?

a) Profit Maximization only

b) State control to trade

c) Ethical conduct and social responsibility

d) Monopolistic practices

v) Which principle is mainly followed by co-operative stores?

a) Profit maximization b) Individual ownership

c) Mutual help d) Government control

Q2) Write about the place and importance of commerce in the higher secondary school curriculum. Explain, with examples, how commerce is used in daily life. **[10]**

OR

Explain the evolution of commerce education with special reference to India, with examples. As a teacher, what efforts would you make at the school level to preserve Indian business traditions?

Q3) Write in detail about the tools and techniques that a teacher can use for the evaluation of commerce subject. **[10]**

OR

Describe the role, skills and professional qualities of an effective commerce teacher with the help of examples.

Q4) Write brief answers (any two) **[10]**

a) Write about the place and importance of the commerce stream in the higher secondary school curriculum.

b) What is content analysis? Explain the importance of content analysis.

c) Briefly explain the activity-based approach to teaching commerce.

Total No. of Questions : 4]

BED 104(10) : Pedagogy of the School Subjects - वाणिज्य

[एकूण गुण : 35

प्रश्न 1) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. **[5]**

i) शालेय विषय म्हणून वाणिज्य विद्यार्थ्यांना प्रामुख्याने यासाठी मदत करते :

अ) व्याख्या पाठ करणे

ब) व्यावसायिक आणि व्यवस्थापकीय कौशल्ये विकसित करणे

क) वैज्ञानिक सूत्रे शिकविणे

ड) अभ्यासाची तयारी करणे

ii) आर्थिक विवरणपत्रे तयार करण्याचा अभ्यास या अंतर्गत केला जातो.

अ) अर्थशास्त्र ब) सांख्यिकी

क) लेखाशास्त्र ड) व्यावसायिक कायदा

iii) व्यावसायिक नैतिकता याच्याशी संबंधित आहे.

अ) समाजशास्त्र ब) गणित

क) सांख्यिकी ड) भौतिकशास्त्र

iv) भारतीय ज्ञान प्रणाली (IKS) व्यावसायिक पद्धतीमध्ये कोणत्या मुख्य तत्वावर भर देते?

अ) केवळ नफा वाढवणे

ब) व्यापारावर राज्याचे नियंत्रण

क) नैतिक आचरण आणि सामाजिक जबाबदारी

ड) मक्तेदारी पद्धती

v) सहकारी भांडारांमध्ये प्रामुख्याने कोणते तत्व पाळले जाते?

अ) नफा वाढवणे ब) वैयक्तिक मालकी

क) परस्पर मदत ड) सरकारी नियंत्रण

प्रश्न 2) शाळेच्या अभ्यासक्रमात वाणिज्य शाखेचे स्थान आणि महत्त्व लिहा. दैनंदिन जीवनात वाणिज्याचा उपयोग कशा प्रकारे होतो ते उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[10]**

किंवा

भारताच्या विशेष संदर्भात वाणिज्य शिक्षणाची उत्क्रांती उदाहरणासह स्पष्ट करा. भारतीय व्यावसायिक परंपरा टिकवून ठेवण्यासाठी एक शिक्षक म्हणून तुम्ही शालेय स्तरावर कोणते प्रयत्न कराल.

प्रश्न 3) वाणिज्य विषयाच्या मूल्यमापनासाठी कोणकोणती साधने आणि तंत्रे यांचा शिक्षक वापर करु शकतात, ते सविस्तर लिहा. **[10]**

किंवा

प्रभावी वाणिज्य शिक्षकाची भूमिका, कौशल्ये व व्यावसायिक गुण उदाहरणांच्या माध्यमाने लिहा.

प्रश्न 4) थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) **[10]**

अ) उच्च माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमात वाणिज्य स्थान आणि महत्त्व लिहा.

ब) आशय विश्लेषण म्हणजे काय? आशय विश्लेषणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

क) वाणिज्य विषय शिकविण्यासाठी कृती आधारीत दृष्टिकोन थोडक्यात स्पष्ट करा.